

**Türk Basını'nın, Irak Savaşı
Dönemindeki Tutumu: Cumhuriyet,
Hürriyet ve Zaman Gazeteleri
Örnekleme**

DENİZ KAPLAN
Yüksek Lisans Tezi
Eskişehir, 2004

**TÜRK BASINI'NIN, IRAK SAVAŞI DÖNEMİNDEKİ TUTUMU:
CUMHURİYET, HÜRRİYET VE ZAMAN
GAZETELERİ ÖRNEKLEMİ**

Deniz KAPLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Basın Yayın Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 2004

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK BASINI'NIN, IRAK SAVAŞI DÖNEMİNDEKİ TUTUMU: CUMHURİYET, HÜRRIYET VE ZAMAN GAZETELERİ ÖRNEKLEMİ

Deniz KAPLAN

Basın Yayın Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Haziran 2004

Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN

Kitle iletişim araçları temel işlevlerini yerine getirirken aynı zamanda bireyler arası ya da toplumlar arası iletişime büyük katkı sağlamaktadırlar. Bu katkı kitle iletişim araçlarının aktardığı iletilerin içeriği ile daha da önem kazanmaktadır. Özellikle savaş gibi olağanüstü dönemlerde kitle iletişim araçlarının savaşa olan duyarlılığı, savaş haberlerini veriş biçimi, haberlerin sunumu ve içeriği ile şekillenmektedir. Bu nedenle pek çok ulusal ve uluslararası gazetecilik örgütü yayımladıkları bildirilerde gazetelerin savaş dönemlerinde barışı koruyucu, kin ve düşmanlıktan kaçınıcı yayınlar yapmaları gereğini belirtmektedirler. Bu gerçekten hareketle meşruiyeti hala tartışma konusu olan ve Türkiye'nin yanı başında gerçekleşen Irak Savaşı'nın Türk Basını'nda nasıl yer bulduğu sorusu gündeme gelmektedir.

Araştırmanın temelini 20 Mart 2003 tarihinde başlayıp 10 Nisan 2003 tarihinde sona eren Irak Savaşı Dönemi'nde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri örnekleminde Türk Basını'nın savaş haberleri ile ilgili tutumu üzerine genel bir değerlendirme oluşturmaktadır.

Irak Savaşı Dönemi'nde Türk Basını'nda savaş ile ilgili haberlerin hangi oranda yer aldığı, savaş haberlerinin kendi içinde ne tür bir dağılım gösterdiği, savaş ile ilgili

haberlerde kaynak kullanımının nasıl olduğu ve hangi kaynakların kullanıldığı, savaş haberlerinin fotoğraf ve metin kullanımı yönünden nasıl bir dağılım gösterdiği gibi soruların yanıtları aranmış ve elde edilen bulgular her gazete özelinde tespit edilip yorumlandıktan sonra, örneklem olarak alınan gazeteler ayrıca birbirleriyle de karşılaştırılmıştır.

ABSTRACT

While mass media are fulfilling its basic functions, it also provides a great contribution to the communication between individuals or between societies. This contribution gains more importance with the content of messages that are transferred by mass media. Especially in extra-ordinary eras such as wars, the sensitivity of mass media to the war is shaped with its way of giving war news and with the presentation and content of the news. Therefore, many national and international journalism organizations mention in their announcements that the newspapers should present publications that protect the peace and avoid grudge and enmity. Depending on this fact, that question comes to order: How has the Iraq War, which happened near Turkey and whose legitimation has still been a controversial subject, found place in Turkish media?

The basis of the research consists of a general evaluation on the attitude of Turkish Media about the war news in the Iraq War Era that has begun on March 20, 2003 and ended on April 10, 2003, with the examples of Cumhuriyet, Hürriyet and Zaman Newspapers.

The answers are sought for the questions such as in the Iraq War Era which rate the war news has taken place in Turkish Media, what kind of a range the news has in itself, how has been the use of source in the war news and which sources have been used, what kind of a range the war news has in terms of photography and text usage. After the findings have been stated in each newspaper itself and then have been interpreted, the newspapers taken as examples have also been compared to each other.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Deniz KAPLAN'ın "Türk Basınının, Irak Savaşı Dönemindeki Tutumu: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri Örnekleme" başlıklı tezi 8 Eylül 2004 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Halil İbrahim GÜRCAN

Üye : Prof.Dr.A.Haluk YÜKSEL

Üye : Doç.Dr.Ali Murat VURAL

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.1.1 Basın Nedir?	4
1.1.1.1. Basının Tarihsel Gelişimi.....	5
1.1.1.1.1. Dünyada Basının Tarihsel Gelişimi.....	5
1.1.1.1.2. Türkiye’de Basının Tarihsel Gelişimi.....	7
1.1.1.2. Basının Temel İşlevleri.....	9
1.1.1.2.1. Haber vermek.....	10
1.1.1.2.2. Denetim ve Eleştiri.....	11
1.1.1.2.3. Kamuoyunu Aydınlatma ve Oluşturma.....	13
1.1.1.2.4. Eğlendirme ve Eğitim.....	14
1.1.2 Kamuoyu ve Basının Kamuoyu Oluşumdaki Rolü.....	14
1.1.2.1.Kamuoyu Nedir?	14
1.1.2.2. Kamuoyunun Anlamı	17
1.1.2.2.1. Etkili Çoğunluk Kuramı	18
1.1.2.2.2. İktidar Kuramı	18
1.1.2.2.3. Sosyolojik Kuram	18
1.1.2.3. Tarihsel Süreçte Kamuoyu’nun Ortaya Çıkışı.....	20
1.1.2.3.1. Antik Yunan Dönemi.....	21
1.1.2.3.2. Roma Dönemi	22
1.1.2.3.3. Feodal Dönem	22
1.1.2.3.4. Aydınlanma Dönemi	23
1.1.2.4. Kamuoyunu Etkileyen Çevresel Unsurlar	23
1.1.3. Medya ve Kamuoyu İlişkisi.....	26
1.1.3.1. Kamuoyu Oluşumunda Basının Yönlendirmesi	30
1.1.3.2. Propaganda.....	32
1.1.3.2.1. Propagandanın Tanımı	32
1.1.3.2.2. Propagandanın Nitelikleri	33
1.1.3.2.2.1. Dışsal Özellikler	33
1.1.3.2.2.2. İçsel Özellikler	33
1.1.3.2.3. Propagandanın Temel Kuralları	34
1.1.3.2.3.1. Sempati Kuralı	34
1.1.3.2.3.2. Sentez Kuralı	34
1.1.3.2.3.3. Sürpriz Kuralı	34
1.1.3.2.3.4. Yineleme Kuralı	34
1.1.3.2.3.5. Orkestrasyon (birlik) Kuralı	34

Sayfa

1.1.3.2.3.6. Zamanlama (timeless) Kuralı	35
1.1.3.2.3.7. Abartma ve Çarpıtma Kuralı	35
1.1.3.2.3.8. Basitleştirme ve Tek Hedef Kuralı	35
1.1.3.2.3.9. Uyumlaştırma Kuralı	35
1.1.3.2.3.10. Yayılma Kuralı	35
1.1.3.2.3.11. Devamlılık Kuralı	35
1.1.3.2.4. Propaganda Çeşitleri	36
1.1.3.2.4.1. Siyasal ve Sosyolojik Propaganda	36
1.1.3.2.4.2. Karışıklık ve Bütünleşme Propagandası	36
1.1.3.2.4.3. Dikey ve Yatay Propaganda	36
1.1.3.2.4.4. Ussal ve Ussal Olmayan Propaganda	36
1.1.3.2.5. Propaganda ve Kitle İletişim Araçları	37
1.1.3.2.6. Toplumsal Kontrol ve Propaganda	38
1.2. Amaç.....	40
1.3. Önem.....	40
1.4. Varsayımlar.....	41
1.5. Sınırlılıklar.....	41
1.6. Tanımlar ve Kısaltmalar	42
2. YÖNTEM	43
2.1. Araştırma Modeli.....	43
2.2. Evren ve Örneklem.....	44
2.3. Verilerin Toplanması.....	44
3. BULGULAR VE YORUM	45
3.1. Giriş.....	45
3.2. Cumhuriyet Gazetesi'ne ait Bulgular ve Yorum	46
3.2.1. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı;.....	46
3.2.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı.....	48
3.2.3. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kaynağı.....	50
3.2.4. Irak Savaşı ile ilgili haberleri destekleyen unsurlar.....	51
3.2.5. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri.....	51
3.3. Hürriyet Gazetesi'ne ait Bulgular ve Yorum	54
3.3.1. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı;.....	54
3.3.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı	56
3.3.3. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kaynağı.....	57
3.3.4. Irak Savaşı ile ilgili haberleri destekleyen unsurlar.....	59
3.3.5. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri.....	59
3.4. Zaman Gazetesi'ne ait Bulgular ve Yorum	62
3.4.1. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı;.....	62
3.4.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı	65
3.4.3. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kaynağı	66
3.4.4. Irak Savaşı ile ilgili haberleri destekleyen unsurlar.....	67
3.4.5. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri.....	67
3.5. Gazetelerin Karşılaştırılması	70
3.5.1. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.....	70

Sayfa

3.5.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı	72
3.5.3. Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.....	76
3.5.4. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri.....	76
3.6. Araştırma Verilerine İlişkin İstatistiksel Testler.....	77
3.6.1. İncelenen savaş haberlerine ilişkin istatistiksel testler	79
3.6.1.1. Savaş haberlerine ilişkin belirtici istatistikler.....	79
3.6.1.2. Savaş haberlerinin frekans dağılımları	80
3.6.1.3. Savaş haberlerine ilişkin güvenilirlik analizleri	81
3.6.1.4. Varyansların homojenlik testi	81
3.6.2. Savaş haberlerine ilişkin bulgulara Kruskal-Wallis Testi uygulanması.....	82
3.6.3. Gazetelerde yer alan canlı kalkanlara ilişkin haberlerden elde edilen veriler.....	82
3.6.3.1. Canlı kalkanlarla ilgili haberlerin belirtici istatistikleri.....	82
3.6.3.2. Canlı kalkanlara ilişkin haberlerin frekans dağılımları.....	83
3.6.4. Gazetelerde yer alan sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerden elde edilen veriler.....	83
3.6.4.1. Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili haberlere ilişkin Belirtici İstatistikler.....	83
3.6.4.2. Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin frekans dağılımları.....	84
3.6.5. Gazetelerde yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerden elde edilen veriler.....	85
3.6.5.1. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalarla ilgili haberlere ilişkin Belirtici İstatistikler.....	85
3.6.5.2. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin frekans dağılımları.....	86
3.6.6. Gazetelerde yer alan Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerden elde edilen veriler.....	86
3.6.6.1. Türkiye ile ilgili haberlerin aktarıldığı savaş haberlerine ilişkin belirtici istatistikler.....	86
3.6.6.2. Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerin frekans dağılımları.....	87
3.6.7. Gazetelerde yer alan gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberlerinden elde edilen veriler.....	88
3.6.7.1. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberleri ile ilgili Belirtici İstatistikler.....	88
3.6.7.2. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberlerin frekans dağılımları.....	89
3.6.8. Kruskal-Wallis Testleri.....	89
3.6.8.1. Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinden elde edilen verilere Kruskal-Wallis Testi uygulanması.....	89
3.6.8.2. Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin savaş haberlerinden elde edilen verilere Kruskal-Wallis Testi uygulanması.....	90

Sayfa

3.6.8.3. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin savaş haberlerinden elde edilen verilere Kruskal-Wallis Testi uygulanması.....	91
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	92
4.1.Sonuç ve öneriler.....	92
KAYNAKÇA.....	96

TABLULAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1: Savaş haberlerini ilişkin belirtici istatistik tablosu.....	79
Tablo 2: Savaş haberlerinin frekans tablosu.....	80
Tablo 3: Savaş haberlerinin güvenilirlik analizi test tablosu.....	81
Tablo 4: Savaş haberlerine ilişkin varyansların homojenlik testi tablosu.....	81
Tablo 5: Savaş haberlerinin Kruskal-Wallis Test verileri.....	82
Tablo 6: Canlı kalkanlara ilişkin savaş haberlerinin belirtici istatistik tablosu.....	82
Tablo 7: Canlı kalkanlara ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu.....	83
Tablo 8: Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili haberlerin belirtici istatistik tablosu.....	84
Tablo 9: Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu.....	84
Tablo 10: Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin belirtici istatistik tablosu.....	85
Tablo 11: Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu.....	86
Tablo 12: Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinin belirtici istatistik tablosu.....	86
Tablo 13: Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu.....	87
Tablo 14: Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberlerinin belirtici istatistik tablosu.....	88
Tablo 15: Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu.....	89
Tablo 16: Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinin Kruskal-Wallis Test verileri.....	89
Tablo 17: Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili savaş haberlerinin Kruskal-Wallis Test verileri.....	90

Sayfa

Tablo 18: Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin Kruskal-Wallis Test verileri.....	91
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.....	47
Şekil 2: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.....	47
Şekil 3: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.....	48
Şekil 4: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	49
Şekil 5: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	49
Şekil 6: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	50
Şekil 7: Cumhuriyet Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.....	51
Şekil 8: Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).....	52
Şekil 9: Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberleri oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).	52
Şekil 10: Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).....	53
Şekil 11: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde toplam fotoğraf ve metin kullanımı (yüzdeler dilim).....	53
Şekil 12: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde fotoğraf ve metin kullanımı (metrekare).....	54
Şekil 13: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.....	55
Şekil 14: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.....	55

	<u>Sayfa</u>
Şekil 15: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.....	56
Şekil 16: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	57
Şekil 17: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	57
Şekil 18: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	58
Şekil 19: Hürriyet Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.....	58
Şekil 20: Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).....	59
Şekil 21: Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberleri oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).....	60
Şekil 22: Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).....	61
Şekil 23: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde toplam fotoğraf ve metin kullanımı (yüzdeler dilim).....	61
Şekil 24: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde fotoğraf ve metin kullanımı (metrekare).....	62
Şekil 25: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.....	63
Şekil 26: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.....	63
Şekil 27: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.....	64
Şekil 28: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	65
Şekil 29: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	65

	<u>Sayfa</u>
Şekil 30: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	66
Şekil 31: Zaman Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.....	66
Şekil 32: Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).....	67
Şekil 33: Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberleri oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).....	68
Şekil 34: Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).....	69
Şekil 35: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde toplam fotoğraf ve metin kullanımı (yüzdeler dilim).....	69
Şekil 36: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde fotoğraf ve metin kullanımı (metrekare).....	70
Şekil 37: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.....	71
Şekil 38: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.....	71
Şekil 39: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.....	72
Şekil 40: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan, Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	73
Şekil 41: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan, Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim çizgisel grafiği.....	73
Şekil 42: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	74
Şekil 43: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan, savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim çizgisel grafiği.....	74

Sayfa

Şekil 44: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.....	75
Şekil 45: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan, sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin savaş haberlerinin günlük değişim çizgisel grafiği.....	75
Şekil 46: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.....	76
Şekil 47: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde, 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).....	77
Şekil 48: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerini oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).....	77
Şekil 49: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).....	78

1. GİRİŞ

1.1 Problem

İnsanoğlunun doğayla mücadelesinde ihtiyaç duyduğu işbirliğini sağlamak amacıyla, jest ve mimiklerle, zorunlu olarak başlayan kitle iletişim süreci, 15.yy Batı Avrupa'sında baskı teknikleriyle birlikte gelişmiş, sonraki dönemlerde de teknoloji paralelinde ilerleyerek, sahip olduğu araçlar ve işlevler ile yaşamın vazgeçilmez unsurları arasında yerini almıştır.

Basit ve çok genel anlamda, insanoğlunun çevresi ile yaptığı duygu, düşünce ve arzularına ilişkin alış-veriş olarak tanımlanabilecek iletişim, insanoğlunun varlığı ile başlayan ve varlığının sona ermesi ile biten bir süreçtir. Diğer insanlarla biraraya gelerek, onlarla duygu ve düşünceyi paylaşan insanoğlunun yaşamsal önceliklerinin başında doğal olarak haberleşme, duygu düşünce alış-verişi ve paylaşma gelmiştir. Korkuyu, açlığı, sevinci, sevgiyi, şefkati ve arzuyu paylaşma ihtiyacı duyan insanoğlu tüm bunları yaşamak, varlığının gereği olarak bu ihtiyaçlarını gidermek için, doğal olarak iletişim sürecini yaşamak zorundadır. Zira bireyin sosyalleşme araçlarından birisi hatta en başlıcası da iletişimde bulunabilmesidir.¹

Haber ve bilgi sağlama, toplumsallaştırma, güdüleme, tartışma ortamı hazırlama, eğitim, kültürün gelişmesine katkı, eğlendirme ve bütünleştirme gibi temel işlevleri olan kitle iletişim araçlarının, aynı anda ya da kısa bir zaman dilimi içerisinde geniş kitlelere ulaşabilmesi ve bu kitlelere her türlü ileti ya da mesajı götürebilecek imkana sahip olması kitle iletişim araçlarına temel işlevlerinin dışında, yerel, ulusal ya da uluslararası alanda yaşanan gelişmeler paralelinde, başka işlevler de yüklenilmesi problemini doğurmuştur.

Kitle iletişim araçlarına temel işlevlerinin dışında yüklenen bu işlevlerden biri de, bireylerin veya toplumun bir konudaki görüşlerini belirli bir yönde değiştirme faaliyetleri olarak tanımlanabilen propagandadır. Küçük bir kasabada yapılan yerel yönetim seçimlerinden, uluslararası arenada süper güç olarak adlandırılan devletlerin,

¹ Vural, A.Murat. **Yerel Basın ve Kamuoyu**, (Anadolu Üniversitesi Yay.; NO.1141 Eskişehir , 1999), s.1

başka ülkelere açtıkları savaşlara kadar yaşamın pek çok alanındaki faaliyetlerde sık sık propagandaya başvurulmaktadır.

Özellikle savaş dönemlerinde, askeri alanda kazanılması gereken “başarıların” çabuk gerçekleşmesi ve kamuoyunda operasyonların haklılık derecesinin arttırılması amacıyla kullanılan araçların başında ise kitle iletişim araçları gelmektedir.

Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının, savaş dönemlerinde, önemi daha da artmaktadır. Kitle iletişim araçları ve özellikle de basın, savaş dönemlerinde izledikleri yayın politikaları ile, kamuoyunu yönlendirebilmekte, savaşın gidişatını etkileyebilmektedir. Bu önem nedeniyle de, pek çok ülkede gazetecilik örgütlerince yayımlanan ahlaki kurallarda savaş dönemlerinde izlenilmesi gereken yayım politikalarına da yer verilerek, savaş dönemlerinde basının, barışı koruyucu olması, halkı kin ve düşmanlığa sevk edecek yayınlardan kaçınması ve asla taraf olmaması gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti de gazetecinin temel görev ve ilkelerini belirlerken konu ile ilgili maddesinde “Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslararası nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz”² ifadeleri ile basının ve gazetecinin savaş dönemlerinde nasıl bir yayım politikası izlemesi gerektiği konusuna da açıklık getirmiştir.

Bu noktadan hareketle, Saddam Hüseyin Rejimi’nin devrilmesiyle sonuçlanan Irak Savaşı’nda, müttefik güçler olarak adlandırılan ABD ile İngiltere’nin, Türkiye’yi de savaşa dahil etmek istemeleri sonucu, gerek savaş öncesi gerek savaş sırasında Türk

² Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Hak ve sorumluluklar Bildirgesi”, <http://www.tgc.org.tr/bildirge.htm>
21.07.2003

Basını'nda konu ile ilgili geniş tartışmalar yaşanırken, basının savaş dönemindeki tutumu da tartışma konusu olmuştur.

Ülkenin önde gelen gazetelerinde yöneticilik de yapan bazı gazeteciler para karşılığı savaş yanlısı yazılar yayımlamakla suçlanırken, özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, 59.'ncu T.C. Hükümeti'ne, ülke topraklarında yabancı asker bulundurma ve başka ülkelere asker gönderme yetki teskeresini vermemesi üzerine basındaki tartışmalar da büyümüştür. Kimi gazeteler tezkere reddini demokrasinin zaferi olarak yorumlarken, kimi gazetelerde, Türkiye'nin savaş dışı kalarak büyük kayba uğrayacağını, bölge coğrafyasının yeniden şekillenmesinde söz sahibi olamayacağını iddia etmiştir. Kamuoyuna her ne pahasına olursa olsun Türkiye'nin savaşta yerini alması gerektiğini vurgular nitelikte yayınlar yapmışlardır.

Basında yaşanan tartışmalar beraberinde, müttefik güçler Türkiye'yi de savaşa dahil edip savaşı daha geniş zemine yayarak hem işgali kolaylaştırmak hem de uluslararası platformlarda haklılık derecelerini arttırmak gayretleri içindeyken, Türk Basını'nın, meşruiyeti tartışma konusu olan Irak Savaşı döneminde nasıl bir yayın politikası izlediği, savaş haberlerinde hangi konuları ön plana çıkardığı ve sayfalarında savaşa ne kadar yer verdiği gibi sorular gündeme getirmiştir.

Bu bağlamda Irak Savaşı Döneminde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri örneğinde Türk Basını'nda savaş haberlerinin nasıl yer aldığı ve basının savaş dönemindeki tutumunun belirlenmesine yönelik içerik analizi çalışmasından önce basının tanımı, nasıl bir tarihsel gelişim süreci izlediği ve temel işlevlerinin ne olduğu ortaya konulacaktır.

Literatür taramasının gerçekleştirileceği bölümde ayrıca, kamuoyu kavramı ve kamuoyu basın ilişkileri sorgulanacak, basının kamuoyu oluşumundaki etkileri incelenecektir. Yine bu bölümde propaganda kavramına açıklık getirilecek, propagandanın türleri ve tarihsel gelişimine yer verilecektir. Propagandanın kitle iletişim araçları ile ilişkisi ve toplumsal kontroldeki yeri belirlenecektir.

1.1.1. Basın Nedir?

Geniş anlamda basın; belirli zamanlarda basılıp, her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir. Genellikle günlük basın ürünlerine GAZETE, haftalık, on beş günlük ve aylık basın ürünlerine de DERGİ denilmektedir.³

Günlük ya da haftalık olarak düzenli ve güncel olaylara ilişkin haber, görüş ve makalelerle kamuoyunun ilgisini çekecek başka bilgileri içeren yayınların tümüne basın denilmektedir.⁴ Diğer bir deyişle basın, insanların öğrenmek ve bilmek haklarını gerçekleştiren, bu konudaki gereksinimlerini karşılayan araçlar bütünüdür.⁵

Vural'a göre; "Basın bugünün sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel koşullarını anlamada ve bugüne hakim olmada en büyük araçlardan biridir. Sorunların temelini kavranmadan kalıcı çözümlerin uzun vadede bulunamayacağı gerçeğinden hareket edilmesi durumunda, basın için, sorunların temeline ışık tutan bir toplumsal yansıma ve iletişim kurumudur denilebilir."⁶

İnsanlık tarihi kadar eski olan haber yayma, gerçek anlamda basın olmayı son yüzyıl içinde başarmıştır. Bilim ve teknikteki ilerlemeler, dünya bakışındaki köklü değişiklikler etkili basının doğmasını sağlamıştır. Son yüzyıl içinde doğan bu etkili basın, önceleri görevi sadece haber vermek olan basının dışında birtakım yeni misyonlar da yüklenmiştir. Bunlardan en önemlisi demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargıdan sonra 4. kuvvet olarak toplumu denetleme görevidir. Böylelikle basın haber verirken, birey adına toplumu denetleyip toplumda olup bitenleri bireylere duyurma çabasına girişmiştir.

Basın, haber verip, toplumu denetlerken tarihsel gelişim sürecinde toplumlarla ilgili bilgi ve kültürel değerlerin öğrenilmesinde de bir arşiv belge niteliği de taşımaktadır.

³ M.Nuri, İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, (Çağlayan Basımevi, İstanbul, 1982), s.19

⁴ Ana Britannica. Sözlük ve Ansiklopedi, (Ana Yayıncılık, İstanbul, 1993), s.334

⁵ Aysel, Aziz,. **Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim**, (Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1982), s.17

⁶ A. Murat, Vural. **Kamuoyu ve Yerel Basın**, (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:607, Eskişehir,1999), s.32

1.1.1.1. Basının Tarihsel Gelişimi

1.1.1.1.1. Dünyada Basının Tarihsel Gelişimi

İnsanın gündelik yaşamını, bütün işlevleri ile kuşatmış kitle iletişim araçlarından biri olan basın, tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahiptir. Avrupa’da basının gündelik gazeteler bağlamında ilk örneklerini vermesi XVIII. Yüzyıl başlarına rastlar. Ancak Avrupa’da ilk gündelik gazetelere kadar geçen dönem içinde bir okuyucu kitlesinden söz etmek mümkündür. Johannes Gutenberg’in 1456 yılında matbaa makinesini geliştirmesi, bir okur yazar kitlesinin oluşmasına önemli katkı sağlamıştır.⁷

Gündelik ya da haftalık olarak gazetelerin ortaya çıkması bir başka deyişle modern anlamda basının doğuşu Almanya’nın Mainz Kenti’nde 1400 yılında doğan Johannes Gutenberg’in matbaa makinesini keşfi ile mümkün olmuştur. O güne kadar ancak el yazısı ile çoğaltılabilen eserler matbaa makinesi sayesinde talebe göre sınırsız sayıda çoğaltılabilme imkanına kavuşmuştur.

İlk gazetenin yayınlanmasında, Avrupa’da çeşitli ülkeler arasındaki çoğu din kaynaklı savaşlar hakkında bilgi edinme isteğinin önemli rol oynadığı bir gerçektir. Gazetenin doğuşunda Avrupa’da sermaye birikiminin başlamasının ve ticaretin gelişimine de etkileri olmamış değildir. İlk çıkan gazeteler Orta Avrupa’da ticaretin geliştiği, kentleşmenin en yoğun olarak görüldüğü kentlerde, insanlara belirli ve düzenli aralıklarla yayın sunma olanağı şeklinde ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’daki varlığı, sürdürdüğü fetih hareketleri, özellikle Orta Avrupa devletleri ile komşu olmasının, ilk gazetelerin çıkmasında hızlandırıcı bir etken olduğundan kuşku yoktur.⁸

İlk süreli yayın olarak gazete nerede, ne zaman ortaya çıkmıştır? Bu soruya doğru ve tek bir yanıt bulabilmek güçtür. Bazı kaynaklara göre, ilk gazete 1609’da Bremen yakınlarında Augusburg’da yayınlanmıştır. Augusburg’da çıkan ilk gazetenin adı Avis Relation Oder Zeitung’dur. Aynı yıl, Strasbourg’da Relation adlı bir başka gazetenin

⁷ Melvin, De Fleur ve E.Denis, **Understanding Mass Communication** (second Edition. Boston: Houghton Mifflin Company 1985) s.38

⁸ Oya, Tokgöz. **Temel Gazetecilik**. (İmge Kitabevi, Ankara, 2000), s.46

yayınlanmaya başladığı bilinmektedir. Başka bir kaynak ise, Hollanda'da 1605'te ticari bültenden doğduğu sayılan Niueve Tijdingen adlı yayının ilk gazete olduğu üzerinde durmaktadır.⁹

XVIII. Yüzyılda gazetenin ve gazeteciliğin gelişim çizgisini değiştiren, iki önemli olay hiç kuşkusuz, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilali'dir. Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilali ile "basının özgür olması anlayışı" kabul görmüş, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne yazılı olarak girmiştir. Gazeteciliğin kuramsal çerçevesini oluşturan düşünce ve fikir özgürlüklerinin yazılı hale gelmesi, gazete ve gazeteciliğe özgü yöntem ve tekniklerin biçimlenmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur.¹⁰

18 ve 19. Yüzyıllarda yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler paralelinde gazeteler ve gazetecilik mesleği de gelişme göstermiş, Fransa'dan Almanya'ya, İtalya'dan Rusya'ya pek çok ülkede gazeteler bir meslek grubu olarak köklenmeye başlamış. Çabuk haber alma, hızlı basma ve çabuk dağıtma imkanlarının gelişmesi paralelinde çağdaş basının temelleri de bu dönemde atılmıştır.

XIX. yüzyıl gazetenin ve gazeteciliğin gelişmesi, kurumsallaşması bakımından pek çok köklü değişikliğin görüldüğü bir yüzyıldır. Hiç kuşkusuz, XIX. Yüzyılda İngiltere'de Endüstri Devrimi'nin başlaması, dünyada gazeteciliğe de damgasını vurmuştur. İngiltere'de başlayan Endüstri Devrimi ile bağlantılı olarak gelişen enformasyon devrimi ile, gazetecilik daha fazla özgürlük kazanmış, bir meslek şekline dönüşmüş, okuyucu kazanmıştır. Gazeteler okuyucusunu tutmak, sürekli okuyucu haline getirmek için, haberleri izlemiştir. Gazete ve gazetecilik toplum içinde etkili olmaya başlamıştır.¹¹

⁹ Oya, Tokgöz. a.g.k. S.46

¹⁰ aynı, s.47

¹¹ aynı, s.47

Yirminci yüzyılda dizgi makinelerinin icadı, rotatiflerin işletilmesi, basının ülkelere göre değişik tempo ve hacimde gelişmesini sağlamış, bu gelişme bugünkü modern gazeteciliği doğurmuş, basın dünyası büyük aşamalara sahne olmuştur.¹²

Teknolojik gelişmeler nedeniyle basının bir yandan basının görevleri çoğalmış, rolü genişlemiş, bir yandan da toplumun sosyal ve ekonomik yapısında XIX. Yüzyıldan bir hayli farklı değişimler meydana gelmiştir. Devlet şekilleri ve ekonomik sistemleri ne türden olursa olsun, tüm iktidarlar kuvvet ve eylem aletleri olan haber araçlarını kendi yararlarına ve siyasal ideolojilerine uygun biçimde kullanma amacına yönelmişlerdir.¹³

1.1.1.1.2 Türkiye’de Basının Tarihsel Gelişimi

Basım sanatının 1729 yılında Osmanlı ülkesine girmiş olmasına rağmen ilk gazetenin yayınlanması için bir süre daha beklenmesi zorunlu olmuştur. Ülkede egemen olan aşırı taassup nedeniyle Türkçe Gazetelerin ortaya çıkması yüz yıl daha gecikmiş, ilk gazeteler tıpkı kitaplarda olduğu gibi yabancı dilde ve genellikle Fransızca olarak yayınlanmıştır.¹⁴

Türkiye’de ilk gazeteyi, Fransız devrimini izleyen yıllarda Fransızlar çıkarmışlardır. İstanbul’da Fransız Elçiliği Basımevi’nde basılan ve 1795 yılında Fransızca olarak yayınlanan bu gazetenin adı (Bulletin Des Nouvelles) haberler bültenidir.¹⁵

Bugünkü Türkiye sınırları içinde yayınlanan ilk Türkçe gazete 11 Kasım 1831’de çıkan Takvim-i Vekayi’dir¹⁶.

21 Ekim 1860’ta Tercüman-ı Ahval’in yayımlanması ile Osmanlı-Türk basınında yeni bir dönem başlamıştır. Bu tarih Türk gazeteciliğinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

¹² M.Nuri, İnuğur. A.g.k. s.134

¹³ aynı, s.134

¹⁴ aynı, s.165

¹⁵ aynı, s.166

¹⁶ Ana Britannica. a.g.k. s.336

Cumhuriyetin ilanından sonra başkent Ankara olmasına rağmen İstanbul, basın merkezi olarak kalmıştır. Basın ve hükümet arasındaki sürtüşmeler, geçen dönemlerde olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de sürmüştür. 1931'de çıkarılan ve Cumhuriyet Döneminin ilk basın yasası olan Matbuat Kanunu hükümete, ülkenin genel politikasına aykırı yayınlardan dolayı gazete ve dergi kapatma yetkisi vermiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra çok partili döneme geçilirken basına da bir ölçüde özgürlük tanınmıştır, fakat bu özgürlük ortamı Demokrat Parti iktidar olduktan sonra yasaklar ve engeller zincirine dönüşmeye başlamıştır.

Demokrat Parti iktidarına son veren, 27 Mayıs müdahalesinden sonra Milli Birlik Komitesi basına önemli ölçüde özgürlükler getirmiştir. Komitenin gerçekleştirdiği önemli çalışmalardan birisi Basın İlan Kurumu'nu kurmak olmuştur.

Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) basın organlarına, resmi ilanların hükümet eliyle dağıtılışı ve kağıt tahsisi sürekli eleştirilmiş ve bu konuda hükümetin haksız davrandığı, baskı yaptığı dile getirilmiştir.

Milli Birlik Komitesi'nin çıkardığı yasalardan biriyle (2 Ocak 1961) genel kurul, denetçiler, yönetim kurulu, genel müdürlük ve şubelerden oluşan Basın İlan Kurumu kurulmuştur.¹⁷

Kurumun öncelikli görevi resmi ilanların ve reklamların basına eşit ve hakça dağıtılmasıdır. Basına finansal ihtiyaçlarında kredi sağlamak, basın çalışanlarına kredi vermek, maddi durumu yerinde olmayan basın mensuplarına yardımcı olmakta kurumun başlıca görevleri arasında gelmektedir.

12 Mart Dönemine gelindiğinde eski kısıtlamalara yeniden dönmüş, basın baskı altına alınmıştır. Türk basını 12 Eylül 1980'den başlayarak bir dizi yoğun siyasal, sosyal ve ekonomik engeli göğüslemek zorunda kalmıştır. Askeri yönetimin kısıtlamalar ile

¹⁷ Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedi, (Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986), s.1352

kapatılma endişesi gazetelerin kendi kendilerine koydukları sınırlamalarla birleşince sağlıklı haberciliği olanaksız kılan bir ortam oluşmuştur.

1990'lara gelindiğinde, siyasal konjektöründeki köklü değişiklikler, soğuk savaşın sona ererek ticari kaygıların ve teknoloji-sermaye yapılanmasının egemen unsur haline dönüşmesi ülkemizde de yansımasını bulmuştur.

12 Eylül sonrası şekillenen ekonomik ve siyasal yapılanmada basın kavramı yerini medya sektörüne bırakmış, gazetelerin pek çoğu bir televizyon kanalı ve başka iletişim araçlarını da bünyesine alan holdinglere ait olmuştur.

Bu yapılanma beraberinde medyada çapraz tekelleşme kavramını ortaya çıkarmıştır. Gazeteler içine girdikleri tiraj bunalımı ve daha fazla para hırsı ile birer ticarethane kimliği kazanmaya başlamıştır. Zaman zaman sektördeki para hırsı ve holdingleşme gazetelerin işlevlerinden uzaklaşmaya başladığı tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

1.1.1.2. Basının Temel İşlevleri

Toplumsal yapıyı oluşturan kurumlar ve bireylere ilişkin farklı farklı olayların bilinebilmesine, eleştirilebilmesine ve mantıklı bir çerçevede içinde bütünleştirilebilmesine en büyük katkıyı veren, çağdaş gazeteciliğin üzerinde şekillendiği en etkili kitle iletişim aracı hiç kuşkusuz yazılı basındır. Kamu hayatı ve işler hakkında bilgi veren; günlük yaşamın rutinini kolaylaştıran, kişilere daha geniş bir ortamda değişik insan, kurum ve düşüncelerle temas imkanı veren bir kurum olan yazılı basın aynı zamanda, toplum adına siyasal iktidarı denetleyen, kamuoyunu biçimlendiren ve toplumsal eğitime katkıda bulunan bir araçlar bütünüdür. Bu bütünün de, kitle iletişimiminin diğer öğeleri gibi sağlıklı işlev görmesi, toplumun eksiksiz bir biçimde enforme edilebilmesi için vazgeçilmez bir koşuldur.¹⁸

Demokratik bir toplumun başarılı işleyişi, bireyin içinde yaşadığı toplum ve dünya hakkında doğru ve elden geldiğince nesnel bir görüşe sahip olmasını gerekli

¹⁸ İzlem, Vural Keskin. "Türk Basınında Kurum-İçi Çatışmalar" (Tez. Yuk. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.1996), s.6

kılmaktadır. Bu gereklilik ise, büyük oranda kitle iletişim araçlarından gelen iletilerle sağlanır. Kitle iletişim araçlarından biri olan basın, toplumsal ilişkilerin biçimlenmesinde ve uygar düşünce sisteminin gelişip kökleşmesinde toplumun önde gelen diğer kurumları gibi önemli sorumluluklar taşımaktadır.¹⁹

Basının toplumsal yapılanma içindeki vazgeçilmezliği onun günümüzdeki bir takım kamusal görevlere sahip olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu noktada, günümüz toplumsal yapılarında kamusal olarak adlandırılan görevlerin, devlet tarafından gerçekleştirilen resmi devlet görevlerinden ayrıldığını da belirtmek gerekir.²⁰

Haber veren ve toplumu denetleyen basının bir toplumsal kurum ve iletişim aracı olarak bir dizi işlevleri vardır. Bunlar, haber verme, denetim ve eleştiri, kamuoyunu aydınlatma ve oluşturma ile eğlendirme ve eğitme işlevleridir.

1.1.1.2.1. Haber Vermek

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, kitle iletişim araçları içinde en uzun geçmişe sahip gazetelerin birincil görevi okuyucusuna en iyi ve en yeni haberleri, en doğru biçimde aktarmak olmuştur ve esasen gazetecilik mesleğinin temel kamusal görevi de haber vermektir.²¹

Basının en temel işlevlerinin başında haber vermek gelmektedir. Toplumda olup bitenleri bireylere aktarmak, onları olaylardan haberdar etmektir. Basın haber verme hakkını kullanırken, olayı topluma açıklarken, hiçbir değerlendirme ve eleştiri yapmaz, olayı somut ve gerçek oluşuyla verir. Haberde “somut gerçeklik=doğruluk ilkesi” geçerlidir ve bu tür basın açıklamalarında olay hakkında okuyucuya hiçbir değer yargısı ve tenkit sunulmaz Daha genel deyiimiyle habere yorum katılmaz, haberde taraf olunmaz ve okuyucu kendi yargıları ile baş başa bırakılır.²²

¹⁹ aynı, s.15

²⁰ A. Haluk, Yüksel.Uğur, Demiray. **Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri**, (Ana. Ü. Eğitim Teknolojileri ve Yaygın Eğitim Vakfı Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 002. Eskişehir. 1988), s:54

²¹ İçel, Kayıhan. **Günümüzde Basının Kamusal Görevleri**, (Genç Gazeteciler Eğitim Semineri. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1986), s.18

²² Fikret, Eren. “Basında Hukuki Sorumluluk”. (Türk Basınının Sorunları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu , Ankara,1986), s.37

Haber verme işlevi, gazeteciliğin en önemli ve temel işlevidir. Kamusal ilişkiler üzerinde hüküm verme yönünden de hep değerlendirilen haberler olur. Gazetecilik yapan araçların “haber verme işlevi” gazetecilik mesleğinde çalışanlarca olduğu kadar, toplumda pek çok kişi tarafından devamlı olarak eleştirilir. Görünüşte insana çekici gelen bu oyunun yazılı kuralları pek yoktur. Eleştiriler, oyunu bazen dikenli noktalara götürmekte; iş tatsız boyutlara da ulaşabilmektedir. Yapılan eleştiriler bir yönden gazetecilik ahlakı, diğer yönden de gazetecilik sorumluluğuna ilişiktir.²³

Haber verme yanlışların aktarılması ya da bireylerin yanlış yönlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmemelidir. Toplumsal tepkilerin ya da galeyanların başlamasına sebep olunabileceği gibi, gerçekler saklanılarak yanlış bilgilendirilme de yapılabilir.

1.1.1.2.2. Denetim Ve Eleştiri İşlevi

Toplum adına denetim ve eleştiri yapmak ve bu eleştiriler bağlamında alternatif çözüm yolları önermek de basının kamusal görevleri arasında yer almaktadır. Çağdaş özgürlükçü demokrasilerde, iktidardaki çoğunluk partisi ya da koalisyon partileri yürütme gücünü ellerinde tuttukları gibi, parlamentodaki çoğunluğa sahip olmaları nedeniyle de yasama gücüne de sahiptirler. Yargı ise kendi içinde bağımsız ancak yine yönetime bağımlı olarak faaliyet gösteren bir güçtür. İşte bu durum çağdaş demokratik düzenlerde, diğer üç kuvvetten bağımsız dördüncü bir güce gereksinim duyulmasına neden olmuştur. Toplumun diğer kurumları içinde sahip olduğu güç ve prestij özellikleri ile devlet mekanizmasını en iyi ve etkili biçimde denetleyebilecek güç basındır.²⁴

Otoriter rejimlerde; eleştiri, alternatif yorum ve değerlendirmelerle denetim olmadığı, buna izin verilmediği bilinen bir olgudur. Oysa, parlamenter demokratik yönetim anlayışı, geliştirici, yanlışları belirtip doğruyu ve iyiyi gösterici eleştiri ile yeni bir güç kazanır. Bir ülkedeki toplum bireylerinin toplumsal kaygıyla yaptıkları eleştirilerde basın bir anlamda onların sözcülüğünü yapar. Sonuçta; özgürlükçü demokrasilerde

²³ Oya, Tokgöz. a.g.k. s.92

²⁴ İzlem, Vural Keskin. a.g.k. s.18

basının en önemli görevi olarak, bütün toplum yaşantısının denetimi, eleştirisi, alternatif yorum ve değerlendirmeler yapmak ortaya çıkmaktadır.²⁵

Demokratik toplumlarda, basına 4. kuvvet adı da verilmektedir. Bu ad siyasal yapının temel taşları olan yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinden sonra basına “toplumu denetleme” görevi nedeniyle verilmiştir. Özgürlükçü ve katılımcı, çağdaş siyasal sistemlerde basın sadece haber veren değildir; aynı zamanda ait olduğu toplumda olup bitenleri, siyasal sistemi ve sistemin bireylerini denetleyen, aksaklıkları ya da yanlış uygulamaları halka duyuran en büyük tarafsız güçtür.

En iyi yönetimlerde dahi kötü davranışların kendisini göstermesi, insan tabiatının bir sonucudur. Etkili bir kontrol sistemiyle bu tür sapmaların önlenmesi ve böylece rejimin güvence altına alınması imkanı vardır. Etkili bir kontrol ise, kamusal hayatın birbirinden bağımsız kurumları tarafından karşılıklı olarak yapıldığı takdirde gerçekleştirilebilir. Özgürlükçü demokrasilerde hükümetin parlamento, yürütmenin yargı erki tarafından denetlenmesinin nedeni budur. Fakat bütün bu kurumlar aynı devlet gücünün değişik görünüş biçimleridir.

İktidardaki siyasal partilerin bu kurumlar üzerindeki değişik derecedeki etkileri sözü geçen denetim mekanizmasının belirli sınırlar içinde kalmasını sağlamıştır. Bunun için modern hukuk devletinde en önemli ve etkin denetim organının bağımsız ve özgür basın olduğu kabul edilmektedir. Basının denetime ve eleştiriye gücü yeten bir araç olması sadece kamusal yaşantıdaki davranışları etkili biçimde sergileyebilme özelliğinden doğmamaktadır. Aynı zamanda sahip olduğu uzmanlar aracılığıyla devlet mekanizması üstünde ve ekonomik hayat alanında adete bilirkişilik faaliyeti yapabilme niteliğinden de ileri gelmektedir. Basın denetim görevini kişi ve mekan farkı gözetmeksizin yapmalıdır. Bu bakımdan modern hukuk devletinde basının tüm devlet yönetimini, devlet parasının harcanmasını ve hatta yargı erkinin yürütülmesini denetleyebileceği ön görülmektedir”.²⁶

²⁵ A. Haluk, Yüksel. Uğur, Demiray. a.g.k. s.55

²⁶ İzlem, Vural Keskin. a.g.k. s.85

1.1.1.2.3. Kamuoyunu Aydınlatma ve Oluşturma

Belli bir toplumun üyeleri, demokratik parlamenter yapının bir gereği olarak kamusal sorunlar hakkındaki düşünüşünü ve görüşünü, belli aralıklarla tekrarlanan seçimler vasıtasıyla dile getirebilir. Çok özel durumlar dışında (belli önemli konularda yapılan referandumlar gibi), halk, toplumsal olaylar ve sorunlar hakkındaki görüşlerini başka şekilde gösteremez. Çünkü genellikle anayasal düzenlemeler bu şekilde yapılmıştır. Bu duruma bağlı olarak basın, hemen hemen tüm toplumsal olaylarda toplum üyelerinin düşüncelerini ve sesini duyurabilme aracı olarak işlev ve önem kazanır.²⁷

Basının en temel işlevi haber vermek, böylelikle de bireyi, içinde yaşanılan çevre, toplum ve ülkedeki gelişen olaylara ilişkin aydınlatmak, kanaatlerini değiştirmek ya da güçlendirmek olarak kabul edilmektedir. Ancak basın bu işlevini yerine getirirken yalnızca haber unsurunu kullanmaktadır.

Haber, bu haber ya da haberlere bağlı kanaatleri, duygu ve yönelimleri daha fazla organize etmek, onları güçlendirmek, ortak bir düşüncede, eylemde ve tavırda toplamak için çeşitli içerik ve biçimsel unsurlar kullanmaktadır denilebilir. Bunlar; fotoğraflar, makaleler, söyleşiler, röportajlar, gündemi takip eden deneyimli ve gözlemci köşe yazarlarının değerlendirmeleri, okuyucu mektupları ya da makaleleri, istatistiksel grafikler, Şekiller ve bunları en iyi şekilde sunmak için iyi bir görsel tasarım gibi unsurlardır. Basının, böylelikle toplumda ortak kanaatlerin, duygu ve taleplerin oluşmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Uzun dönemde bireyi ve toplumu eğitir, yaşamın parçası bir ortağı kılar. Sonuç olarak bireyin edilgen bir şekilde kenarda olaylardan habersiz kalmasına izin vermeyerek dolaylı yoldan da olsa yönetime, kararlara, gelişmelere katılmasını sağlar demek mümkündür.²⁸

Basın toplum bireylerinin sesini ilgili kurumlara duyururken son derece hayati bir işlev görür. Devlet yönetiminde bulunan yöneticiler basın aracılığı ile gelen tepki ve uyarılarla, başka deyişle yansımayla kendilerine çeki düzen verir ve sonraki uygulamalarını alınan yansımaya göre düzenler.

²⁷ A. Haluk, Yüksel. Uğur, Demiray. a.g.k. s.56

²⁸ İzlem, Vural Keskin. a.g.k. s.92

1.1.1.2.4. Eğitime ve Eğlendirme İşlevi

Basının temel işlevlerinden birisi de eğlendirme ve eğitmedir. Haber veren, verdiği haberlerle ait olduğu toplumu denetleyen, yönetenlerle yönetilenler arasında bir köprü olan, bilgi ve haber akışını sağlayan basın kültürel ve sanatsal gelişime de katkıda bulunmaktadır. Bu katkı gazetelerin kültür sanat sayfaları, ekleri vermeleridir. (İçeriğinde bireyi bilgilendirecek kültürel, sanatsal haberler, makaleler, söyleşiler olan kültür sanat ekleri ya da sayfaları ile gerçekleştirilmektedir.)

Bireyleri gündelik yaşamın tek düzeliğinden uzaklaştırmak, bir başka deyişle eğlendirmek ve dinlendirmek amacıyla gazeteler, siyaset ve ekonomi gibi konuların dışında magazin içeriği olan haberlere, film, tiyatro ve kitap yorumlarına, fal ve bulmacalara yer vermektedirler.²⁹

1.1.2 Kamuoyu Kavramı ve Basının Kamuoyu Oluşumundaki Rolü

1.1.2.1 Kamuoyu nedir?

Kamuoyu, bir grup insanın ortaklaşa ilgisini çeken sorunlar hakkında belirli karar mekanizmalarını veya çeşitli toplumsal kesimleri harekete geçirmek amacıyla ifade edilen görüşleridir. Geniş kabul gören bir diğer tanıma göre de kamuoyu, “belirli zamanda, belirli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaattir.”³⁰

Heper’e göre kamuoyu, hükümet dışı çevrelerden hükümete doğru yönelen ve hükümetçe göz önünde bulundurulması zorunlu bulunan kanaatlerdir.³¹

Kamuoyu sözcüğü “Kamu” ve “Oy” sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuştur.

Kamuoyu kavramını oluşturan sözcüklerden birincisi İngilizce’de “public” sözcüğünün karşılığı olan kamu, şu anlamlara gelmektedir:

²⁹ A. Murat, Vural, a.g.k. s.109

³⁰ Münci, Kapani. *Politika Bilimine Giriş*, (Bilgi Yayınevi İstanbul, 1992), s.145

³¹ Doğan, Heper. “Haber, Fotoğraf ya da Görüntünün Kamuoyu Oluşturmasındaki İşlevi” (“Genç Gazeteciler Eğitim Semineri” Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Yayın No: 19 İstanbul, 1986), s.254

1. Bir ülkede yaşayanların tümü,
2. Özele karşıt olarak topluma açık ve aleni olan her şey,
3. Herkesi ilgilendiren,
4. Bir ülkede hükümete, yönetime ait olan her şey,
5. Özele karşıt olarak idareye, devlete ait olan her şey.³²

Kamu, bireylerin belirli deneyimleri, gelenekleri, görenekleri ve yaşam koşullarını paylaşımlarından doğan bir ortaklaşalıktır. En küçüğünden en büyüğüne kadar tüm topluluklar, sosyal sınıflar, ekonomik koşullar, dini inançlar, ideolojik yapılanmalar v.b. bakımdan farklı özelliklere sahiptir. “Kamu kendisine sunulan mesajları, gerek katılımsal olarak sahip olduğu gerekse sonradan benimsediği ölçütlere göre sınıyıp değerlendirmekte, olumlu veya olumsuz tavrını bu ölçütler belirlemektedir. Şayet kamu gerçekten kendine özgü tutum ve niteliklere sahip olmasaydı, ona her inanç, ön yargı ve davranış kalıbı empoze edilebilirdi.”³³

“Kamu” (public) belli sorunla karşılaşmış, bu sorun etrafında toplanmış bireylerden oluşan bir gruptur. Grup içindeki kişiler sorunun çözümü hakkında çeşitli görüşlere sahiptirler ve soruna bir çözüm yolu bulmak için birbirleriyle tartışmaya girişirler. Grup üyeleri arasında doğrudan doğruya fiziksel ilişki zorunlu değildir. Toplum yaşantısı ile ilgili sorunlar ne kadar çeşitli ise, onlara tepki olarak oluşan “kamu”lar da o kadar çeşitlidir.³⁴

“Kamu” belli bir durum veya soruna özgü olarak oluşur. Ancak belli bir sorun çok nadiren yetişkin nüfusun hepsini kendi etrafından toplar. Konular arasında farklılık göstermekle beraber, genel nüfusun hatırı sayılır bir oranı çok önemli genel olayların ve sonuçlarının bile farkında değildir.³⁵

³² Nejdet, Atabek . **Kamuoyu ve İletişim**. (Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayın No:139. Eskişehir, 1998), s:208

³³ McBride, “**Kamu ve Kamuoyu**”, (Bir Çok Ses Tek Bir Dünya. Editör Ertuğrul Özkök, UNESCO Türk Milli Komisyonu Ankara 1993), s.217

³⁴ Duygu, Sezer. **Kamu oyu ve Dış Politika**, (Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Yayın No: 339, Ankara, 1972), s.3

³⁵ aynı. s.4

Kamuoyu kavramını oluşturan sözcüklerden ikincisi ise İngilizce'deki "opinion" sözcüğüne karşılık gelmektedir. Dilimize doğrudan düşünce diye çevrilen bu sözcük "zihnin yaptığı bir işlem" anlamına gelmektedir. kamuoyu kavramını oluşturan sözcüklerden ikincisi olan "oy" sözcüğü de "bir konuda tutulacak yolu belirlemek için ileri sürülen görüş" anlamına gelmektedir.³⁶

Diğer bir deyişle "oy": Duygu veya izlenimden daha kuvvetli, kanıtlanması daha kolay fakat tam olarak kanıtlanabilen ya da pozitif olan bilgidен daha az geçerli ve kuvvetli kanaatler" dir.³⁷

Kamu ve oy unsurlarının anlamlarını saptadıktan sonra kamuoyu'nu şöyle tanımlayabiliriz. Kamuoyu, kamu yaşantısı ile ilgili olan tartışmalı bir sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubunun veya gruplarının taşıdıkları kanaatlerin anlatımlarıdır. Bu anlatımlar hem çoğunluk hem de azınlık kanaatlerini içine alır.³⁸

Kamuoyu kavramı ilk kez Avrupa'da 18. yüzyılda telaffuz edilmeye başlanmıştır. Latince'de kanaat veya tam olarak kanıtlanmamış belirsiz yargı anlamına gelen "opinion" sözcüğü, 18. yüzyılın sonlarında muhakeme yeteneğine sahip bir kamusal topluluğun akıl yürütmesiyle ilişkilendirilerek kamuoyu haline gelinceye kadar birçok evrelerden geçmiştir.³⁹

Bir düşüncenin kamuoyu görüşü olarak ortaya çıkabilmesi için,

1. Bir topluluğu ya da grubu ilgilendiren bir sorunun varlığı,
2. Bu topluluktaki ya da gruptaki kişilerin iletişim içinde olması,
3. Tek tek kişilerin değil, grubun ortaklaşa sahip olduğu düşüncenin açıklanması,
4. Dile getirilen düşüncenin bir karar düzeneğini bir kuruluşu veya değişik toplumsal kesimleri bir amaç doğrultusunda eyleme geçirme arzusu.⁴⁰

³⁶ Kemal, Demiray. **Temel Türkçe Sözlük**, (İkinci Basım İnkılap Kitapevi, İstanbul. 1985)

³⁷ David, Truman. **The Governmental Process**, (New York,1951), s.219

³⁸ Duygu, Sezer. a.g.k s.5

³⁹ Nejdət, Atabek. a.g.k s.208

⁴⁰ . "Kamuoyu: Basında Kamuoyu Araştırmaları" (Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 11, Ankara, 1996), s.30

Bir insan grubunun kamu niteliği kazanabilmesinin koşulu, kamuoyu olarak adlandırılan görüş birliğinin oluşmasıdır. Kamuoyu bir ölçüde, kamunun varlığının da bir göstergesi olmaktadır. Bu nedenle kamu ve kamuoyu kavramları bir birinden ayrı düşünülmecek kavramlardır.⁴¹

Kamuoyu ile ilgili yapılan tanımlamaların temelinde, kamuoyunun 4 etkeni olduğu görülmektedir.

1. Üzerinde anlaşılma olanağı olan, sorun olarak algılanabilecek bir durum ya da konunun varlığı.
2. Durum ya da sorun üzerinde oluşturulan görüşlerin birlikteliğini ifade eden tercihlerin bileşimi.
3. Durum ya da sorun üzerindeki görüşlerin ifade edilmesi ya da belirtilmesi.
4. Durum ya da sorunla ilgili kamunun büyüklüğü veya kamuoyunu oluşturan bireylerin sayısı.⁴²

4.1.2.2. Kamuoyunun Anlamı

Sanayi devrimi sonrası şekillenmeye başlayan, şehirleşme, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, demokratikleşme ve okur yazarlık oranındaki artışlar çağdaş anlamda kamuyu olgusunu da beraberinde getirmiştir. Kamuoyu 20. yüzyıldan itibaren sosyal bilimcilerin ilgisini çekmiştir. 20 yüzyılın başında kamuoyu toplumsal düzeyde üretilen ve kamunun tümüne ait bir olgu olarak kabul edilmekteydi.

Toplumdaki farklı konulara ve gruplara ait farklı kamuoyu görüşlerinin olabileceği düşünülüyordu. Bunun bir nedeni, o dönemde pek çok bilim adamının kolektif davranışın bir ifadesi olarak yaygın olarak görülen kitlesel gösterileri, isyanları ve grevleri dikkate almasıdır. Diğer nedeni ise kitle iletişim araçlarının geniş toplumsal kesimlere ulaşacak şekilde yaygınlaşması ve kitle psikolojisini yönlendirebileceği veya şekillendirebileceği yolundaki inançtır.⁴³

⁴¹ Duygu, Sezer. a.g.k. s. 26

⁴² Nimmo, Dan. **Political Communication And Public Opinion In America**, (Good Year Publishing Company, California, USA,) s:10

⁴³ Nejdet, Atabek. **Kamuoyu ve İletişim**, (Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Çalışmaları Vakfı Yayın No: 139. Eskişehir, 1998), s.212

Siyaset bilimciler, sosyologlar ve sosyal psikologlar kamuoyu olgusu ile esas olarak 19. yüzyılın sonundan itibaren ilgilenmeye başlamışlardır. Bu konu ile ilgili sistemli çalışmalar ve ampirik araştırmalar ise ancak 20. yüzyılın başından itibaren söz konusu olmuştur.

20. yüzyılda kamuoyu konusundaki çalışmalar üç temel yönde gelişmiştir.

1. Lawrance Lowell'in Etkili Çoğunluk Kuramı,
2. Harold Laswell'in siyaset biliminde psikolojiyi esas tutan İktidar Kuramı,
3. Albig'in öncülüğünü yaptığı grup kavramı üzerine dayanan sosyolojik Kuram.

4.1.2.2.1. Etkili Çoğunluk Kuramı

Bir sorun hakkında kamuoyu oluşabilmesi için çoğunluk kadar azınlığın da düşüncelerini ifade etmeleri gerekmektedir. Herkesi içeren bir kamuoyu olmaz. Kamuoyu görüşü olabilmesi için çoğunluk tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

4.1.2.2.2. İktidar Kuramı

İktidar kuramında siyasal güç ile bireylerin değer yargıları arasında bir ilişki vardır. Kamuoyu ile kamuoyunu oluşturan bireylerin kişisel kanaatleri arasında yakın bir ilişki gören bilim adamı, kamuoyunu yaratan düşüncelerin temellerini kişilerin psikolojilerinde aramaktadır. Siyasal gücü elinde bulunduranların, toplum üzerinde yaratmaya çalıştıkları etki söz konusudur.

1.1.2.2.3 Sosyolojik Kuram

Albig'e göre ise kamuoyu, herhangi bir gruba dahil bireylerin tartışmalı bir konuda birbirleri üzerine karşılıklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkan kanaatleridir. Grup içinde her an için egemen kanaat var olmakla birlikte, grup üyelerinin ileri sürdükleri başka fikirler de vardır.⁴⁴

İlk zamanlar, belirli bir sorunla karşılaşan insanların mevcut verileri tartarak, bilinçli ve rasyonel bir şekilde kamuoyunu oluşturdukları düşünülüyordu. Ancak daha sonra yapılan araştırmalar, kamuoyunun kaynağında çoğu zaman bu nitelikte rasyonel ve

⁴⁴ Nejdet, Atabek. a.g.k. s.212

bilinçli bir değerlendirmenin bulunmadığını, somut sorunlar karşısında beliren kanaatleri önceden “biçimlenmiş” tutum ve kanaatlerin tayin ettiği ortaya konmuştur.⁴⁵

Günümüzde ise kamuoyunun ne olduğu ve nasıl öğrenilebileceği hakkında iki temel görüş söz konusudur. Birinci görüşe göre kamuoyu bireysel düşüncelerin bir yığını veya kamuoyu araştırmacılarının ölçmeye çalıştığı şey olarak algılanmaktadır. Bu görüşü savunanlar kamuoyu araştırmaları ile kamuoyunun çeşitli konulardaki görüşlerinin öğrenilebileceğine inanmaktadırlar.⁴⁶

İkinci görüşte ise anket yönteminin kamuoyunun görüşlerini tam olarak ortaya koyamayacağını, bunun için birey düşüncelerinin biçimlendiği ve ifade edildiği kolektif süreçlerin incelenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Uzun yıllardır bilim adamlarının üzerinde çalıştığı bir konu olmasına rağmen üzerinde uzlaşmış bir kamuoyu tanımı bulunmamaktadır. Çünkü kamuoyu kavramı birçok sosyal bilim dalını ilgilendirdiğinden, bilim adamlarının ilgi alanlarına göre önemli farklılıklar göstermektedir.

Kamuoyu konusunda yapılan tartışmalara bağlı olarak ortaya konabilecek en önemli sav; kamuoyu kavramının da tıpkı iletişim gibi bireylere indirgenemeyeceğidir. Bu anlamda kamuoyu; bireylerin sahip olduğu düşüncelerin dağınık bir bütünlüğü olmaktan çok iletişime bağlı olarak ortaya çıkan geniş bir zihnin birleşik ürünüdür. Bu yaklaşım içinde kamuoyunun tek tek bireylerin düşüncelerinin kamu içinde tartışılması olarak ele alınması olası değildir.⁴⁷

Kamuoyu bir grup içerisindeki bireylerin tartışmaları ve karşılıklı etkileşimleri sonucu oluşur. Bir başka deyişle, kamuoyu görüşü olarak ortaya çıkan grup kanaati, grup içindeki bireylerin tartışmaları süreci sonucunda ortaya çıkar.

⁴⁵ Münci, Kapani. a.g.k. s.147

⁴⁶ J.M. Convers. **Survey Research in The United States: Roots and Emergence 1890-1960.** (Berkeley: University Of California Pres. 1987), s.13

⁴⁷ Ahmet Aytuğ, Şentürk,. “Basın ve Siyaset İlişkilerinin, Kamuoyu Oluşturma Bağlamında Yapısal İncelemesi ve Türkiye’de “Susurluk Olayı”ndaki Uygulamalı Konumu Karşısında Yeniden Düzenlenmesi” (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Eskişehir. 1997),s.56

Kamuoyu kavramının tanımlanmasında tam anlamıyla fikirlerin birleşemediği ve anlam birliği sağlanamadığı da gözlemlenmektedir. Yönetim ve halk arasında her zaman ve her yerde karşılıklı bir ilişki ve etkileşme sürecinin varlığı ve kamuoyunun bu ilişki ve etkileşme sürecinde değme noktalarından biri olduğu kabul edilirse, kamuoyunun, “belli bir durum içerisinde bulunan kişilerle, bu durum hakkında karar veren kişiler arasındaki temas” olduğu ifade edilebilir.⁴⁸

Kamuoyu, ister çoğulcu batı toplumlarında- diğer bir deyişle siyasal rejimin çok sayıda ve farklı amaçlı grupların var olmasını, ileri bir örgütlenme göstermesini ve siyasal sürece katılmasını teşvik ettiği ülkelerde- ister sosyalist toplumlarda- rejimin belli bir doktrin partisini egemen kıldığı fakat son yıllarda toplumdaki diğer grupların az ya da çok kendi amaçlarına göre kanaat sahibi olup bu kanaatleri karar vericiye yöneltmeğe çalıştıkları ülkelerde- ve ister iki modelin çeşitli siyasal ve sosyo-ekonomik yönlerini uygulamaya çalışan ancak en büyük özellikleri gelişmemişlik olup kent-köy ikili yapısını gösteren az gelişmiş ülkelerde “gerçek” anlamda kamuoyu, çeşitli istek ve çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla birbirleri ile yarışan, bu istek ve çıkarlara uygun kanaatlerle karar vericiyi etkilemeye çalışan ve siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerle toplumda en üstün güce ve olanaklara sahip olan grupların ifade ettikleri ve halk yığınlarına yaydıkları kanaatlerdir.⁴⁹

4.1.2.3. Tarihsel Süreçte “Kamuoyu”nun Ortaya Çıkışı

Kamuoyu, uzun yıllardır bilim adamlarının ilgisini çeken tartışmalı bir kavramdır. Sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, tarih ve iletişim gibi sosyal bilim alanlarında önemli bir yere sahip olan kamuoyu, pek çok bakımdan çeşitli incelemelere konu olmuştur. Kamuoyu olgusu ve kamuoyu kavramı hakkındaki düşüncelere asıl olarak 18. yüzyıl felsefesinde rastlanmaktadır. Geriye doğru gidildiğinde bu kavram, Rönesans literatüründe hatta bugünkü anlamını taşımakla birlikte Antik Yunan’da Platon ve Aristoteles’in çalışmalarında da görülmektedir.⁵⁰

⁴⁸ Duygu, Sezer. a.g.k. s.2

⁴⁹ aynı, s.71

⁵⁰ Nejdet, Atabek. a.g.k. s:143

4.1.2.3.1. Antik Yunan Dönemi

Kamuoyu ilk kez Antik Yunan (İ.Ö.500-300) döneminde yaşanan demokrasi ortamında ortaya çıktığı söylenebilir.⁵¹ Antik Yunan'daki özgürlükçü ortam, seçilebilme ve kamusal sorunlara ilişkin oy kullanabilme hakkı toplumda küçük bir azınlığı oluşturan yurttaşlara aittir. Antik Yunan'da kent devleti olarak tanımlanan “polis”lerde yaşayan insanlar hukuksal bakımdan, yurttaşlar, yabancılar ve köleler olmak üzere üç kesime ayrılıyordu.⁵² Yönetim ilk zamanlar sadece soyluların egemenliğindeydi. Antik Yunan'daki siyasal rejimin bir gereği olarak toplumun yurttaşlar kesimi, bir taraftan kendi şehir devletlerinin sınırları içindeki sorunlar hakkında diğer yandan da diğer devletlerle ilişkiler konusunda çeşitli kararlar almak durumundaydılar. Yaşanan bu süreç Antik Yunan'daki yurttaşların kamu yaşamına ilişkin olarak kapsamlı görüşlere sahip olmalarına yol açmıştır. Bunun bir sonucu olarak da dönemin siyasal yaşamına egemen olan yurttaşlar arasındaki genellik ve açıklık ilkeleri, bu toplumsal kesim içinde yer alan bireylere ve gruplara ait görüşlerin birbiriyle etkileşime girerek ortaklaşa bir ifadeye dönüşmesine olanak vermiştir.

Antik Yunan'da gelişen temaşa sanatları da insanları bir araya getirdiğinden o dönemde kamuoyunun ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak oyun yazarlarının tümü Sophokles'in Antigone adlı eserinde yaptığı gibi mevcut kamuoyu eğilimlerinin dile getirilmesine gayret göstermiş, ancak hiçbir zaman siyasal iradenin temsil ettiği hakim görüşlere karşı cephe almaya cesaret edememiştir.

Antik Yunan döneminde yaşayan Platon, kamuoyunun değerinin tartışmalı olduğunu savunmuştur. Platon'un bu fikre nasıl ulaştığı “Devlet” adlı eserinde görülebilir. Düşünüre göre “Dünya bir mağaradır. İnsanlar, mağaranın içinde sırtlarını duvara çevirmiş olarak büyük bir ateşin etrafında oturuyorlar. Mağaradaki duvarlara akseden gölgelerden başka bir şey görmüyorlar. İnsanlar bu gölgeleri gerçek varlıkları sanıyorlar, oysa bunlar sadece gölgedir.” Bu örnekten hareketle Platon sıradan insanların dünyada olup bitenleri algılamalarının mümkün olmadığını; bu nedenle de kendilerine gerçeği gösterecek ve aydınlığa kavuşturacak filozofları izlemeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Platon'a göre gerçek sadece filozofların rasyonel düşünce

⁵¹ aynı, s.144

⁵² M. Ali, Ağaoğulları. **Kent Devletinden İmparatorluğa**, (İmge Kitapevi. Ankara, 1994), s:11

sistemlerinde mevcuttur. Kamuoyu'nun kanaatleri ise gerçeklere dayanmaz. Bu nedenle yanıltıcıdır. Platon'un görüşlerine karşılık onun öğrencisi Aristoteles ise insanların toplu halde daha doğru kararlar verebileceklerine işaret ederek kamuoyuna üstün bir değer vermiştir.

4.1.2.3.2. Roma Dönemi

Roma'da da toplumu oluşturan insanlar Antik Yunan'da olduğu gibi sınıflara ayrılmıştır. Toplumun en üst katmanını oluşturan mülk sahibi özgür yurttaşlar kent merkezlerinde bulunan ve forum adı verilen açık alanlarda bir araya gelirler ve res publica (devlet) işleri hakkında konuşurlardı.

Bugünkü anlamda olmasa da kamuoyunun Roma döneminde de var olmasının çeşitli nedenleri vardır. Roma İmparatorluğu İspanya'dan Batı Anadolu'ya kadar yayılan geniş sınırlara sahip bir ülke haline geldiğinde işlerin Roma'dan yürütülebilmesi için güçlü bir ulaştırma ve haberleşme ağı kurulmuştur. Bu sayede hem yönetim tek bir merkezden sağlanabiliyor hem de çeşitli kültürlere, dinlere, siyasal ve ekonomik sistemlere sahip olan toplumlardan haber alınabiliyordu. Ayrıca Roma Senatosu'nun görüşme tutanakları Acta Diurna adıyla yayınlanıyor ve bu tutanakların halk tarafından okunması sağlanıyordu. Bu gelişmeler o dönemde kamuoyu olgusunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁵³

4.1.2.3.3. Feodal Dönem

Hıristiyanlığın ve feodalite rejiminin Avrupa kıtasına yayılmasıyla birlikte kamuoyunun siyasal etkinliği zayıflamıştır. Monarşik kralların baskısı ve ruhani otoriteyi temsil eden Hıristiyan Kilisesi'nin karşısında kamusal yaşam diye bir şey kalmamıştır. Ortaçağdaki bu koşullarda kamuoyunun varlığından söz etmek mümkün değildir.⁵⁴

Feodal dönemde temel geçim kaynağı tarımsal üretim, servet kaynağı da toprak mülkiyeti idi. Avrupa'da burjuva sınıfının çekirdeğini oluşturacak tüccarların ortaya çıkmasıyla birlikte kent yaşamı da canlanmaya başladı. Özellikle 12. yüzyıldan itibaren

⁵³ Nejd, Atabek. a.g.k, s 144

⁵⁴ aynı, s.146

ticaretin gelişmesiyle birlikte kentlerde hissedilen bu hareketlilik aynı zamanda feodalizmin temelini sarsılışına da işaret ediyordu.⁵⁵

4.1.2.3.4. Aydınlanma Dönemi

Rönesans ve Reform hareketleri kilisenin insanların tutum ve davranışlarını etkilemesinin kaldırılmasında önemli rol oynayarak kamuoyu olgusunun ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Bu nedenle kamuoyu kavramı daha çok Aydınlanma Dönemi'nin (1650-1800) bir ürünüdür. 18. Yüzyılla birlikte açık bir şekilde ifade edilmeye başlanan kamuoyu kavramının ortaya çıkmasında bu dönemin liberal düşünürleri Hobbes, Rosseau ve Locke'un önemli katkıları olmuştur.

Aydınlanma Dönemi'nde toplumsal ve bilimsel yaşamda akılcılık, laiklik, özgürlük gibi değerler, bilimsel yöntemlerin kullanılması, hurafelerle savaş, hukuk reformu, yaygın eğitim gibi uygulamalar önemli hale gelmiştir. Böylece oluşan toplumsal koşullar ortamında bugün anladığımız türden bir kamuoyunun ilk belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵⁶

4.1.2.4. Kamuoyunun Oluşumunu Etkileyen Çevresel Unsurlar

Kamuoyu kavramının oluşmasında bireyler arasında ortak bir görüş ya da fikir birliğinin oluşması gereklidir. Fikir birliğinin oluştuğu; bir başka deyişle ortak bir tavır, düşünce ya da kararın belirdiği durumlarda kamuoyu kavramının varlığından söz edilebilir. Diğer bir deyişle, "bir insan grubunun kamu niteliği kazanabilmesinde, kamuoyu olarak adlandırılan görüş birliğinin oluşması gereklidir. Kamuoyu, bir ölçüde, kamunun varlığının da bir göstergesi olmaktadır. Bu nedenle, kamu ve kamuoyu kavramları birbirinden ayrı düşünülemez kavramlardır."⁵⁷

Kamuoyunun oluşumu toplumsal katmanlar göz önünde bulundurularak genellikle üç tabanlı piramide benzetilir. Piramidin tabanını meydana getiren alt ve en geniş tabakada halk yığınları yer alır. Bu kesim kamuoyunun oluşumu bakımından pasif bir özelliğe

⁵⁵ M. Ali, Ağaoğulları ve Levent, Kökler. "İmparatorluktan Tanrı Devletine Siyasal Düşünceler", (İmge Kitapevi, Ankara, 1991), s.185

⁵⁶ Nejdet, Atabek. a.g.k, s.146

⁵⁷ İzlem, Vural Keskin. a.g.k. s.22

sahiptir. Çünkü kamu sorunları karşısında bu kesimin ilgi ve bilgi derecesi düşüktür. Bu gruba girenlerin genel nüfusun %75 - 90'ını oluşturduğu ifade edilmektedir. Piramidin orta tabakasını ise aktif kişiler oluşturur. Bu gruptaki bireyler iç ve dış sorunlara karşı ilgilidir ve nüfusun %10 -15'ini oluşturur. Piramidin tepesindeyse kamuoyu yaratıcıları denen bireyler ve gruplar yer alır. Çok küçük bir grup olmalarına rağmen kamuoyunun oluşturulmasında etkilidirler.⁵⁸

Kamuoyunun oluşumunda çeşitli psikolojik, siyasal ve sosyal etmenler rol oynar. Bunların arasında bireylerin kişisel özellikleri ve sahip oldukları bilgi deneyim düzeyinin yanı sıra bazı çevresel unsurlarda büyük önem taşır. Örneğin, kanaatlerin oluşumu bakımından kırsal kesimde yaşayan insanlar ile nüfusun yoğun olarak bulunduğu kentlerde yaşayan insanlar arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Kırsalda yaşayan insanların eğitim düzeyleri genelde daha düşüktür. Bağlılıkları fazladır. Dayanışma duyguları yoğundur. Kaderci eğilimler fazladır ve yüz yüze iletişim egemendir. Kentlerde yaşayan bireyler için durum farklıdır. Yeni düşünceler işitme ve çağdaş fikirler hakkında bilgilenme olanağına sahiptirler. Kitle iletişim araçlarından gelen enformasyona daha bağımlıdırlar.

Kamuoyunun oluşmasında tutumların önemli etkisi vardır. Tutum, kişi ya da olay karşısında olumlu ya da olumsuz tepki gösterme eğilimi olarak tanımlanabilir. Bir tutumda iki ana öge vardır ki, bunlar eğilimin kendisi ve yönüdür.⁵⁹

Kamuoyu davranışının gözükebilmesini etkileyen en önemli bir çevre unsuru da toplumdaki hukuki ve siyasal ortamdır.

Kamuoyu, bir konu ile ilgilenen grupların kanaat ifade etme, tartışma ve karşılıklı etkileşme süreçlerinin ürünü olduğuna göre, bireylerin ve grupların kanaatlerini ifade etmelerini ve tartışma girişimlerini olanaklı kılan hukuki ve siyasal ortamın varlığı bu davranış için vazgeçilmez bir ön koşuldur.⁶⁰

⁵⁸ Nejdet, Atabek. a.g.k, s.212

⁵⁹ Kolasa, J. Blair. **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, (Çeviren: Kemal Tosun İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisatı Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1979), s.431

⁶⁰ Duygu, Sezer. a.g.k. s.34

Kamuoyunun oluşmasında son derece önemli bir unsur daha vardır ki o da kamuoyu önderleridir. İletişim sürecinde, alıcıya yönelik gönderilmek istenen mesajların hedeflenen kitleye hızlı, güçlü, anlaşılır ve kalıcı bir etki bırakacak biçimde ulaşmasında, yüzyüze iletişim yöntemini kullanan kamuoyu önderleri, bu işlevleri ile son derece önemli bir rol oynamaktadırlar. Alemdar ve Erdoğan, kamuoyu önderleri konusunda; bu kişilerin geleneksel güç sahipleri ile karıştırılmaması gerektiğini, insan toplulukları içinde hemen her türlü konuda kamuoyu önderlerinin bulunduğunu, bu önderlerin her mesleki grup ve her sosyo-ekonomik düzeyde bulunabileceklerini söylemektedirler.⁶¹

Bir başka deyişle kamuoyu, bir grubu etkileyebilecek ve sorun olarak algılanabilecek bir olay ya da durumun etkilerini değerlendirerek ortak bir görüş oluşturulduğunda ve bu görüşlerini belirli tutum ve buna bağlı davranışlar biçiminde gösterdiğinde oluşmaktadır.⁶²

Çağdaş toplumlarda bireyler, görüşlerini çeşitli gruplar ya da örgütlenmeler aracılığıyla dile getirirler. Daha açık bir ifadeyle günümüz toplumlarında kamuoyu tepkisi daha çok ikincil grupların oluşturduğu örgütlenmeler aracılığıyla ortaya konur.

Demokratik rejimlere sahip toplumlarda oluşan siyasal ve toplumsal koşullar iktidarın ülke sorunlarını çözmeye yönelik politikalarını izleyen güçlü bir kamuoyunun ortaya çıkmasını mümkün kılar. Hükümetler, demokratik rejimlerde seçimle işbaşına geldikleri için kamuoyunun çeşitli toplumsal sorunlar hakkındaki görüşlerini önemsememeleri düşünülemez. Bu nedenle, demokrasi ile yönetilen ülkelerde kamuoyu çeşitli toplumsal sorunların çözümü yolunda uygulanacak politikaların oluşturulmasında ve önceliklerin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir.

⁶¹ Korkmaz, Alemdar ve İrfan, Erdoğan. **İletişim ve Toplum**, (Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1990), s.74

⁶² Yasemin, Gülşen. "Uğur Mumcu'nun Ölümü ve Ölüm Yıldönümlerinde Türk Basını'nın Gündeminde Kalmasının Haber Değer Kuramları Açısından İçerik Analizi Yöntemi İle Bir İnceleme" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın Yayın Ana Bilim Dalı, Eskişehir, 1999), s.47

Halkın halk tarafından yönetimi biçiminde tanımlanan demokrasilerin işleyiş ve sürekliliklerinde, ister özgür olarak yaratılsın, ister yapay yoldan üretilsin kamuoylarının büyük rol oynadığı düşünülmektedir. Gücünü halktan alan hiçbir yönetimin, halkın sesine, istemlerine kulak vermekten vazgeçemediğini kabul eden ve “dünyanın gerçek kraliçesi düşüncedir” diyen Pascal’dan yola çıkılırsa, demokratik toplumların işleyiş biçimleri düşünüldüğünde, “kamuoylarının düşüncesi, demokratik toplumların kraliçesidir” biçimindeki söylem de yanlış olmayacaktır. Kabile toplumundan çağdaş sanayi sonrası demokrasilerine kadar uzanan tüm tarihsel süreçlerde kamuoyu olgusu vardır. Başka bir deyişle, yöneten ve yönetilen ilişkisinin varoluşuyla, kamuoyunun ve gücünün doğuşu eş zamanlıdır. Farklılık gösteren, kamuoyu-siyasal karar alma sürecindeki etkileşimin ve etkinliğin derecesidir. Ancak kamuoyu olgusu 18.yüzyılda biçimlenmiş, 19.yüzyılda bilimsel inceleme alanına kavuşmuştur.⁶³

4.1.3. Medya ve Kamuoyu İlişkisi

Basının toplumsal bir kurum olma özelliği nedeniyle sosyal sorumlulukları, bu sorumluluklarla birlikte ticari kazancın ötesinde bir görevi ve toplumun iletişim kurumu olması nedeniyle önemli işlevleri bulunmaktadır. Bunlar bir bütün haline geldiğinde basın, yöneldiği kitle üzerinde dolaylı ya da dolaysız, olumlu ya da olumsuz ve az ya da çok oranda bir etkileme, yönlendirme ve saptama gücüne sahiptir.⁶⁴

19. yüzyıldaki teknolojik gelişmelerle birlikte basın bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Basına bir kitle iletişim aracı olarak yüklenen anlam, daha fazla insana daha hızlı bir şekilde ulaşmasından dolayı kamuya açılmasına yüklenen anlamdır. Bir kamu alanının oluşması toplu düşünen, yargılayan, hareket eden insanların ortaya çıkması ile eşanlı ve eşzamanlıdır.⁶⁵

⁶³ Ümit, Arat. “Demokrasilerde Kamuoyu’nun Oluşumu İçin Gerekli Koşullar”, (Marmara’nın Sesi, Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, İstanbul, 1990), s.40-41

⁶⁴ Ali Murat, Vural. a.g.k s.87

⁶⁵ Şamil Kanat, Yüce. “Basının Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Türkiye’de Basının Askeri Müdahaleler Öncesi ve sonrası Tutumu“ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1996), s.47

Basın bir taraftan kamusal iradeyi açıklarken, diğer yandan da kamusal iradeye yön veren bir motor durumundadır. Bir başka deyişle, basın, kamu iradesinin ağız olduğu kadar aynı zamanda kulağıdır.

Kanaatlerin biçimlenmesinde kitle haberleşme araçlarının diğer bir çevresel unsur olduğu öne sürülmektedir. Haberleşme araçları mevcut siyasal dünyanın resmini çizerken bir yandan toplumdaki diğer etki merkezlerinden kanaat için ipuçları iletirler öte yandan sahiplerinin görüşlerini yayarlar.

Kitle haberleşme araçlarının –televizyon, radyo, gazete, dergi ve sinema- başta gelen özellikleri, uzaktaki olayları, kısa bir zamanda, büyük kütlelerin yanına getirebilmeleri, onların dünyalarına sokabilmeleri ve bu olayları sunuş ve yorumlayış biçimleriyle kütlelerin içindeki bireylerin kanaatlerine yön verme olanağına sahip olmalarıdır.⁶⁶

Demokratik rejimlerde medya kamuoyunu oluşturma ve oluşan kamuoyunu yansıtma gibi ikili bir işleve sahiptir. Ancak medya her zaman kamuoyunun taleplerini iktidara ya da çeşitli özel kuruluş ve örgütlenmelere iletmez.

Bir başka deyişle sürekli kamuoyunun çıkarları doğrultusunda çevreyi etkilemez. Zaman zaman iktidarın, dar çıkar çevrelerinin ve kendi özel çıkarlarının gerçekleşmesi içinde kamuoyunu yönlendirebilir. Medyanın toplumda cereyan eden pek çok olay ve sorun karşısında ne zaman kamuoyunun gerçek çıkarlarına, ne zaman siyasal iktidara ve çıkar çevrelerine hizmet ettiğini ancak somut koşullar ve veriler ışığında değerlendirilerek ortaya konabilir.

Basın, kamuoyunun sesini duyururken son derece hayati bir işlev görür. Öyle ki, devlet yönetiminin yapısı gelen tepkilere göre düzenlenir. Öte yandan basın kamuoyunun sesi olmakla kalmaz, bizzat kendisi kamuoyu oluşumuna yardım eder ve onu yönlendirir. Basın, belli ön görüşlerin propagandasını yapmada, vatandaşın kendi başına bir görüşe varmasına yardımcı olmakla kamusal görevini yerine getirmiş olur.⁶⁷

⁶⁶ Duygu, Sezer. a.g.k s.22

⁶⁷ İzlem, Vural Keskin. a.g.k. s.23

Demokrasilerde kurumsal olarak kamuoyu ve medya bir araya gelerek hükümetlerin vatandaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini denetler. Medya toplumdaki gelişmeleri izler, çok sayıdaki izleyicileri, okuyucuları büyük bir hızla haberdar ederek ve bilgilendirerek kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunur. Daha sonra da ortaya çıkan kamuoyunun taleplerini dile getirerek bu talepler doğrultusunda çeşitli politikaların hayata geçirilmesine yardım eder. Medyanın kamuoyu oluşturma ve oluşan kamuoyunu yansıtırma gücünden siyasal iktidarın yanı sıra toplumdaki çeşitli çıkar grupları ve sivil toplum örgütleri de etkilenirler. Bu nedenle, bir taraftan medyanın gücünden kendi çıkarları doğrultusunda kamuoyu oluşturmak için yararlanırken, diğer yandan da ekonomik ve siyasal bakımdan rakip durumdaki çevrelerin medya aracılığıyla kendilerine yöneltecekleri olumsuz eleştirileri engellemek isterler.⁶⁸

Kamuoyunun oluşumunda; diğer önemli öge olarak basın her şeyden önce yerine getirdiği haber verme işlevi ile, toplumda meydana gelen herhangi bir sorunun ortaya konmasında ve bu sorun karşısında değişebilen kanıların farklı kanı sahipleri tarafından tanınmasında önemli bir görev üstlenebilmektedir. Bu bakımdan özellikle çağdaş demokratik toplumlarda; toplumsal bir anlatım olarak kamuoyunun bir araç olarak üzerinde yaşam bulunduğu zeminlerden birini oluşturmaktadır. Giderek halkın haber alma özgürlüğünü karşılayan özgür bir basının bir anlamda kamuoyunun en somut anlatımı olarak değer kazanması beklenebilir. Bu anlamda, soyut olarak var olan kamuoyu anlayışına ilişkin olarak en somut verilerin yine özgür basın aracılığı ile elde edilmesi çağdaş, demokratik, parlamenter sistemlerde doğabilecek en büyük beklentilerden birisidir. Çünkü basın aracılığı ile kamuoyu kavramı bir somutluk kazanmakta ve toplumsal iletişim içerisinde kendisini gösterebilmektedir.⁶⁹

Basın kamuoyu olabilir mi? Klasik kamuoyu incelemelerinin çoğunda basının tek başına kamuoyu olarak değil, haber verme fonksiyonunu yerine getirirken kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunan bir kitle haberleşme aracı olarak ele alınmaktadır. Ancak kamuoyu teriminin tanımını kısaca hatırlamak, ikisi arasındaki organik ilişkiyi ortaya koyar. Kamuoyu olayında birinci unsur konu ile ilgilenen bir 'kamu', yani gruptur; ikinci unsur, o konu hakkında taşınan ve ifade edilen "oy" yani kanaatler, fikirler ve

⁶⁸ Nejdet, Atabek. a.g.k. s,212

⁶⁹ Ahmet Aytuğ, Şentürk. a.g.k s.39

görüşlerdir. Herhangi bir konuda basın kanaatlerini, fikirlerini ve görüşlerini açıkladığı sürece, bu anlatımların tümü basının kamuoyu olur. Basın, örneğin dış politika konusunda, dış politikayla ilgilenen bireylerin ve bu bireylerin üyesi oldukları grupların kanaatlerini içerdiği ve yansıttığı için hem kanaat ileticisi hem de kanaat yaratıcısıdır. Basın bir taraftan yazarlarının ve yazarların bağlı oldukları resmi ya da resmi olmayan grupların ve örgütlerin kanaatlerini hükümete iletirken, ona bu kanaatleri duyuran, diğer taraftan da genel okuyucusu arasında kanaatlerin oluşturulması sürecinde rol olan bir araçtır.⁷⁰

Basında ifade edilen kanaatler toplumun bütün üyelerinin kanaatlerini en doğru oranda yansıtmasa bile, genel kamuoyu dağılımının günlük bir ölçüsü olabilir. Bir ülke içinde kamuoyunun durumuna her gün muntazam ışık tutan tek araç, hatta tek çare, basındır. Daha da önemlisi basın, kamuoyunun en ilgili, bilgili, aktif ve sesini duyurabilen kesiminin kanaatleri için hükümet yetkililerinin muntazaman ve devamlı olarak yararlanabilecekleri belli başlı bir araçtır.⁷¹

Kabaca bir değerlendirme ile, otoriter yönetimlerde, muhalefet ve kamuoyunun sesi ne kadar kısılmışsa medyanın sesi de bir o kadar, hatta daha fazla kısılmıştır. Çünkü bu ülkelerin medyası, yönetimin, geçmişteki icraatına, mevcut politikalarına hatta atacağı olası adımlara ilişkin olarak, muhalif ve eleştirel bir tavır alamaz. Zaten, kapalı ve baskıcı rejimlerle yönetilen bir ülkede medyanın temel niteliği, yani “doğal sorgulama ve muhalefet içgüdü” ortadan kaldırılmış ve kolu kanadı kırılarak bu niteliğini hayata geçiremez hale sokulmuştur. Kuru bir vatanseverlik yaygarasının ve liderin (diktatörün) ya da hükümetin dediklerinin haricinde en ufak bir kırıntıya rastlanamaz. (Bakınız, Saddam – Kaddafi – Türkmenbaşı – Çavuşesku – Fahd – Esad - Brejnev vs. yönetimleri.) Demokrasilerde ise tam tersine, “dördüncü güç” diye tanımlanmayı hak edecek kadar önemli bir konumu vardır medyanın. Özellikle de, muhalefetin ve kamuoyunun sesinin pek gür çıkmadığı veya çeşitli nedenlerle çıkmadığı ülkelerde, sahneyi medya alır ve kimi zaman muhalefet partilerinin yapamadığı kadar “gümbür gümbür” muhalefet yapar. Otoriteye ve otoritenin söylemine karşı tavır alır. Sorgular, kimi zaman (mecazi anlamda) tokatlar, silkeler. En önemlisi de, İngilizlerin “bottle

⁷⁰ Duygu, Sezer. a.g.k. s.95-96

⁷¹ aynı, s.96

feeding” (biberonla besleme) dedikleri tarzda, resmi makamların kendilerine düzenli olarak “yedirmeye” çalıştığı resmi enformasyonu reddeder. Bu türden her girişime tavır alır. Hatta “teşhir” eder.⁷²

1.1.3.1 Kamuoyu Oluşumunda Basının Yönlendirmesi

Medyanın bir konuya dikkat çekmesinin, halk tarafından o konunun önemli olarak değerlendirilmesine neden olduğu bilinmektedir. Medya bu yolla kendisine bir kamuoyu yaratabilir ve görüşlerini bu yarattığı kamuoyuna benimsetebilir. Zaman zaman medya, dikkati belirli konulara zorla çeker. Politik ve önemli kişilerin kamu imajlarını yaratır. Gazeteler, sürekli kitle içerisindeki bireylerin ne hakkında düşünmeleri, bilmeleri ve hissetmeleri gerektiğini öneren nesnelere de sunar.

Basın, kamuoyunun oluşmasına yardımcı olduğu kadar, kamuoyunun sesinin duyurulması işleviyle de yükümlüdür. Ülkeyi yönetenler basın aracılığı ile kamuoyundan gelen tepkiler, eğilimler ile uyguladıkları politikalarda, aldıkları kararlarda, değişikliklere ya da yeni düzenlemelere gidebilirler. Gelişmelerin akışına göre yeni politikalar ve tavırlar belirleyebilirler. Kamuoyunun ve basının işlevselliği birbirini tamamlayan iki öge haline tam olarak geldiğinde ise ülkede yanlış ve keyfi kararların, toplum yapısına uymayan politikaların ortaya konulması güçleşir ve hem toplum, hem de toplumu yönetenler doğru kararlar alır ve daha rahat bir yaşam ortamı bulurlar.⁷³

Savaş durumunda, medyanın kamu gözcülüğü ve kamuoyunun serbestçe oluşumuna katkı misyonunu terk ettiği, medyanın ve gazetecilerin kendi mesleki misyonları ile 'ulusal çıkarlar' adı altında devletten, hükümetten ve ordudan gelen istekler arasında tercih yapmak zorunda kaldıkları yadsınamaz bir olgudur. Ve bu tercih sonunda gazetecinin genellikle iyi vatandaş rolünü oynamaya başladığı da bir gerçektir. Gazeteci, artık mesleği gereği doğruyu anlatmak ve yazmak yerine ülkesinin savaşta galip gelmesinin daha önemli olduğunu düşünür. Bu düşünceyle ülkesinin savaşmadaki haklılığını, düşmandan ne kadar nefret edilmesi gerektiğini, cephede ve cephe gerisinde

⁷² Zafer, Arapkirli. “Savaş Tamamları ve Medya”. <http://www.ntvmsnbc.com/news/168937asp>. 29.03.2003

⁷³ Yasemin, Gülşen. A.g.k. s.53

askerlerin ve halkın moralinin ne denli yüksek olduğunu yazıp çizme çabası içinde olur.⁷⁴

Kamuoyunun oluşumunda basının yönlendirme etkisini Prof. Dr. Niyazi Öktem bir seminerde şöyle açıklamaktadır: “...Diğer moda olan bir söylemde “mesajın bizzat medyanın kendisi olduğudur.” Yani mesajı taşıyan, aslında mesajı dilediği gibi hedef kitleye aktarmaktadır. Aktardığı haber ve yorum, bizzat kendi çıkar ilişkisi, kendi yönlendirme stratejisidir. Bunu somut bir şekilde Körfez Savaşı’nda yaşadık. CNN savaşı dilediği strateji doğrultusunda belli yönlere sürükledi. Keza CNN 1989 yılında Çavuşesku’nun düşürülmesinde önemli rol oynamıştır. Temaşvar kentinde 20.000 kişinin öldürüldüğü haber olarak verilince, Romen halkı ayaklanmayı hızlandırmış, kamuoyu oluşturulmuş ve Çavuşesku ile karısı yakalanarak öldürülmüştür. Yeni hükümet kurulmuş, ancak bundan sonra haberin çok abartılı olduğu anlatılmıştır. Dünya siyasetinde, Romanya’nın içişlerinde, büyük değişimler olduktan sonra ancak CNN özür dilemiştir. CNN yine 1989 yılında Panama olaylarında da yönlendirme faaliyetleri içine girmiştir.⁷⁵

Basın bir yandan kendi bünyesindeki kanaatleri öte yandan kendi dışındaki çevrelerin kanaatlerini yansıtarak, toplumda mevcut çeşitli grupların kanaatlerinin ifadesini, duyurulmasını, yayılmasını ve böylece bu kanaatlerin hem karar verici üzerinde hem de genel halkın kanaatlerinin oluşturulmasında muhtemel bir etki göstermesini mümkün kılan bir araç olması bakımından kamuoyu olayında çok önemli bir yer tutmaktadır.

Basın, belli bir kamuoyu sorunu ile ilgilenen, bu konuda bilgi sahibi olan bireylerin ve grupların o konu hakkındaki kanaatlerini hem aşağıya -genel halka- hem yukarıya – hükümete- iletilen ve genel kamuoyu olayında kilit yer tutan “ilgili”, “aktif” veya “seçkin” adı verilen kamuoyu kesitinin önde gelen bir temsilcisidir.⁷⁶

⁷⁴ Rahmi, Yıldırım. Sabahat, Bozkurt ve Gülçin, Koçak. “Savaş ve Medya”, <http://www.inadina.com/inadeski/sayi75/alev.htm> 30.03.2003

⁷⁵ Niyazi, Öktem. **Basın Kendini Sorguluyor**. (Paneller Dizisi. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: Yayın No:43 İstanbul, 1996), s.50

⁷⁶ Duygu, Sezer. a.g.k. s.97

4.1.3.2. Propaganda

Günümüzde iletişim tekniklerine paralel gelişen propaganda, kitleleri ikna ve telkin yoluyla etkilemekte ve yaşamlarında büyük değişiklikler meydana getirmektedir. Ekonomik ve sosyal hayatın her kesiminde ve siyasal platformda büyük güç kazanan propaganda toplumun ve bireylerin yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁷

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında sanayileşmenin, kentleşmenin ve ulus devletlerin belirginleştiği bir ortamda sosyal bilimler alanındaki bilim adamları propaganda ile ilgilenmek ve araştırmalar yapmak mecburiyetinde kaldılar.

4.1.3.2.1. Propagandanın Tanımı

Tek bir bireyi ikna etme çabaları ile bir sosyal grubun tamamını ikna etme çabaları arasında büyük bir fark yoktur. Bu nedenle propaganda tek tek bireyleri değil grupları kendisine hedef almaktadır. Propagandanın etkinliğinin özelliği geniş çaplı olmasından gelmektedir.

Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisinde propaganda, bazı siyasal ve toplumsal düşünce ya da öğretileri kabul ettirmek, şu ya da bu tavrı veya şu ya da bu kişinin desteklenmesini sağlamak için kamuoyunun sistemli bir biçimde işlenmesidir.⁷⁸

En genel tanımıyla propaganda toplumun görüş ve davranışını kişilerin belirli bir görüşü, belirli bir davranışı, benimsemelerini sağlayacak biçimde etkileme çabasıdır.⁷⁹

Propaganda Latince yaymak anlamına gelen “Propagare” sözcüğünden gelmektedir. Propaganda; çeşitli kuvvet ve gruplar tarafından toplumun diğer bireylerinin görüş ve davranışlarının arzu edilen doğrultuda yönlendirilmesi, değiştirilmesi ya da kontrol altında tutulması girişimidir.

⁷⁷ Nur, Ündey. “Siyasi İktidarların Kazanılması ve Kaybedilmesinde Propagandanın Rolü”. (Yayımlanmamış Doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı. İzmir,1998), s:14

⁷⁸ Büyük Larousse a.g.k s.9582

⁷⁹ Jean-Marie Domenach, **Politika ve Propaganda**. (Varlık yay. İstanbul, 1996),s.7

Antik Yunan sofistleri propagandayı söz söyleme (hitabet) sanatıyla birlikte kullanarak uygulamışlardır, daha sonra Sokrat, Demosthone Roma da Çiçeron ve 4-6. yüzyıllarda Çinli Sun Tzu ve Hintli Kantilya propaganda sanatının ilkleri olmuşlardır.⁸⁰

4.1.3.2.2. Propagandanın Nitelikleri

1.1.3.2.2.1. Dışsal Özellikler

Propaganda aynı zamanda hem kitleye hem bireye hitap eder. Başka bir deyişle propaganda genel olarak bireye yönelmesine karşın, onu tek başına içinde bulunduğu kitleden yalıtılmış olarak düşünmez, onu bir kitlenin parçası olarak ve bu kitle ile ilişkileri çerçevesinde değerlendirir.

Propaganda bütüncül özellik taşır. Bu nitelik onun bir kampanya olarak örgütlenme zorunluluğundan kaynaklanır. Kampanya teması, kitle iletişim araçlarının her birinin özelliği dikkate alınarak, yaratıcı bir çabayla yeniden düzenlenir. Bu işlem sonunda temanın, içeriğinde bir değişikliğe gidilmez.

Propaganda sürekli ve uzun olma özelliği taşımaktadır. Sürekli bir propaganda bireyi gün boyunca izler, boş zaman olanağı bırakmaz.

Propaganda örgütlü olma özelliği taşır. Propagandanın planlanarak, uygulanabilmesi ancak örgütlü bir çalışma sonucunda gerçekleştirilebilir.

Propagandada bireyin kendiliğinden eyleme geçmesi ya da bu eyleme kendiliğinden katılması özelliği bulunmaktadır.

1.1.3.2.2.2 . İçsel Özellikler

1. Propagandanın insan psikolojisini dikkate alma özelliği.
2. Propagandanın, zamanın genel görüş ve değerlerini dikkate alma zorunluluğu
3. Propagandanın güncel olaylarla ilişki kurma ve onları kullanma özelliği

⁸⁰ Metin, İnceoğlu. **Güdüleme Yöntemleri**, (Ankara Üniversitesi Basın Yay. Y.Ö Yayınları Ankara, 1985), s.63

1.1.1.2.5. Propagandanın Temel Kuralları

Propaganda kurallarının evrensel olduğunu söylemek mümkündür. Her şeyden önce propagandacı olaylar ve kamuoyu konusunda bilgi sahibi olmalı, kamuoyunun nabzını elinde tutmalı ve eylemin sonuçlarını eylem planlamasında hesaba katmalıdır.

1.1.1.2.5.1. Sempati Kuralı

Propaganda psikolojisinin en önemli kurallarından biri sempatidir. Propaganda seslendiği kitle ile tam bir ussal temas kurmadıkça söylediği şeyler kitlelerce anlaşılacak, kitlelerin tutum-davranış beklentilerine denk düşecek bir seslenme biçimi bulup onlarla kendisi arasında bir sempati ortamı kurmadıkça başarılı olamaz.

1.1.1.2.5.2. Sentez Kuralı

Propaganda da sentez, sunum yöntemi olarak analizden önce gelmelidir. Bazen kabul ettirilmek istenilen tezin ana fikri birkaç cümlede özetlenebilir, bazen buna olanak yoktur. Söylenecik şey çok, içerik yoğunsa her konu ayrı ele alınıp işlenmelidir.

1.1.1.2.5.3. Sürpriz Kuralı

Kamuoyunu şaşırtmak ve onu kendiliğinden gerekli zihni çalışmaya yönlendirebilmek için yetenek, iş bilmek ve çoğu kez de iyi programlanmış bir hile zorunludur. Kamuoyu'na kabul ettirilmek istenen görüş doğrultusunda sürpriz bir etki yaratmak başarı şansını arttıracaktır. Özetle kitleye, iletilmek istenen mesaj ve ana tema içeriği ilginç bir hale getirmelidir.

1.1.1.2.5.4. Yineleme Kuralı

Propaganda tekrar edilebilir ve edilmelidir. Ancak belirli bir etkinlik kaybının altına düşmemek kaydıyla. Bir fikri zorla kabul ettirmenin en uygun yöntemi defalarca tekrardır.

1.1.3.2.3.6. Orkestrasyon (birlik) Kuralı

Propaganda yalnızca tek bir kurum tarafından planlanmalı ve uygulanmalıdır. Tüm propaganda kurumları ve araçları belirli bir birlik ve uyum içerisinde birbirleriyle çelişmeden işlev görmelidir.

1.1.3.2.3.6. Zamanlama (Timeliness) Kuralı

Propagandanın uygulama zamanı dikkatle seçilmelidir. Bir propaganda kampanyası en uygun zamanda başlatılmalıdır.

1.1.3.2.3.7. Abartma ve Çarpıtma Kuralı

Kitlede istenilen etkinin uyandırılabilmesi için mesaj içerikleri gerektiğinde abartılıp çarpıtılabilir.

1.1.3.2.3.8. Basitleştirme ve Tek Hedef Kuralı

Söz konusu ne olursa olsun propagandanın mesajı basit olmalıdır. Amaç doktrin ve kanıtların mümkün olduğunca açık bir tanımlama ile birkaç noktada yoğunlaştırılmasıdır.

1.1.3.2.3.9. Uyumlaştırma Kuralı

Propagandacının telkin yolunu kullanmakla insanlarda en güçlü güdülerden biri olan sürüleşme güdüsünden kendisine yarar sağlayacağını anlaması, propaganda teknikleri açısından bir dönüm noktası olmuştur.

İnsanların bu özellikleri sayesinde propagandacının işi çok kolaylaşmakta, bireylerde toplumun genel eğilimine uyma eğilimine ters düşen düşüncelere karşı hoşgörüsüzlük yaratmak yetmektedir.

1.1.3.2.3.10. Yayılma Kuralı

Genel kural olarak propaganda önceden var olan bir temele dayanarak harekete geçer. Toplum bünyesinde gelişen kendi çıkarlarına hizmet edecek tutumların doğumuna yardım eder. Propaganda toplumda var olan mitlerden hareket ettiğinde mesajın iletimi daha kolay olmaktadır.

1.1.3.2.3.11. Devamlılık Kuralı

Propaganda devamlılık ve süreklilik sağlayan bir bütünlük taşımalıdır.

Devamlılık, hiç ara vermeden insanın tüm gücünü ve günlerini doldurması anlamında, sürekliliği ise, çok uzun bir zaman süresi içinde işlev görebilmesi anlamındadır.⁸¹

1.1.3.2.4. Propaganda Çeşitleri

1.1.3.2.4.1. Siyasal ve Sosyolojik Propaganda

Siyasal propaganda bir hükümet, bir siyasal parti ya da yönetimin belirli bir bölümü veya baskı grupları tarafından kamuoyunun davranışlarını kendi istekleri yönünde değiştirmek amacıyla uyguladıkları bir propaganda türüdür.

Sosyolojik propaganda ise daha geniş bir alanı kapsar ve daha belirsiz bir nitelik taşır. Amaç politik propaganda da olduğu gibi açıkça belirtilmez. Hedef kitlenin davranışlarını belirli bir model, ya da kalıp çerçevesinde birleştirmek, kendi yaşam biçimini ve gizlice kendi hayat görüşü ve felsefesini yaymak ve bu yolla kendini ve egemenliğini kabul ettirmek şeklinde tanımlanabilir.

1.1.3.2.4.2. Karışıklık ve Bütünleşme Propagandası

Baştaki yönetimi devirmek ya da var olan düzeni yıkmak için devrimci bir grubun gerçekleştirdiği propaganda eylemleri karışıklık propagandasına örnektir.

Bütünleşme propagandası ise kısaca çevreye uyum propagandasıdır ve çağdaş batıya özgü bir nitelik taşır.

1.1.3.2.4.3. Dikey ve Yatay Propaganda

Dikey propaganda daha çok, geniş bir örgütün başında yer alan ve yönettiği kitleden daha üstün olduğu düşünülen ya da varsayılan bir siyasal veya dinsel önderin uyguladığı propaganda olarak nitelendirilir.

Yatay propaganda ise oldukça yenidir. Kıta Çin'i ve halkla ilişkiler yoluyla propaganda tipleridir.

1.1.3.2.4.4. Ussal ve Ussal Olmayan Propaganda

Coşku ve tutkulara hitap eden ve kısa dönemde çok etkili olan propagandanın etkisi uzun sürmemektedir. Uzun dönemli etki ancak ussal propaganda ile mümkün olabilmektedir.⁸²

⁸¹ aynı, s.80

1.1.3.2.5. Propaganda ve Kitle İletişim Araçları

Propaganda tutum ve davranışların yönlendirilmesi ve denetim altına alınması sürecinde iletişim araçlarını kullanmaktadır. Günümüzde istenen mesajın kitlelere ulaştırılması, etkin araçların kullanımına bağlıdır. Bu iletişim araçları yazılı ve sözlü dil, müzik, oyun, sergi gibi toplumun diğer bireyelerine görüş ve düşünce aktarabilecek tüm vasıtalar olabilmektedir. Bu amaçla örgütlü kampanyalar düzenlenmekte ve kitle iletişim araçlarından yararlanılmaktadır.⁸³

Kitle İletişim Araçlarının bizde çizdiği günlük yaşam çerçevesinde propaganda olgusunu göz ardı edemeyiz. Bir tür günlük gereksinim haline gelen mesaj tüketimi bizi propaganda olgusu üzerinde daha ayrıntılı ve ciddi bir biçimde düşünmeye itmektir.

Özellikle kitle iletişim araçlarındaki gelişmeyle beraber, propaganda etkinliklerde önemli değişimler olmuştur. Gazetelerde parti ve adaylar için siyasal amaçlı reklamlar kullanılmaya başlanmış, radyo ve televizyon programlarında siyasal haberler ve tartışmalara yer verilerek propaganda faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması sağlanmıştır.

Siyasetin amaçlarına ulaşmak için kullandığı dört araçtan biri olan propaganda (diğer üçü: diplomasi, ekonomi ve savaşır) en yayılcı ve bulaşıcı siyasal münasebette bulunma biçimidir.

İletişim açısından değerlendirildiğinde ise propaganda; bilgi verme, ikna etme gibi iletişimsel eylemlerin karmasıdır. Özünde aynı teknikleri paylaşmaktadır. Ancak propaganda kaynaktan alıcıya doğru sonuçları ve amaçları önceden belirlenmiş tek yönlü bir iletişimdir. Amacı seçilmiş doğruların benimsetilmesinden çok aşılattılmasıdır. Amacı bilgi (mesaj) iletmek olan propaganda, alıcısının ilgisini çekecek olan bilgiyi değil, kendi amacına uygun olan bilgiyi verir.⁸⁴

⁸² Haluk, Gürgen. "Propaganda" (Kurgu Dergisi Ana. Ü. Eskişehir 1990), s. 135-157

⁸³ Nur, Ündey. a.g.k. s.16

⁸⁴ aynı. s.17

1.1.3.2.6. Toplumsal Kontrol ve Propaganda

Propaganda olgusunu ve ortamını anlayabilmek için toplumsal biraradallığı sağlayan şeyin ne olduğu sorusunu cevaplamak, bu cevabı verebilmek için de toplumsal denetim kavramına açıklık kazandırmak gerekmektedir.

Gurvitch'in toplumsal denetim olgusuna üçlü yaklaşımı, kavramın açıklığa kavuşmasına yardımcı olmaktadır. Gurvitch'e göre, toplumsal denetim olgusunun açıklanmasında üç noktanın birbirinden ayrılması gerekmektedir. Bunlar toplumsal denetim kaynağı, biçimi ve araçlarıdır. Toplumsal denetimin kaynağı merkezi otorite grup ya da birey olabilir.⁸⁵

Toplumsal denetim biçimleri en klasik anlamda:

- Örf, adet gelenek ve görenekler,
- Dinsel, hukuksal, siyasal, eğitimsel ve ekonomik kurumlar
- Kamuoyu'dur.

Siyasi partiler, çıkar grupları, iktidarı ele geçirmek ya da muhafaza etmek isteyenler kamuoyunu etkilemek için çeşitli propaganda araçlarından ve tekniklerinden yararlanmaktadırlar. Bu amaçla yüz yüze iletişimi kullandıkları gibi kitle iletişim araçlarından da yararlanırlar.

Ayrıca, tek yapılı bir toplum yaratma çabasında olan totaliter sistemler, resmi bir ideolojiye, bütüncü bir dünya görüşüne sahiptirler. Bu tür toplumlarda, tek ve mutlak gerçek olarak kabul edilen bir ideolojinin tartışılması ya da eleştirilmesi söz konusu olamaz. Dolayısıyla rejimin temel felsefesine ters düşen görüşlerin, değişik ve farklı fikirlerin yayılması da düşünülemez. Yayılmasına ve kitlelere benimsetilmesine çalışılan, yalnızca resmi ideolojinin ilkeleridir.⁸⁶

Bu ülkelerde kitle haberleşme araçları, tamamen siyasal iktidarın tekeli ve denetimi altında bulunur. Yönetici kadro bu güçlü ve etkili silah sayesinde, sistemli, tek yönlü ve

⁸⁵ Metin, İnceoğlu a.g.k. s. 72

⁸⁶ aynı, s.142

yoğun propaganda yoluyla kamuoyunu istediği gibi oluşturma olanaklarına sahiptir. Bir yandan da düşünce ve kanaatlerin kalıplaştırılması işi, daha önce eğitim yoluyla okullarda ve işyerlerinde başlatılmıştır. Böylece totaliter sistemlerde, değişik fikirlerin ve karşıt görüşlerin serbestçe açıklanması ve tartışılması sonucu oluşan bir kamuoyu yerine, tek sesli propaganda araçlarıyla yaratılan “güdümlü” bir kamuoyu görülmektedir.⁸⁷

Propagandalar nedeniyle toplumlarda zaman zaman, açık kamuoyunun yanı sıra gizli ve derin kanaatler de oluşmaktadır. Bunlar çoğu kez bireyin davranışlarında, ruhsal durumunda, hatta din ya da politikayla ilgili kanılarında, değişikliklere yol açan tepkilere neden olur. Bu tür propaganda ve söylentilerden oldukça etkilenen “bazı düşünceler” de, belirli çevreler tarafından değişik varsayımlar, özel çıkarlar ya da yasal olmayan davranışlara yönlendirme amaçlarıyla kullanılmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak özellikle 20. yüzyılın ilk yıllarından başlayarak toplumda hızla yaygınlaşan kitle iletişim araçları yeni toplumsal sistemin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu dönemde kitle iletişim araçları, bireyler, kurumlar, yönetenler ve yönetilenler arasında iletişimi sağlayan, dolayısıyla yeni toplumsal sistemi ayakta tutan en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir.

Kitle iletişim araçları, diktatörlük rejimleri için geleneksel köklerinden kopmuş, iktidarsız kitlelerin duyarlılıklarını sömürmesinin bir aracı ya da demokratik toplumlarda gelişmeye katkı sağlayacak enformasyon yayma görevini üstlenmiş araçlar olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır.

Propaganda bilinçli bir manipilasyondur ve bu manipilasyon izole olmuş hassas bireyler üzerinde (kitle toplumundaki) uygulanır. Üstelik varsayıma göre bir ikna süreci duygular üzerine yönlendirilir ve duygusal “varlık” üzerinde işe yarar: İzleyici, dinleyici kitleler içinde bireyler, gazete veya radyoda yer alan heyecan verici iletilerden etkilenebilirler, bu iletiler izleyici bireylerin ilkel duyguları, nefretleri ve geleneksel düşmanlıkları üzerinde iş görür.

⁸⁷ aynı,s.143

Propaganda aracı olarak, kitle iletişim araçlarının kullanılmasının etkiyi arttıran unsurlarda olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal kontrolün sağlanması ve iktidarın ele geçirilmesi ya da devamlılığı konusunda, egemen güçlerin kullandığı en önemli faaliyet alanını propaganda faaliyetleri oluşturmaktadır.

1.2 AMAÇ

Araştırmanın temel amacını, Cumhuriyet Hürriyet ve Zaman Gazeteleri örnekleminde Türk Basını'nın, Irak Savaşı sırasındaki tutumunun tespit edilmesi oluşturmaktadır.

Bu temel amaç ekseninde;

- Cumhuriyet, Zaman ve Hürriyet Gazeteleri'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlere ne ölçüde yer verilmiştir?
- Gazeteler Irak Savaşı ile ilgili olan haberlerinde daha çok hangi kaynakları tercih etmişlerdir?
- Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri, Irak Savaşı ile ilgili olarak hangi konulardaki haberlere daha fazla yer vermişlerdir?

Sorularının yanıtları aranmıştır.

1.3. ÖNEM

Araştırma Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri örnekleminde Türk Basını'nın Irak Savaşı sırasında izlediği politikanın belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Hukuki dayanağı tartışma konusu olan Irak Savaşı sırasında basında yaşanan gelişmeler, Türk Basını'nın savaş dönemlerinde nasıl bir yayın politikası güttüğü sorusunu da beraberinde getirmiştir.

1995 yılında toplanan UNESCO'nun genel konferansında, 1996-2001 programında 20. yüzyıl sona ererken savaş kültüründen barış kültürüne geçiş için saptanan ilkelerin (Özgürlük, adalet, demokrasi, hoşgörü ve dayanışma ilkelerinin üzerine oturtulmuş bir paylaşma ve bölüşme kültürü yaratılmalı. Bu kültür şiddete karşı gelmeli,

analaşmazlıkları kaynaklarında tartışmaya, sorunları diyalogla çözmeye elverişli olmalıdır. Barış kùltürü herkesin tüm haklardan yararlanmasını ve toplumun kendi koşullarına göre gelişmesini sağlayabilecek araçları sunmaya yönelmelidir. Böyle bir projenin uygulanabilmesi için de eğitim, kùltür, iletişim ve sosyal bilimler alanlarında işbirliği kurulmalıdır.) yaşama geçirilmesinde basına büyük sorumluluk düşmektedir. Basın savaş dönemlerinde izlediği yayın politikası ile barışa ya da savaşa katkı sağlayabilmektedir.

Basının savaş dönemlerinde barıştan yana bir politika izlemesi gerekliliğinin yerine getirilip getirilmediğinin tespiti için de önemli olan çalışma, konu ile ilgili çalışma yapmak isteyenler ile, gerek propaganda kavramını gerek bir örnek olaydan hareketle basının savaş dönemlerindeki tutumunu araştırmak isteyenlere de yardımcı olacağından önem taşımaktadır.

1.4. VARSAYIMLAR

Araştırma süresince iki temel varsayım üzerinde durulmuştur.

- Savaş hallerinde gazetecilerin barıştan yana hareket etmesi gerçeğinden hareketle, Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri Irak Savaşı döneminde yayımladıkları savaş haberlerinde sivil hedeflerin vurulması ve savaş karşıtı gösteri ile açıklamalara yoğun şekilde yer vermişlerdir.
- Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde Irak Savaşı döneminde yayımlanan savaş ile ilgili haberlerde fotoğraf kullanımı metin kullanımından daha fazladır.
- Gazeteler yayımladıkları savaş ile ilgili haberlerin tamamından haberin alındığı kaynağı belirtmişlerdir.

1.5. SINIRLILIKLAR

İşgal güçlerinin Irak'ın Başkenti Bağdat'a ilk hava saldırısı düzenledikleri tarih olan 20 Mart 2003 savaşın da başlangıcı olarak kabul edilmiş ve yine Başkent Bağdat'ta

bulunan Firdevs Meydanı'ndaki Saddam Hüseyin heykelinin işgal güçlerince yıkıldığı tarih olan 10 Nisan 2003'de savaşın sonu olarak değerlendirilmiştir. Bu tespite göre savaş 20 Mart ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasında toplam 22 gün sürmüştür.

Araştırma ideolojik konumlanışları birbirinden farklı olan Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman Gazeteleri'nin 20 Mart ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayımlanan nüshaları ile sınırlandırılmıştır.

1.6. TANIMLAR VE KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

CNN: Amerikan televizyon kanalı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim Kültür ve Sağlık Hizmetleri Birimi

Std. Standart

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TGC: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti

Yy: Yüzyıl

m²: metrekare

%: Yüzde

2. YÖNTEM

Araştırma yöntemi, bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkarmak ya da bilinen bir şeyi ispat etmek için, düşüncelerin doğru ve sistematik bir şekilde sıralanıp kullanılabilmesine yönelik olarak, araştırmada aşama aşama kullanılması düşünülen teknikleri sistematik tarzda düzenlemektedir.

Yapılan araştırma, kullanılan yöntem ve teknikler bağlamında dört ana bölümde konumlandırılmıştır. Birinci Bölüm'de araştırmayı gerekli kılan problemin tespiti sağlanmış, araştırmanın amacı, önemi, varsayımı ve sınırlılıkları belirlenmiştir. İkinci Bölümde araştırma yöntemi belirtilmiştir. Üçüncü Bölümde, literatür taramasından elde edilen bulgulara yer verilmiş, dördüncü bölümde yer alan çözümlemelerin zemini oluşturulmuştur.

Araştırmada toplanan verilerin çözümlendiği dördüncü bölümde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İstatistiki gruplandırmalar yapan bu teknik çeşitli davranış ve eğilimleri gösteren anahtar kelimelerin ya da birimlerin bir listesinin çıkartılarak belgede kaç kez tekrarlandığının tespit edilmesini ya da bir anlam bütünlüğü oluşturan kategorilerin (fotoğraf/metin) ölçüsünün saptanmasını içerir. İçerik analizi sayısal veri toplama tekniği bu araştırmada, gazetelerin Irak Savaşı döneminde hangi tür ve nitelikte haberlere, hangi oranda yer verdiğinin saptanması amacıyla kullanılmıştır.

Araştırmada ayrıca savaş ilgili haberler ve diğer haberlere oranla ne kadar alan kapladığı, savaş haberlerinin kendi içinde sayısal adet ve kapladığı alan bakımından nasıl bir dağılım gösterdiği, savaş haberlerinde daha çok hangi kaynakların kullanıldığı belirlenmiştir.

2.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma tarama modeli üzerinden şekillendirilmiştir.

2.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırma konusunun evrenini Irak Savaşı döneminde yayın hayatında olan Türk Basını oluşturmaktadır. Örneklem olarak Cumhuriyet, Zaman, ve Hürriyet Gazeteleri'nin 20 Mart 2003 ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayımlanan nüshaları incelenmiştir.

2.3 VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada olgusal veriler, içerik çözümleme tekniği kullanılarak toplanmıştır.

$$\begin{array}{r} 78 \\ - 43 \\ \hline 22 \end{array}$$

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Giriş

Araştırmada, Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri örnekleminde Türk Basınının Irak Savaşı dönemindeki tutumu üzerine genel bir değerlendirme hedeflenmiş ve söz konusu gazetelerde, bu hedef doğrultusunda oluşturulan belirli kategorilerin analizi yapılmıştır.

Öncelikle belirli haber kategorileri oluşturularak, aktif savaş döneminde Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere göre ne oranda verildiği tespit edilmiştir. Bu kategoride gazetelerde yayımlanan haberler; Savaş Haberleri, İç ve Dış Politika, Ekonomi, Polis Adliye, Kültür Sanat, Spor, Dış Haberler, Magazin, Eğitim, Sağlık ve Diğer olmak üzere 11 alt başlıkta, türlerine göre gruplandırılmıştır.

İkinci inceleme kategorisinde ise Irak savaşı ile ilgili haberlerin kendi içindeki dağılımlarını belirlemeye yönelik olarak bir kategori oluşturulmuş ve bu kategoride 5 alt başlık belirlenerek savaş ile ilgili haberler türlerine göre bu başlıklarda toplanmıştır. Bu alt başlıklardan ilkinde savaşa karşı çıkan ve dünyanın dört bir yanından Irak'a giderek stratejik hedeflere yerleşen canlı kalkanlarla ilgili haberler, ikincisinde işgal kuvvetlerince sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberler, üçüncüsünde dünyanın pek çok yerinde yapılan savaş karşıtı gösteriler ve açıklamalar, dördüncüsünde Türkiye'nin işgal güçlerine üsleri ve limanları kullandırması karşılığı verilmesi ön görülen Amerikan yardımı ile tezkere krizi ve Kuzey Irak gibi Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren gelişmelere yönelik haberler ve son alt başlıkta da Savaş bölgesinde görev yapan gazetecilere yönelik saldırı ve baskıları içeren haberler tespit edilmiştir.

Üçüncü inceleme kategorisinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde söz konusu dönemde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kaynağı tespit edilmiştir.

Dördüncü kategoride savaş haberlerinde haberi destekleyen unsurlar olarak fotoğraf, harita ve grafik kullanımı sayısal veri olarak tespit edilmiştir.

$$\frac{68.50}{1.50}$$

34

X.1

Son inceleme kategorisi olan beşinci kategoride ise alan ölçümleri gerçekleştirilmiş ve gazetelerde yer alan savaş haberlerinin kapladığı alan belirlenmiştir. Alan ölçümlerinde savaş haberleri ile ilgili fotoğraf ve metin kullanımı ayrı ayrı tespit edilirken, diğer haberlerde “diğer” kategorisinde belirlenmiştir.

Alan ölçümlerinde ayrıca savaş haberlerinin yanı sıra, canlı kalkanlara, sivil hedeflerin vurulmasına, savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara, Türkiye ile ilgili konular ve gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberlerin ayrı ayrı alan ölçümleri de gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen bulgular gazete özelinde yorumlanırken ayrıca üç gazetede ki veriler birbirleriyle de karşılaştırılmıştır.

Örneklem olarak alınan söz konusu üç gazeteden elde edilen veriler istatistiksel testlere tabi tutulmuştur.

3.2. CUMHURİYET GAZETESİ

3.2.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı;

Araştırma örneğinde yer alan ve ideolojik konumlanışı sol olarak nitelendirilen Cumhuriyet Gazetesi’nde söz konusu 22 günlük aktif savaş döneminde savaş ile ilgili 626 haber yayımlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi’nde savaş haberlerini 246 haberle iç ve dış politika haberleri, 241 haberle spor haberleri ve 235 haberle de kültür sanat haberleri izlemiştir.

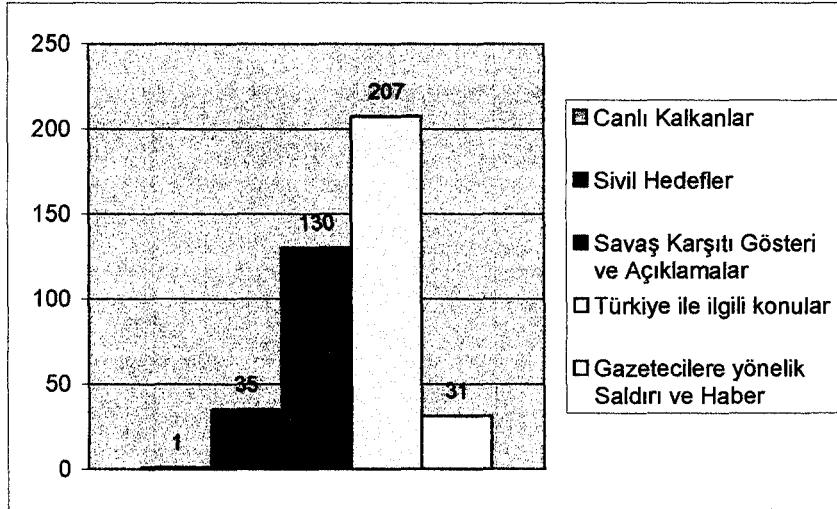
Cumhuriyet gazetesinde en az yayımlanan haber kategorisini 15 haberle magazin haberleri oluşturmaktadır. Magazin haberlerinin aktif savaş dönemindeki günlük ortalaması 0,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet Gazetesi’nde ayrıca 202 ekonomi, 84 sağlık, 69 polis adliye, 60 dış haber ve 54 eğitim haberi yayımlanmıştır.

(Şekil:1)

3.2.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı

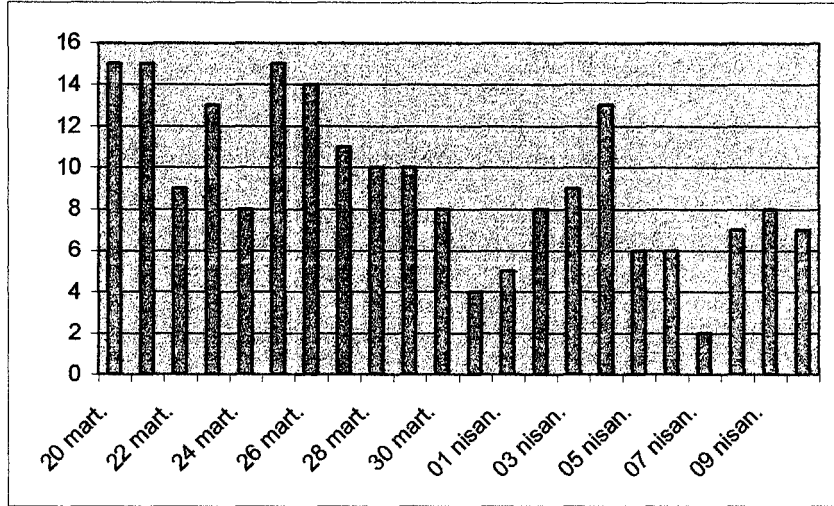
626 savaş haberi yayımlanan Cumhuriyet Gazetesi'nde canlı kalkanlarla ilgili sadece 1 haber yayımlanmıştır. Aynı gazetede sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin 35 habere yer verilirken, savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara yönelik ise 130 haber yayımlanmıştır. Gazete aktif savaş dönemi olarak kabul edilen 20 Mart -10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde, savaş haberi olarak değerlendirilen ve doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren konuların aktarıldığı 207 habere yer verilmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet Gazetesi savaş nedeniyle gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin de 31 haber yayımlamıştır.

Irak savaşı ile ilgili haberlerin dağılımında Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı haberlerin ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Gazetede yayımlanan 626 savaş haberinin 207'sini oluşturan Türkiye ile ilgili konuların ardından savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar da 130 haberle gazetede ikinci sırada yer bulmuştur. (Şekil 3)

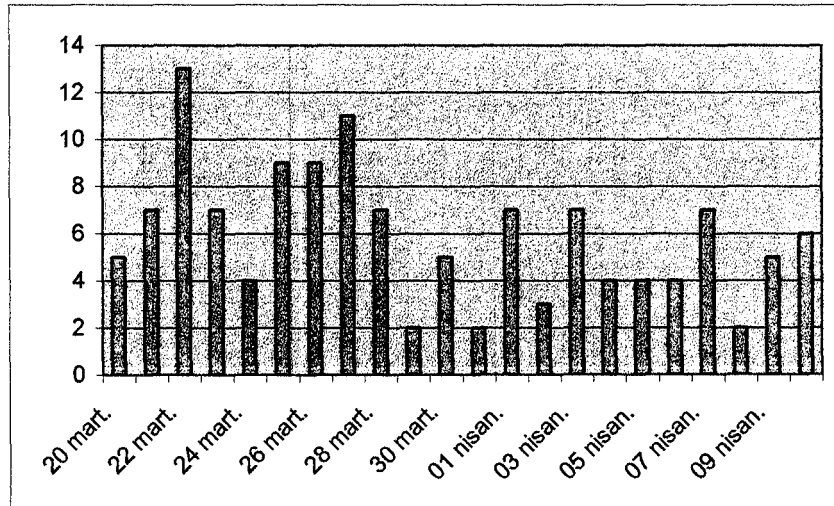
Şekil 3: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kendi içindeki dağılımında ilk sırada yer alan Türkiye ile ilgili konuları içeren haberlerin gün ortalaması ise 9.4 haber/gün olarak gerçekleşmiştir. (Şekil 4)

Şekil 4: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

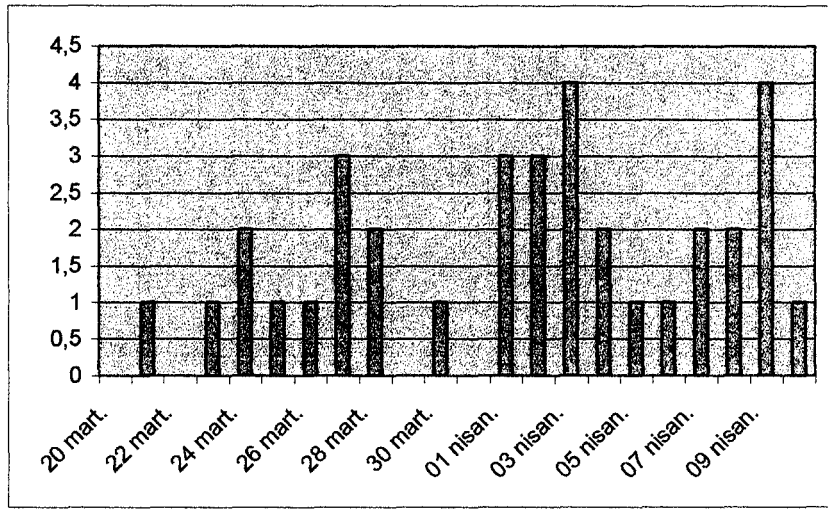
Bu kategoride ikinci sırada yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberler ise 5,9 haber/gün olarak tespit edilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş sürecinde aktarılan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin günlük dağılımında savaşın başlangıç tarihi olan 20 Mart ile 31 mart tarihleri arasında yayımlanan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin Nisan dönemine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Nisan döneminde yayınlanan haberlerin günlük ortalaması 7,08 haber/gün olurken, mart döneminde yayımlanan haberlerin günlük ortalaması 4,9 olarak tespit edilmiştir. (Şekil 5)

Şekil 5: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği

20 Mart 2003 ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük savaş döneminde sivil hedeflerin vurulması ile ilgili gelişmelerin aktarıldığı 35 habere yer verilen Cumhuriyet Gazetesi'nde sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberler 1,59 gün ortalaması ile yer almıştır.

Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili haberler 1 Nisan ve 5 Nisan tarihleri arasında artış göstermektedir. Ayrıca bu kategorideki haberlerde mart dönemine göre nisan döneminde artış olduğu da belirlenmiştir. (Şekil:6)

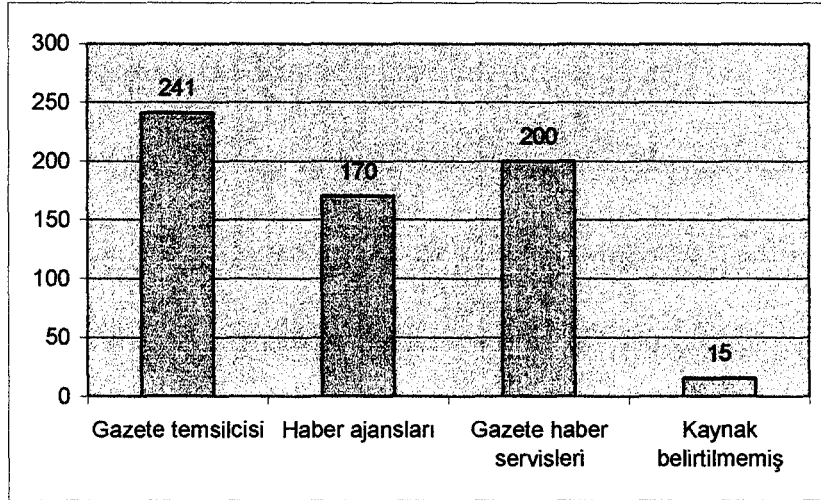

Şekil 6: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

3.2.3. Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili 626 haberin 241'inde gazetenin bölge/şehir temsilcisi, 170'inde haber ajansları, 200'ünde gazetenin haber servisleri kaynak olarak gösterilirken 15 haberde kaynak belirtilmemiştir.

Gazete yayınladığı savaş haberlerinde kaynak gösterme açısından belirtilen 3 kaynağı (temsilci, ajans ve servisler) eşit şekilde kullanmıştır. Irak savaşı ile ilgili haberlerde kaynak belirtilmeyen haber sayısı toplam haber sayısının %2,3'ü düzeyinde gerçekleşmiştir. (Şekil:7)

Şekil 7: Cumhuriyet Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı

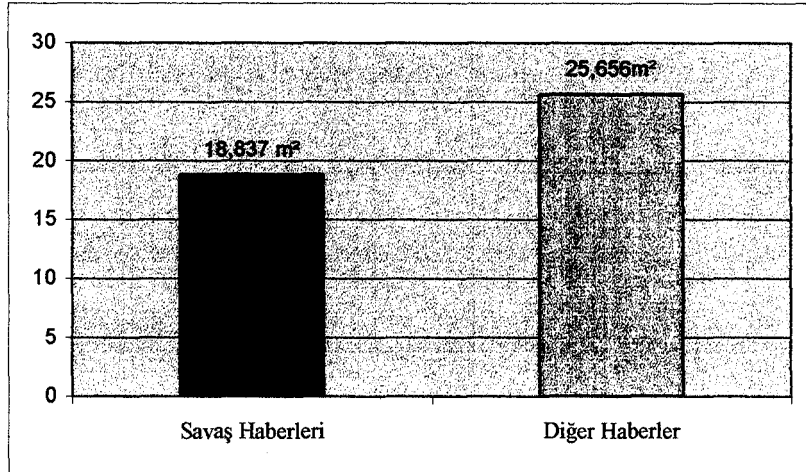
3.2.4. Irak Savaşı ile ilgili haberleri destekleyen unsurlar.

Cumhuriyet Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili 260 fotoğrafa yer verilmiştir. Ayrıca 45 grafik ve animasyon kullanılmıştır. Gazetenin savaş haberlerinde haber başına fotoğraf kullanımı 0.4 olarak tespit edilmiştir.

3.2.5. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri

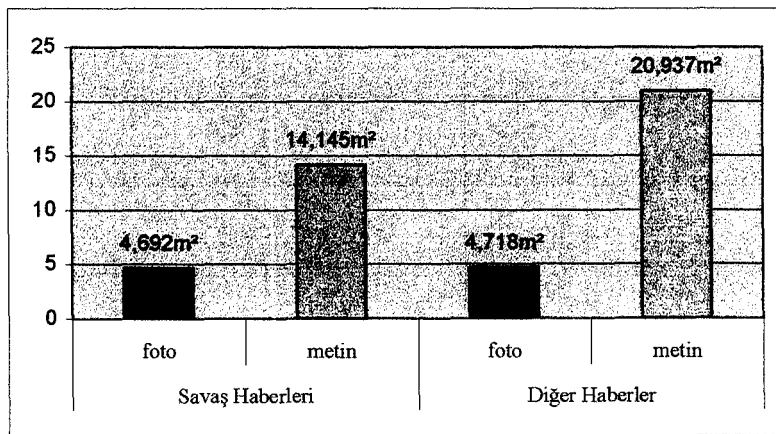
35,2 cm X 53 cm sayfa baskı alanı ve spor sayfaları da dahil olma üzere 20 sayfa olarak yayımlanan Cumhuriyet Gazetesi'nde 20 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde yayımlanan haberlerin kapladığı toplam alan 44,493 m² olarak tespit edilmiştir.

Bu alanın 18,837 m²'sini (%42,33) Irak Savaşı ile ilgili haberler oluştururken, 25,656 m²'lik (%57,67) alanı da diğer kategorisinde değerlendirmeye alınan (İç ve Dış Politika, Ekonomi, Polis Adliye, Kültür Sanat, Spor, Dış Haberler, Magazin, Eğitim, Sağlık ve Diğer) haber türleri oluşturmuştur. (Şekil:8)

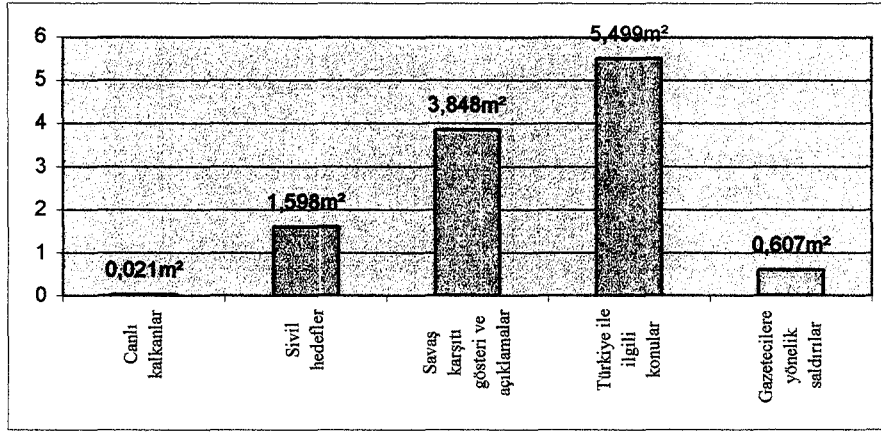
Şekil 8: Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan, Irak Savaşı ile ilgili ve diğer kategorisinde değerlendirmeye alına haberlerde fotoğraf ve metin kullanımının belirlenmesi için yapılan alan ölçümünde Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kapladığı $18,837\text{m}^2$ 'lik alanın $4,692\text{m}^2$ 'sini fotoğraf, $14,145\text{m}^2$ 'sini de metinlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Diğer kategorisini oluşturan ve 22 günlük aktif savaş döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde $25,656\text{m}^2$ 'lik alan kaplayan haberlerde ise $4,718\text{m}^2$ fotoğraf, $20,937\text{m}^2$ de metin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda gazetede ilgili dönemde yayımlanan toplam savaş haberlerinin kapladığı $18,837\text{m}^2$ 'lik alanın %24,90'ını fotoğraf alanı oluştururken, %75,09'unu da metin alanı oluşturmuştur. Aynı dönemde yayımlanan ve diğer kategorisinde konumlandırılan haberlerin ise %18,38'lik dilimini fotoğraf alanı oluştururken, %81,62'lik dilimi ise metin alanı oluşturmuştur. (Şekil:9)

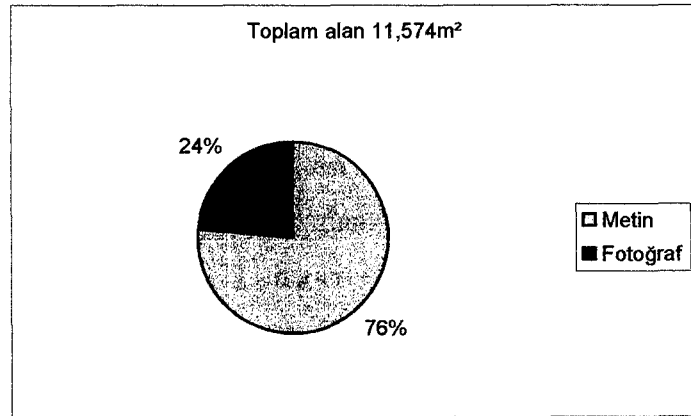
Şekil 9: Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberleri oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinin kapladığı alanda ise Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler 5,499m² ile ilk sırada yer almaktadır. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberlerin kapladığı alan 3,848m² ile ikinci sırayı oluşturmaktadır. Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin kapladığı alan 1,598 m² olarak tespit edilmiştir. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberler 0,607m² ile dördüncü sırada yer alırken, canlı kalkanlara ilişkin haberlerin kapladığı alan ise 0,021m² olarak belirlenmiştir. (Şekil:10)

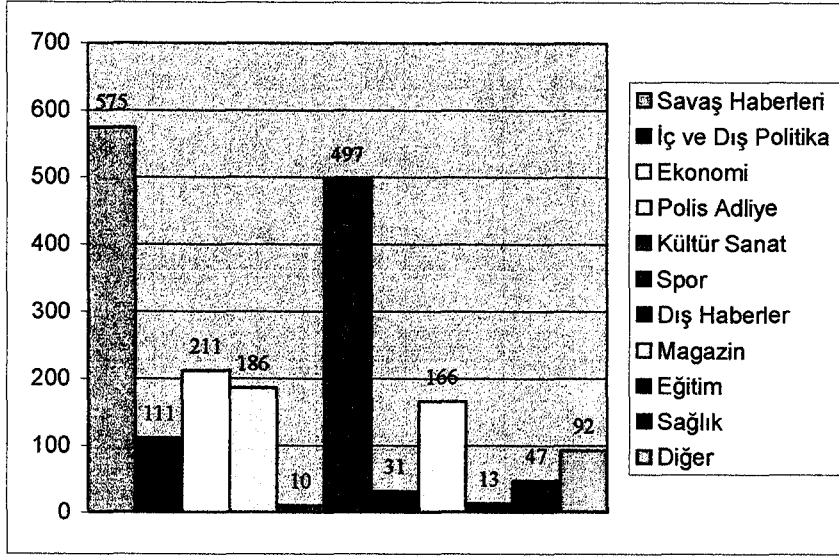

Şekil 10: Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımını fotoğraf ve metin kullanımı açısından incelendiğinde haberlerde toplam 11,574m²'lik alan kullanıldığı ve bu alanın 2,72m²'sinde fotoğraf, 8,854m²'sinde de metinlere yer verildiği tespit edilmiştir. (Şekil 11)

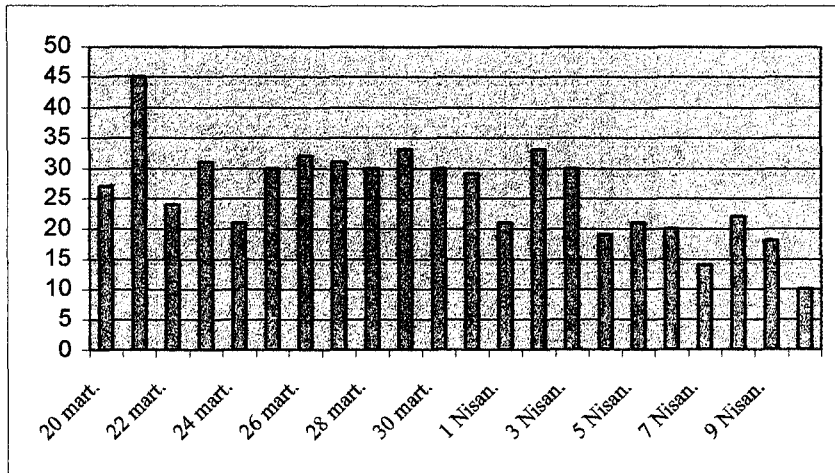

Şekil 11: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde toplam fotoğraf ve metin kullanımı (yüzdeler dilim)

Şekil 13: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.

22 günlük savaş döneminde 575 savaş haberi yayımlanan Hürriyet Gazetesi'nde savaş haberlerinin günlük ortalaması 26,1 haber olarak belirlenmiştir. Gazete 20-27 Mart 2003 tarihleri arasında 21 ile 45 haber/ gün aralığında haber yayımlarken Nisan ayı ile birlikte savaş haberlerinin sayısında gerileme olmuştur. 01 Nisan 2003 ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayımlanan savaş haberi günlük 14 ile 33 haber arasında gerçekleşmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinde savaş başlangıcından bitimine kadar geçen süre içinde gerileme tespit edilmiştir.(Şekil:14)

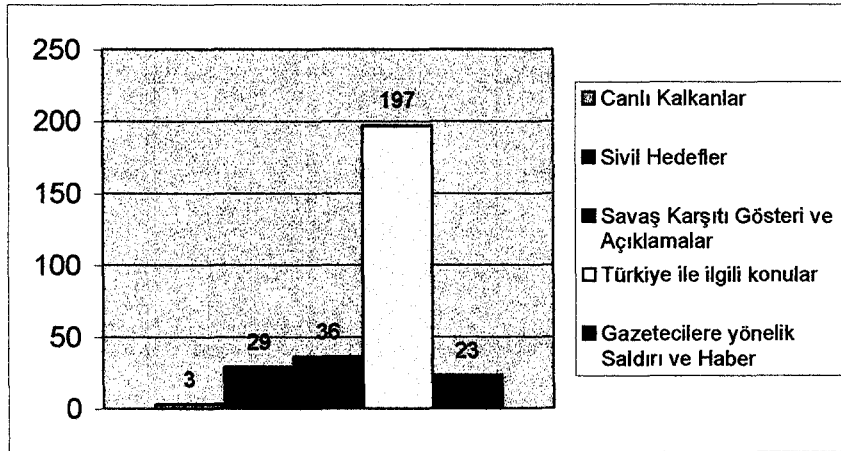

Şekil 14: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.

3.3.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı

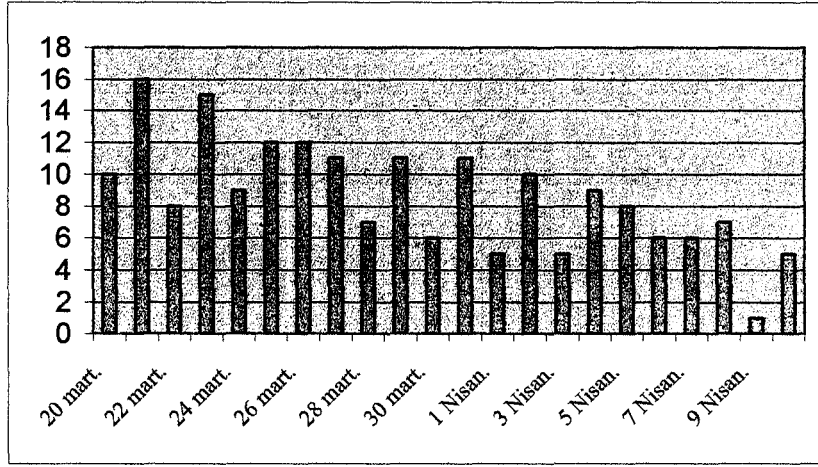
575 savaş haberi yayımlanan Hürriyet Gazetesi'nde canlı kalkanlarla ilgili 3 haber yayımlanmıştır. Aynı gazetede sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin 29 habere yer verilirken, savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara yönelik ise 36 haber yayımlanmıştır. Gazete aktif savaş dönemi olarak kabul edilen 20 Mart-10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde, savaş haberi olarak değerlendirilen ve doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren konuların aktarıldığı 197 habere yer verilmiştir. Bu dönemde Hürriyet Gazetesi savaş nedeniyle gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin de 23 haber yayımlamıştır.

Irak savaşı ile ilgili haberlerin dağılımında Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı haberlerin ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Gazetede yayımlanan 575 savaş haberinin 197'sini oluşturan Türkiye ile ilgili konuların ardından ikinci sırada yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar da ancak 36 haberle gazetede yer bulmuştur. Canlı kalkanlarla ilgili haberler 3 haberle son sırada yer almıştır. (Şekil:15)

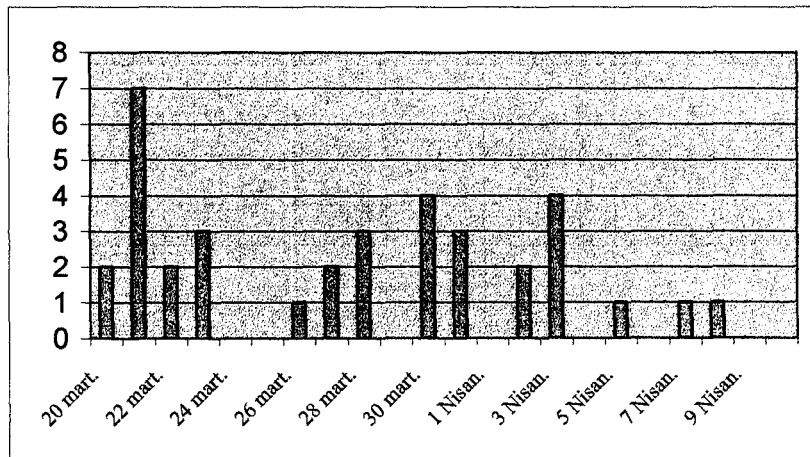
Şekil 15: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.

Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kendi içindeki dağılımında ilk sırada yer alan Türkiye ile ilgili konuları içeren haberlerin gün ortalaması ise 8,95 haber/gün olarak gerçekleştirilmiştir. (Şekil:16)

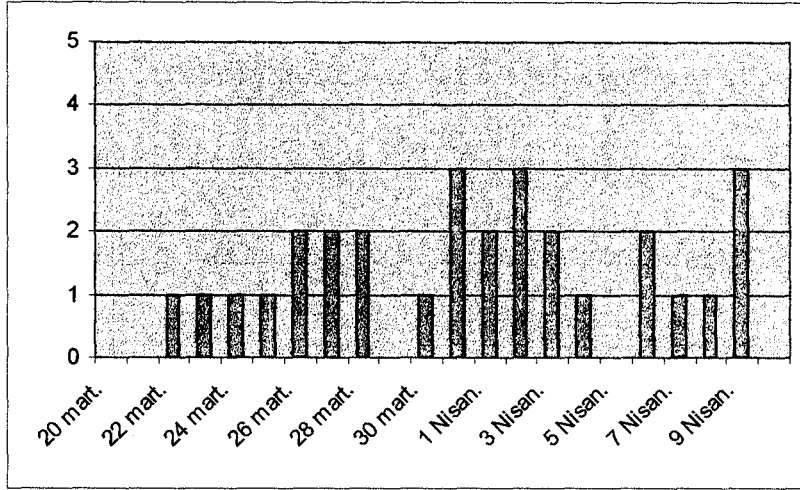
Şekil 16: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

Bu kategoride ikinci sırada yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberler ise 1.63 haber/gün olarak tespit edilmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş sürecinde aktarılan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin günlük dağılımında savaşın başlangıç tarihi olan 20 Mart ile 31 Mart tarihleri arasında yayımlanan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin Nisan dönemine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Nisan döneminde yayınlanan savaş haberlerinin günlük ortalaması 2,25 haber/ gün olurken, mart döneminde yayımlanan haberlerin günlük ortalaması 0,9 olarak tespit edilmiştir. (Şekil:17)

Şekil 17: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

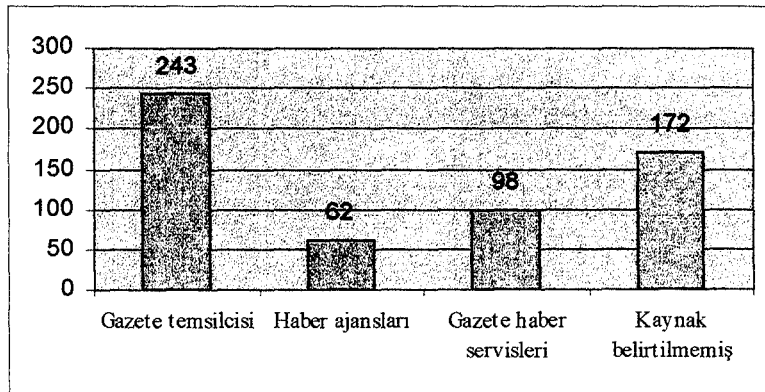
22 Günlük savaş döneminde sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin 29 habere yer verilen Hürriyet Gazetesi'nde sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberler 1,31 haber/gün ortalaması ile yer almıştır. Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili haberler 31 Mart ve 3 Nisan tarihleri arasında artış göstermektedir. Ayrıca bu kategorideki haberlerde Mart dönemine göre nisan döneminde artış olduğu belirlenmiştir. (Şekil:18)

Şekil 18: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

3.3.3. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kaynağı

Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili 575 haberin 243'ünde Gazetenin bölge/şehir temsilcisi, 62'sinde haber ajansları, 98'inde gazetenin haber servisleri kaynak olarak gösterilirken 172 haberde kaynak belirtilmemiştir. Gazete yayımladığı savaş haberlerinde kaynak gösterme açısından temsilcilerini yoğun şekilde kullanırken, kaynak belirtilmeyen haberleri de yoğun şekilde kullanmıştır. (Şekil:19)

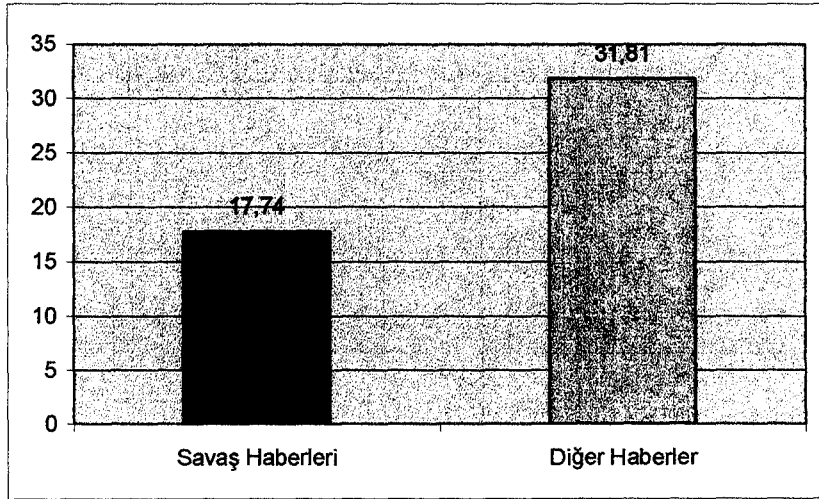
Şekil 19: Hürriyet Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.

3.3.4. Savaş ile ilgili haberleri destekleyen unsurlar.

Hürriyet Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili 398 fotoğrafa yer verilmiştir. Ayrıca 68 grafik ve animasyon kullanılmıştır. Gazetenin savaş haberlerinde haber başına fotoğraf kullanımı 0.69 olarak tespit edilmiştir.

3.3.5. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri

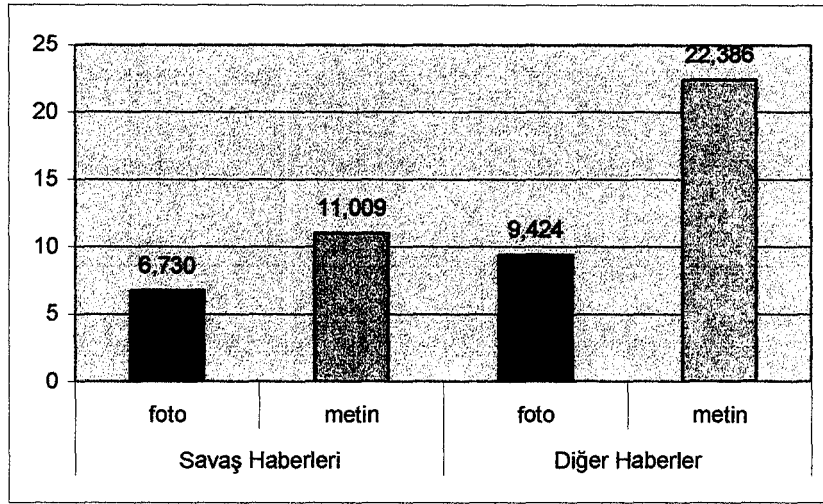
35 cm X 53 cm sayfa baskı alanı ve 28 sayfa olarak yayımlanan (pazar günleri 38 sayfa yayımlanmaktadır) Hürriyet Gazetesi'nde 20 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde yayımlanan haberlerin kapladığı toplam alan 49,55 m² olarak tespit edilmiştir. Bu alanın 17,74 m²'sini (%35,80) Irak Savaşı ile ilgili haberler oluştururken, 31,81 m²'lik (%64,2) alanı da diğer kategorisinde değerlendirmeye alınan haber türleri oluşturmuştur. (Şekil:20)

Şekil 20: Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).

Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan, Irak Savaşı ile ilgili ve diğer kategorisinde değerlendirmeye alınan haberlerde fotoğraf ve metin kullanımının belirlenmesi için yapılan alan ölçümünde Savaş ile ilgili haberlerin kapladığı 17,74m²'lik alanın 6,730m²'sini fotoğraf, 11,009m²'sini de metinlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

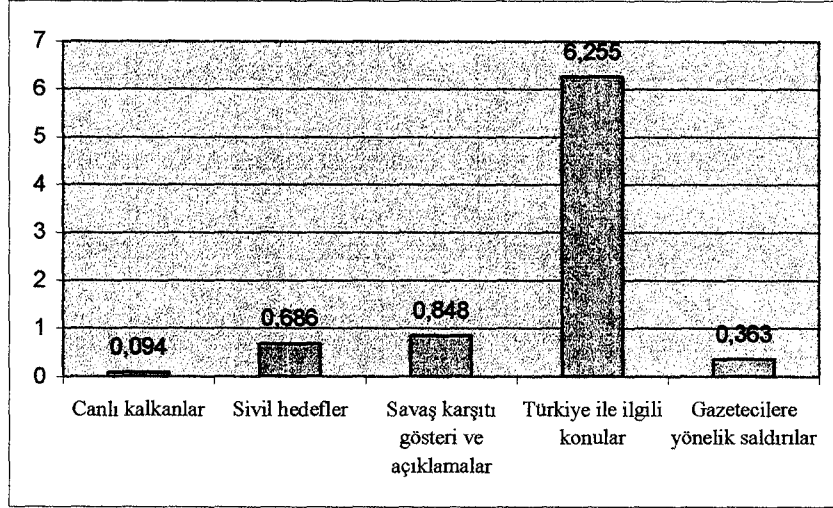
Diğer kategorisini oluşturan ve 22 günlük aktif savaş döneminde Hürriyet Gazetesi'nde 31,81 m²'lik alan kaplayan haberlerde ise 9,424m² fotoğraf, 22,386 m² de metin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda gazetede ilgili dönemde yayımlanan toplam savaş haberlerinin kapladığı 17,74 m²'lik alanın %37,93'ünü fotoğraf alanı oluştururken, %62,07'sini de metin alanı oluşturmuştur. Aynı dönemde yayımlanan ve diğer kategorisinde konumlandırılan haberlerin ise %29,6'lık dilimini fotoğraf alanı oluştururken, %70,4'lük dilimi ise metin alanı oluşturmuştur. (Şekil:21)

Şekil 21: Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberleri oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).

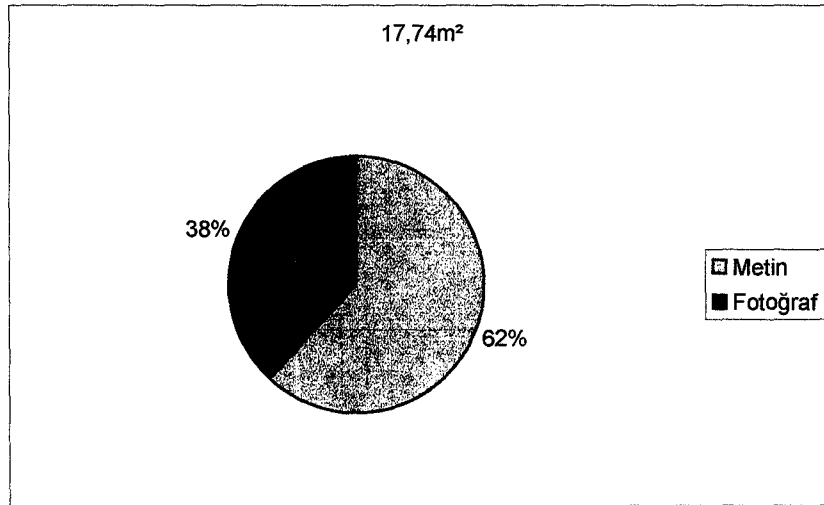
Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinin kapladığı alan da ise Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler 6,255m² ile ilk sırada yer almaktadır. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberlerin kapladığı alan 0,848m² ile ikinci sırayı oluşturmaktadır.

Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin kapladığı alan 0,686m² olarak tespit edilmiştir. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberler 0,363m² ile dördüncü sırada yer alırken, canlı kalkanlara ilişkin haberlerin kapladığı alan ise 0,094m² olarak belirlenmiştir. (Şekil:22)

Şekil 22: Hürriyet Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).

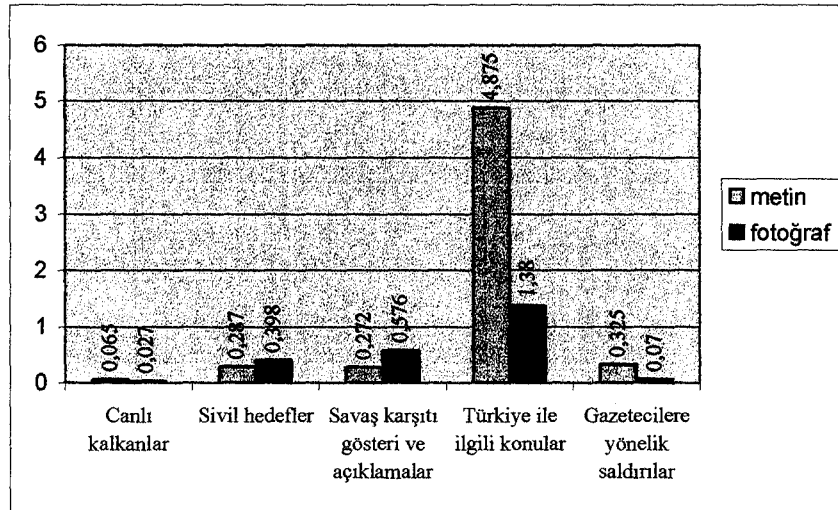
Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımını fotoğraf ve metin kullanımı açısından incelendiğinde haberlerde toplam $17,74m^2$ 'lik alan kullanıldığı ve bu alanın $6,730m^2$ 'sinde fotoğraf, $11,009m^2$ 'sinde de metinlere yer verildiği tespit edilmiştir. (Şekil:23)

Şekil 23: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde toplam fotoğraf ve metin kullanımı (yüzdeler dilim).

5 ana kategoride incelenen savaş haberlerinin metin ve fotoğraf kullanımı yönünden kendi içindeki dağılımında sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberler ile savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerde kullanılan fotoğrafların kapladığı alan metinlerin kapladığı alandan fazladır. Diğer kategorilerde fotoğraf kullanımı metin

kullanımının gerisinde kalmıştır. Savaş haberleri ile ilgili kategoride en fazla alanın ayrıldığı Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerin kapladığı alanın %77,93'ünde metin kullanılırken, fotoğraf alanı % 22,07 olarak gerçekleşmiştir. (Şekil:24)

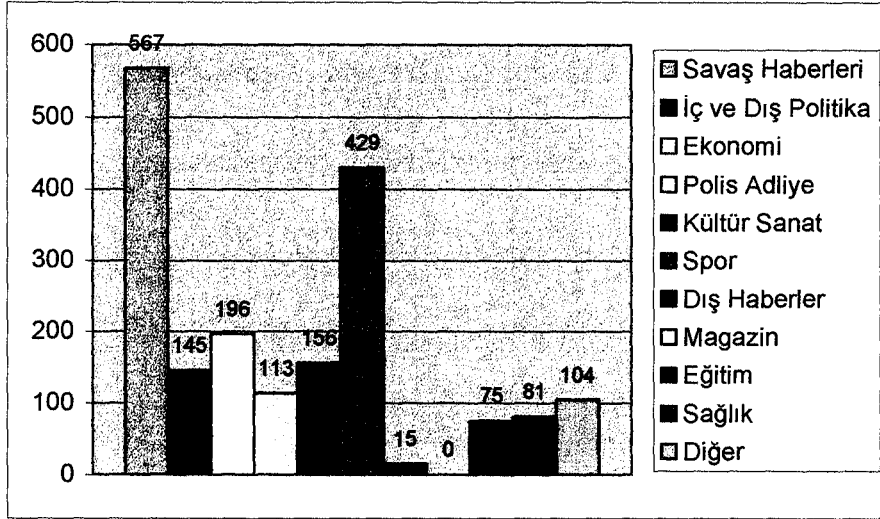
Şekil 24: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde fotoğraf ve metin kullanımı (metrekare).

3.4. ZAMAN GAZETESİ

3.4.1. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı;

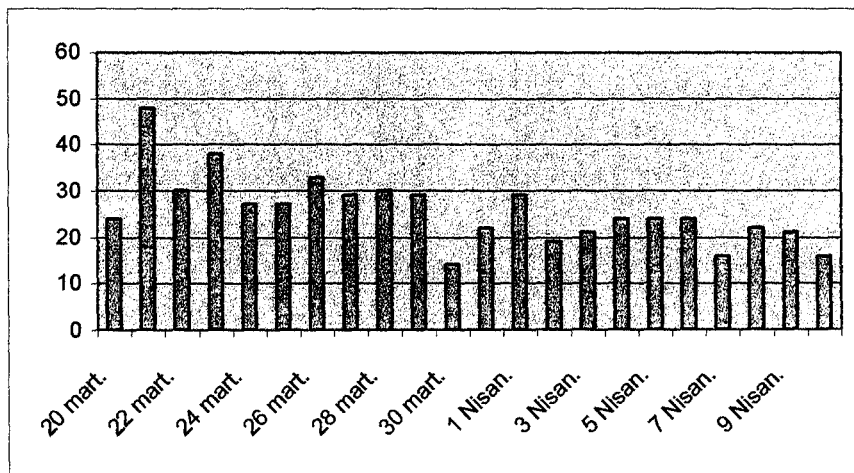
Araştırma örnekleminde yer alan ve ideolojik konumlanışı muhafazakar olarak nitelendirilen Zaman Gazetesi'nde söz konusu 22 günlük aktif savaş döneminde savaş ile ilgili 567 haber yayımlanmıştır. Zaman Gazetesi'nde, savaş haberlerini 429 haberle spor haberleri, 196 haberle ekonomi haberleri ve 156 haberle de kültür sanat haberleri izlemiştir.

Zaman Gazetesi'nde en az yayımlanan haber kategorisini 0 haberle magazin haberleri oluşturmaktadır. Bu dönemde Zaman Gazetesi'nde ayrıca 145 iç ve dış politika, 113 polis adliye, 81 sağlık, 75 eğitim ve 15 dış haber yayımlanmıştır. (Şekil:25)

Şekil 25: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.

22 günlük savaş döneminde 567 savaş haberi yayımlanan Zaman Gazetesi'nde savaş haberlerinin günlük ortalaması 26 haber olarak belirlenmiştir. Gazete 20-29 Mart 2003 tarihleri arasında 24 ile 48 haber/ gün aralığında haber yayımlarken 30 Mart ile birlikte savaş haberlerinin sayısında gerileme olmuştur. 30 Mart 2003 ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayımlanan savaş haberi günlük 14 ile 29 haber arasında gerçekleşmiştir. Zaman Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinde savaş başlangıcından bitimine kadar geçen süre içinde gerileme tespit edilmiştir.(Şekil:26)

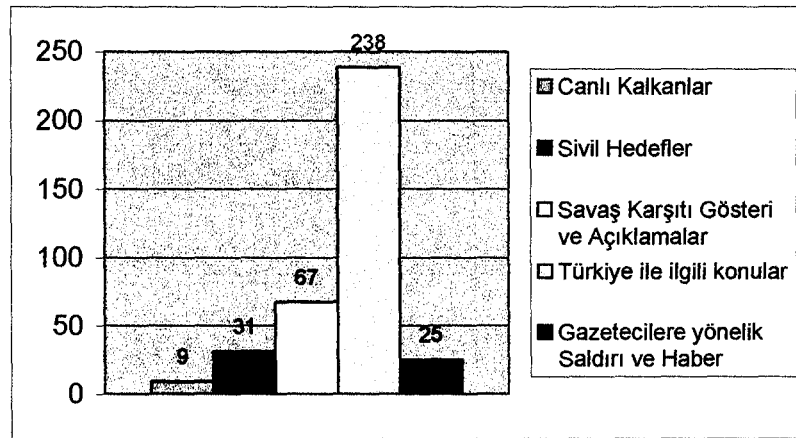

Şekil 26: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.

3.4.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı

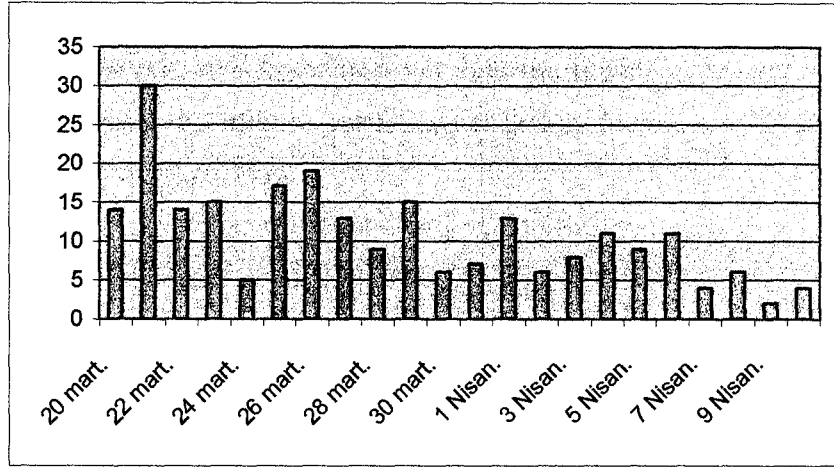
567 savaş haberi yayımlanan Zaman Gazetesi'nde canlı kalkanlarla ilgili 9 haber yayımlanmıştır. Aynı gazetede sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin 31 habere yer verilirken, savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara yönelik ise 67 haber yayımlanmıştır. Gazete aktif savaş dönemi olarak kabul edilen 20 Mart-10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde, savaş haberi olarak değerlendirilen ve doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren konuların aktarıldığı 238 habere yer verilmiştir. Bu dönemde Zaman Gazetesi savaş nedeniyle gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin de 25 haber yayımlamıştır.

Irak savaşı ile ilgili haberlerin dağılımında Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı haberlerin ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Gazetede yayımlanan 567 savaş haberinin 238'ini oluşturan Türkiye ile ilgili konuların ardından ikinci sırada yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar da 67 haberle gazetede yer bulmuştur. Canlı kalkanlarla ilgili haberler 9 haberle son sırada yer almıştır. (Şekil:27)

Şekil 27: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.

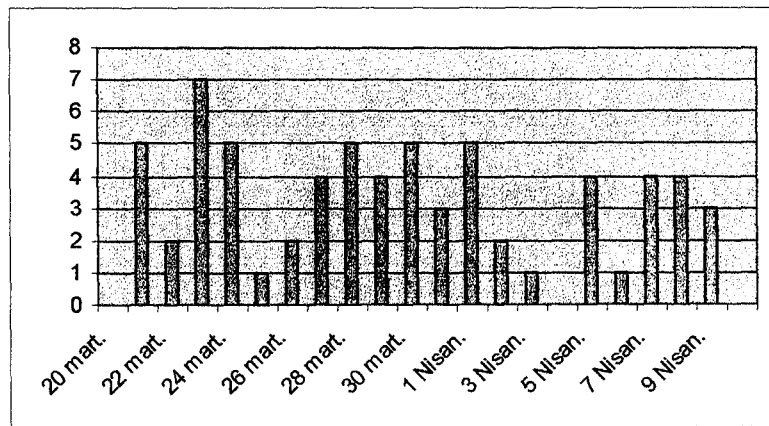
Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kendi içindeki dağılımında ilk sırada yer alan Türkiye ile ilgili konuları içeren haberlerin gün ortalaması ise 10,81 haber/gün olarak gerçekleşmiştir. (Şekil:28)

Şekil 28: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

Bu kategoride ikinci sırada yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberler ise 3,04 haber/gün olarak tespit edilmiştir. Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş sürecinde aktarılan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin günlük dağılımında savaşın başlangıç tarihi olan 20 Mart ile 31 Mart tarihleri arasında yayımlanan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin Nisan dönemine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Mart döneminde yayınlanan savaş haberlerinin günlük ortalaması 3,58 haber/gün olurken, Nisan döneminde yayımlanan haberlerin günlük ortalaması 2,4 olarak tespit edilmiştir.

Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin günlük dağılım grafiği incelendiğinde bu kategorideki haberlerde savaş başlangıcından bitişine doğru gerileme olduğu görülmektedir. (Şekil:29)

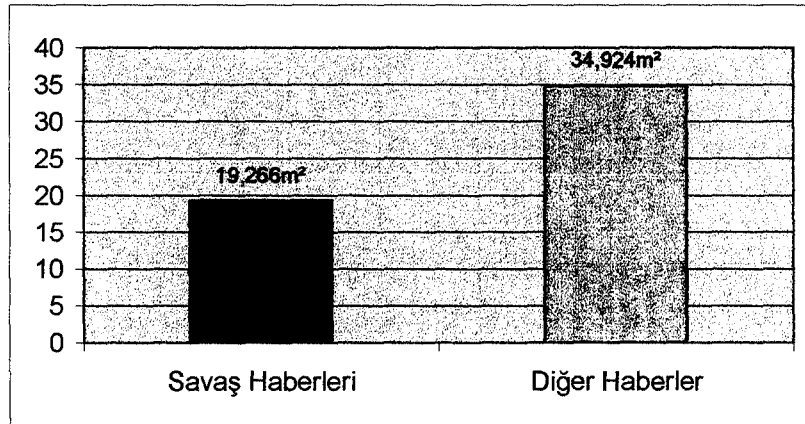
Şekil 29: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

3.4.4. Irak Savaşı ile ilgili haberleri destekleyen unsurlar.

Zaman Gazetesi'nde Irak Savaşı ile ilgili 388 fotoğrafa yer verilmiştir. Ayrıca 10 grafik ve animasyon kullanılmıştır. Gazetenin savaş haberlerinde haber başına fotoğraf kullanımı 0.68 olarak tespit edilmiştir.

3.4.5. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri

35,5 cm X 52 cm sayfa baskı alanı ve spor dahil 24 sayfa olarak yayımlanan Zaman Gazetesi'nde 20 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde yayımlanan haberlerin kapladığı toplam alan 54,19 m² olarak tespit edilmiştir. Bu alanın 19,266 m²'sini (%35,55) Irak Savaşı ile ilgili haberler oluştururken, 34,92 m²'lik (%64,45) alanı da diğer kategorisinde değerlendirmeye alınan haber türleri oluşturmuştur. (Şekil:32)

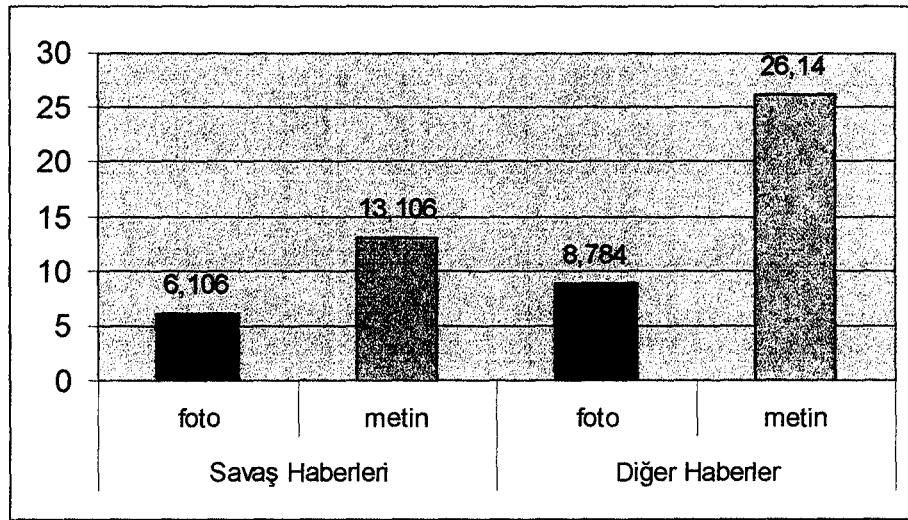

Şekil 32: Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).

Zaman Gazetesi'nde yayımlanan, Irak Savaşı ile ilgili ve diğer kategorisinde değerlendirmeye alınan haberlerde fotoğraf ve metin kullanımının belirlenmesi için yapılan alan ölçümünde savaş ile ilgili haberlerin kapladığı 19,266m²'lik alanın 6,160m²'sini fotoğraf, 13,106m²'sini de metinlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

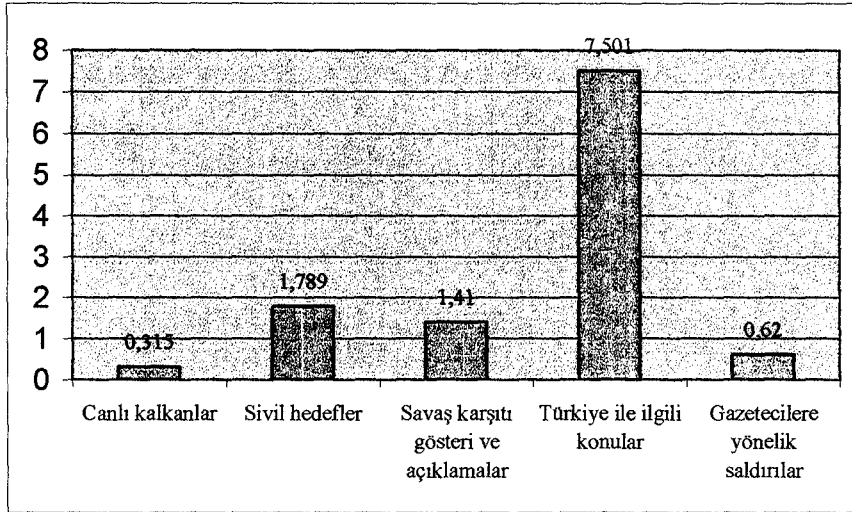
Diğer kategorisini oluşturan ve 22 günlük aktif savaş döneminde Zaman Gazetesi'nde 34,924 m²'lik alan kaplayan haberlerde ise 8,784m² fotoğraf, 26,140m² de metin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda gazetede ilgili dönemde yayımlanan toplam savaş haberlerinin kapladığı 19,266m²'lik alanın %31,97'sini fotoğraf alanı oluştururken, %68,03'ünü de metin alanı oluşturmuştur.

Aynı dönemde yayımlanan ve diğer kategorisinde konumlandırılan haberlerin ise %25,15'lik dilimini fotoğraf alanı oluştururken, %74,85'lik dilimi ise metin alanı oluşturmuştur. (Şekil:33)

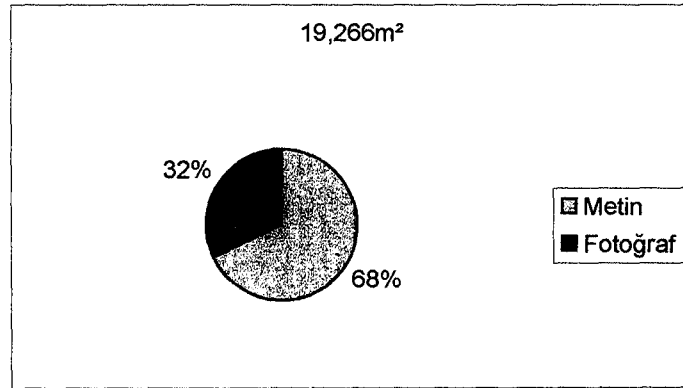
Şekil 33: Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberleri oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).

Zaman Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinin kapladığı alan da ise Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler 7,501m² ile ilk sırada yer almaktadır. Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin kapladığı alan 1,789m² ile ikinci sırayı oluşturmaktadır. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberlerin kapladığı alan 1,410m² olarak tespit edilmiştir. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberler 0,620m² ile dördüncü sırada yer alırken, canlı kalkanlara ilişkin haberlerin kapladığı alan ise 0,315m² olarak belirlenmiştir. (Şekil:34)

Şekil 34: Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).

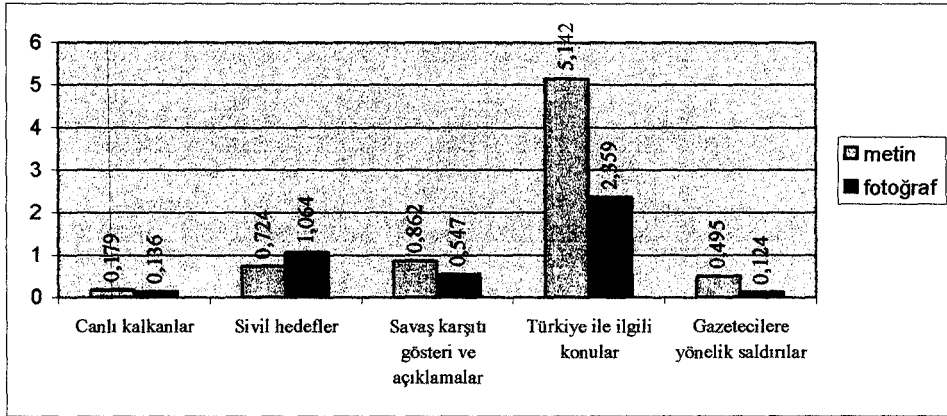
Zaman Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımını fotoğraf ve metin kullanımı açısından incelendiğinde haberlerde toplam $19,26m^2$ 'lik alan kullanıldığı ve bu alanın $6,16m^2$ 'sinde fotoğraf, $13,106m^2$ 'sinde de metinlere yer verildiği tespit edilmiştir. (Şekil:35)

Şekil 35: Zaman Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde toplam fotoğraf ve metin kullanımı (yüzdeler dilim).

Ana kategoride incelenen savaş haberlerinin metin ve fotoğraf kullanımı yönünden kendi içindeki dağılımında sadece sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin kullanılan fotoğrafların kapladığı alan metinlerin kapladığı alandan fazladır. Diğer kategorilerde fotoğraf kullanımı metin kullanımının gerisinde kalmıştır. Savaş haberleri ile ilgili kategoride en fazla alanın ayrıldığı Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerin

kapladığı alanın %68,55'inde metin kullanılırken, fotoğraf alanı % 31,45 olarak gerçekleşmiştir. (Şekil:36)

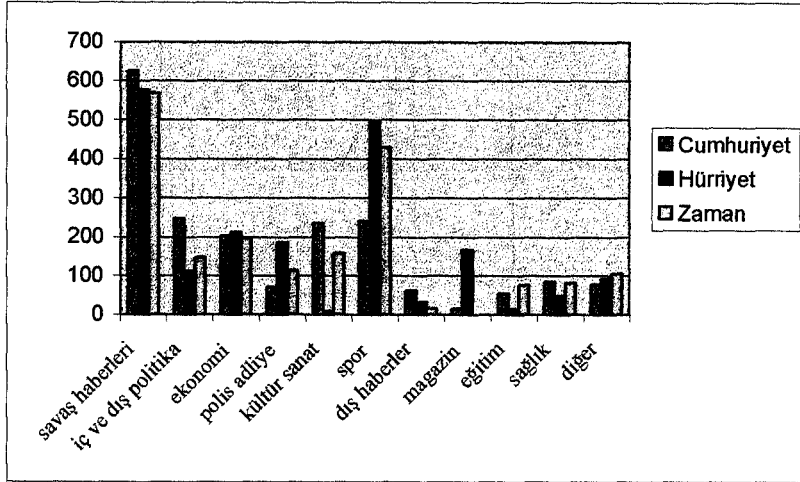
Şekil 36: Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinde fotoğraf ve metin kullanımı (metrekare).

3.5. Gazetelerin Karşılaştırması

3.5.1. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı;

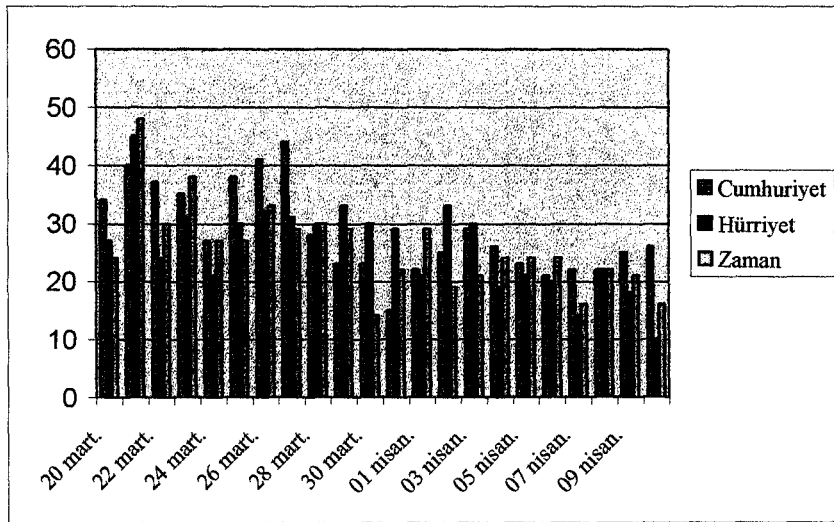
Araştırma örneğinde yer alan Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde söz konusu 22 günlük aktif savaş döneminde yayımlanan savaş ile ilgili haberler üç gazetede sayısal açıdan paralellik göstermektedir.

Üç gazete içinde, yayımladığı 626 savaş haberi ile Cumhuriyet Gazetesi'nin en fazla savaş haberi yayımlayan gazete olduğu tespit edilirken, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri eşit sayılabilecek oranda savaş haberine yer vermişlerdir. Söz konusu dönemde savaş haberleri gazetelerin diğer haber türlerine oranla en fazla sayıda haberin yayımlandığı haber türü olmuştur. Irak Savaşı döneminde Hürriyet Gazetesi'nde 166 magazin haberine yer verilirken, Cumhuriyet Gazetesi'nde bu rakam 15 olarak gerçekleşmiş, Zaman Gazetesi'nde ise hiç magazin haberi yayımlandığı belirlenmiştir. (Şekil:37)

Şekil 37: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin diğer haberlere oranı.

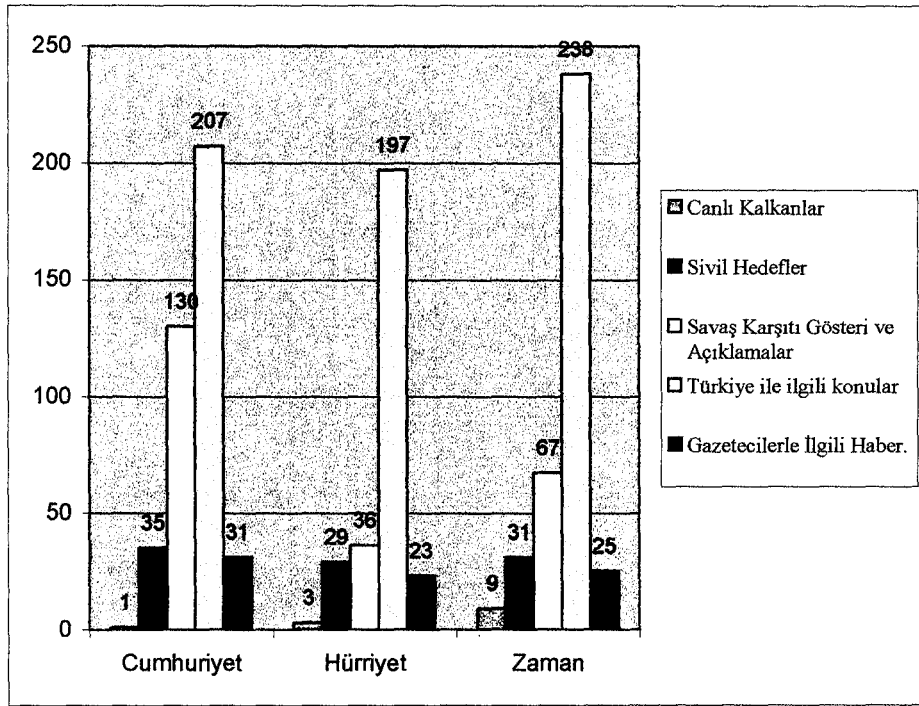
22 günlük savaş döneminde savaş haberlerinin günlük ortalaması Cumhuriyet Gazetesi'nde 28, Hürriyet Gazetesi'nde ve Zaman Gazetesi'nde de 26 haber olarak belirlenmiştir. Gazetelerde yayımlanan savaş haberlerinin günlük dağılım grafiği incelendiğinde savaş başlangıcından, sonuna doğru haberlerde sayısal açıdan gerileme olduğu tespit edilmiştir. Savaşın başlangıcı olan 20 Mart ile 28 Mart arası günlük haber ortalamaları 30-40 haber aralığında gerçekleşirken, bu rakam Nisan döneminde 15-25 haber aralığına kadar gerilemiştir. Üç gazete incelendiğinde Cumhuriyet Gazetesi'nin haber/gün ortalamasında en fazla savaş haberine yer veren gazete olduğu belirlenmiştir. (Şekil:38)

Şekil 38: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin günlük değişim grafiği.

3.5.2. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin dağılımı

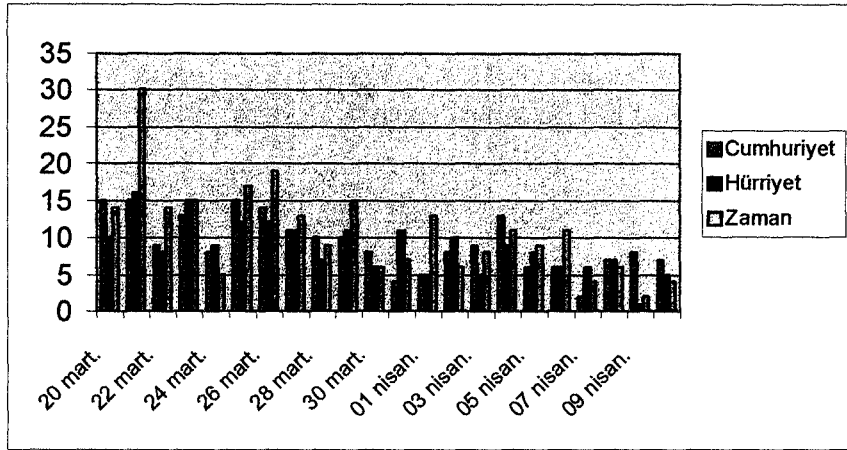
Irak Savaşı ile ilgili haberlerin türlerine göre kendi içindeki dağılımında araştırma kapsamında incelenen Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nin üçünde de ilk sırayı Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin aldığı tespit edilirken canlı kalkanlarla ilgili haberler üç gazetenin de en az yer verdiği haber türünü oluşturmuştur. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberlerde en fazla habere Cumhuriyet Gazetesi yer verirken, bu kategoride Cumhuriyet Gazetesi diğer gazetelerde yayımlanan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin toplamından daha fazla habere yer vermiştir. Sivil hedeflerin vurulmasına ve gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haber kategorilerinde de Cumhuriyet Gazetesi ilk sırada yer alırken, Canlı kalkanlarla ilgili en çok haberi zaman gazetesi yayımlamıştır. (Şekil:39)

Şekil 39: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin içeriklerine göre dağılımı.

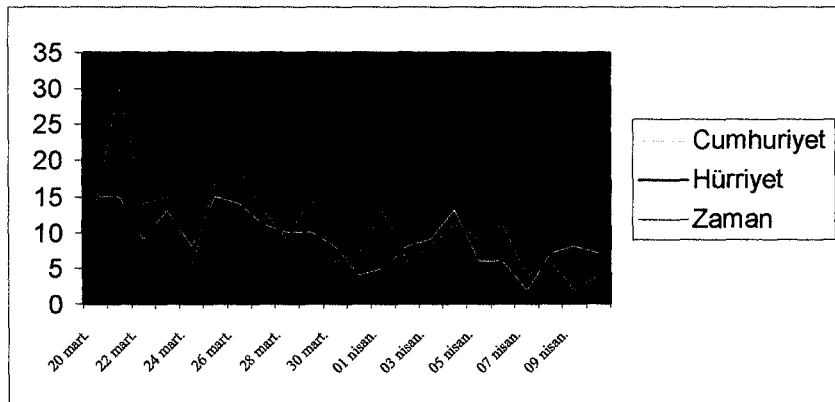
Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde 20 Mart 2003 ile 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerin kendi içindeki dağılımında her üç gazetede de ilk sırada yer alan, Türkiye ile ilgili konuları içeren haberlerin gün

ortalaması ise Cumhuriyet Gazetesi'nde 9.4 haber/gün, Hürriyet Gazetesi'nde 8,95 haber/gün, Zaman Gazetesi'nde 10,81 haber/gün olarak gerçekleşmiştir. Bu kategorideki haberlerde de savaş başlangıcından bitişine kadar geçen süre zarfında her üç gazetede de paralel olarak gerileme tespit edilmiştir. Savaş başlangıç döneminde Türkiye ile ilgili konuların günlük ortalaması 10-15 haber aralığında gerçekleşirken, Nisan döneminde bu rakam 5-10 haber aralığına kadar gerilemiştir. (Şekil:40)

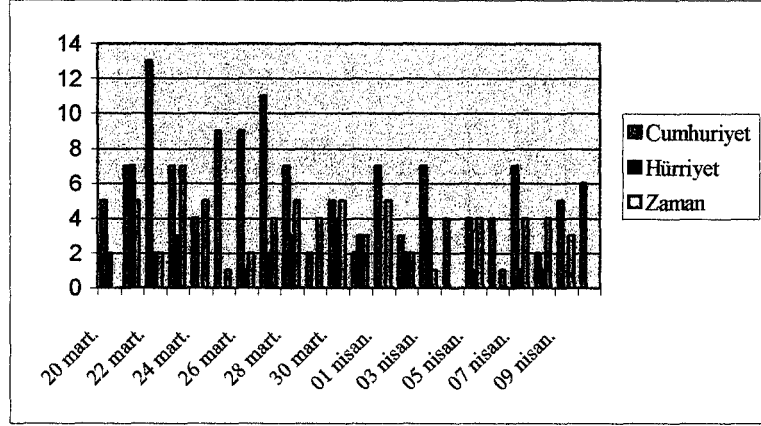
Şekil 40: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan,Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin savaş dönemindeki sayısal gerilemesi çizgisel grafiğinde de net olarak görülmektedir. (Şekil:41)

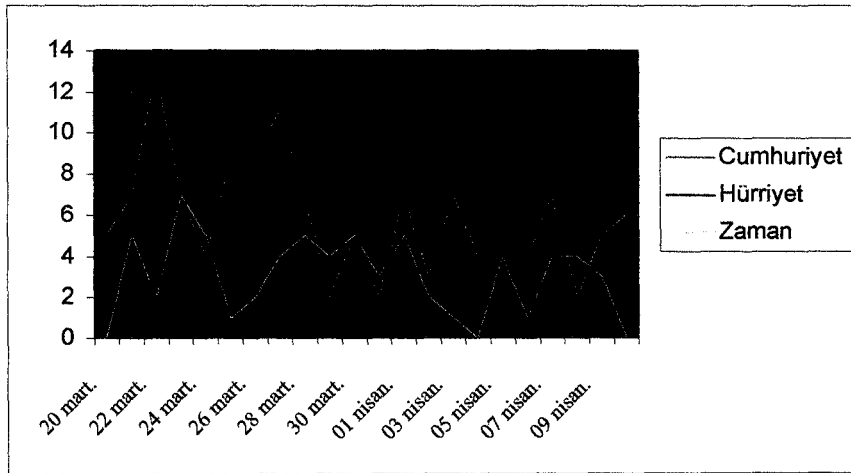
Şekil 41: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan,Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim çizgisel grafiği.

Savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberler ise Cumhuriyet Gazetesi'nde 5,9 haber/gün, Hürriyet Gazetesi'nde 1.63 haber/gün ve Zaman Gazetesi'nde de 3,04 haber/gün olarak tespit edilmiştir. 22 günlük aktif savaş dönemi boyunca savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar Cumhuriyet Gazetesi'nde diğer gazetelere oranla daha fazla yer bulmuştur. (Şekil:42)

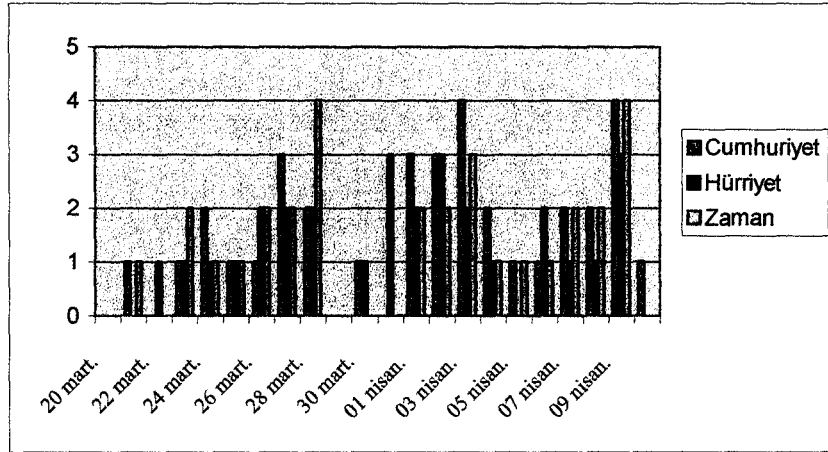
Şekil 42: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteriler ile açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

Bu kategoride yer alan haber türlerinde de önceki haberler türlerinde olduğu gibi aktif savaşın başlangıcından bitişine kadar geçen süre içinde gerileme olduğu tespit edilmiştir. Bu gerileme ve araştırma kapsamında incelenen üç gazetede savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların günlük değişimi çizgisel değişim grafiğinde de açıkça görülmektedir. (Şekil:43)

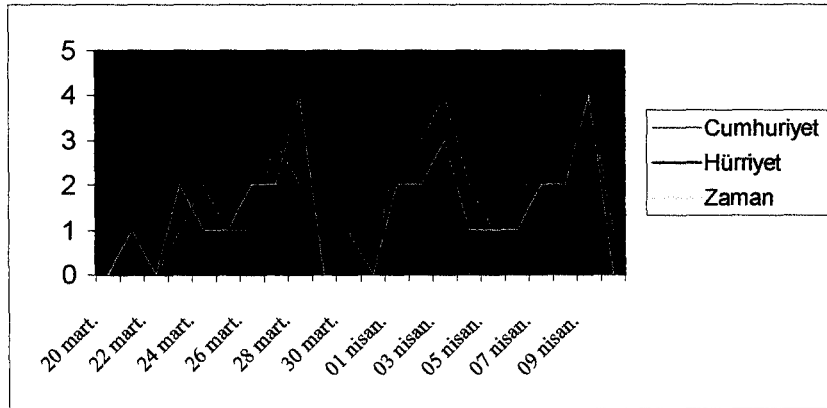
Şekil 43: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan, savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim çizgisel grafiği.

22 Günlük savaş döneminde sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin 35 habere yer veren Cumhuriyet Gazetesi bu kategoride en fazla haberi yayımlayan gazete olmuştur. Cumhuriyet Gazetesi'ni 31 haberle Zaman Gazetesi ve 29 haberle de Hürriyet Gazetesi izlemiştir. (Şekil:44)

Şekil 44: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulmasının aktarıldığı savaş haberlerinin günlük değişim grafiği.

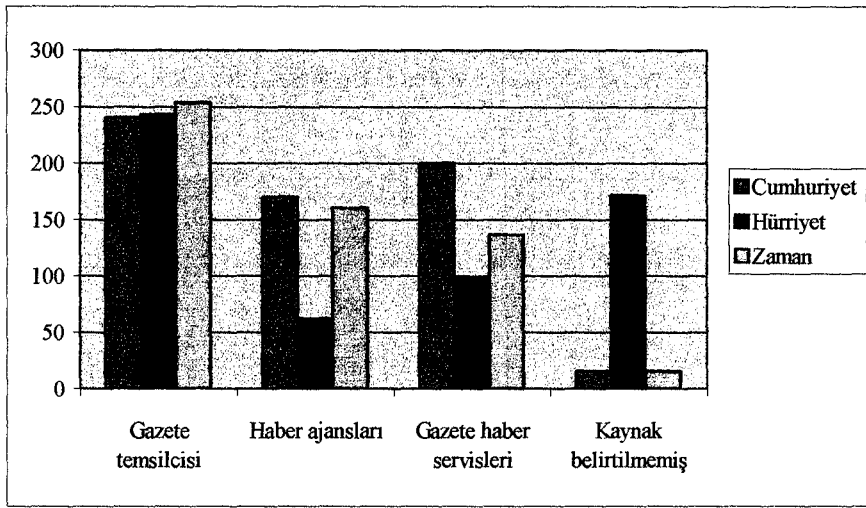
Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yer alan haberlerin günlük dağılımları incelendiğinde Cumhuriyet ve Zaman Gazeteleri'ndeki günlük dağılımların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin, diğer gazetelerdekine oranla geride kaldığı günlük değişim çizgisel grafiğinde açıkça görülmektedir. (Şekil:45)

Şekil 45: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan, sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin savaş haberlerinin günlük değişim çizgisel grafiği.

3.5.3. Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı

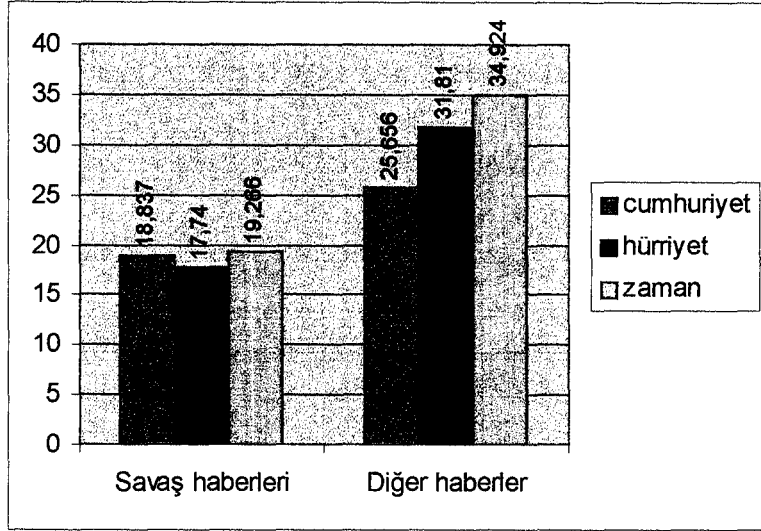
Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan Irak Savaşı ile ilgili haberlerde kaynak olarak en fazla gazetelerin temsilcileri gösterilmiştir. Hürriyet ve Zaman Gazeteleri, haber ajansları ve gazetelerin haber servislerini de önemli düzeyde kaynak olarak gösterirken, kaynak belirtilmeyen haber sayısında Hürriyet Gazetesi diğer iki gazetede kaynak belirtilmeyen haberlerin toplamının 5 katından daha fazla haberde kaynak göstermemiştir. (Şekil:46)

Şekil 46: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde Irak Savaşı ile ilgili yayımlanan haberlerin kaynağı.

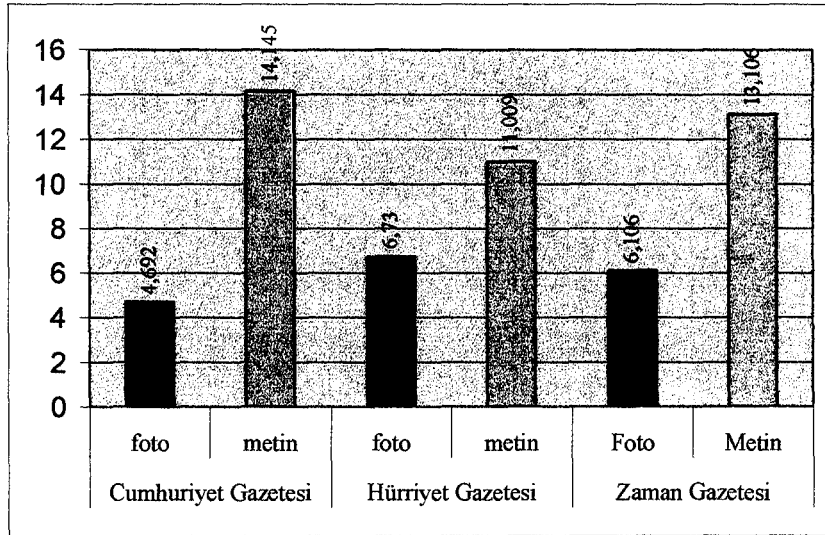
3.5.4. Irak Savaşı ile ilgili haberlerin alan ölçümleri

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri 20 Mart 2003 ile 10 Nisan 2003 arasındaki 22 günlük aktif savaş döneminde savaş haberlerine sayfalarında önemli ölçüde yer ayırmışlardır. Cumhuriyet Gazetesi toplam baskı alanının %42,33'ünü savaş haberlerine ayırırken, Hürriyet Gazetesi toplam baskı alanının %35,80'ini, Zaman Gazetesi ise toplam baskı alanının %35,55'ini Irak Savaşı ile ilgili gelişmelerin aktarıldığı haberlere ayırmışlardır. (Şekil:47)

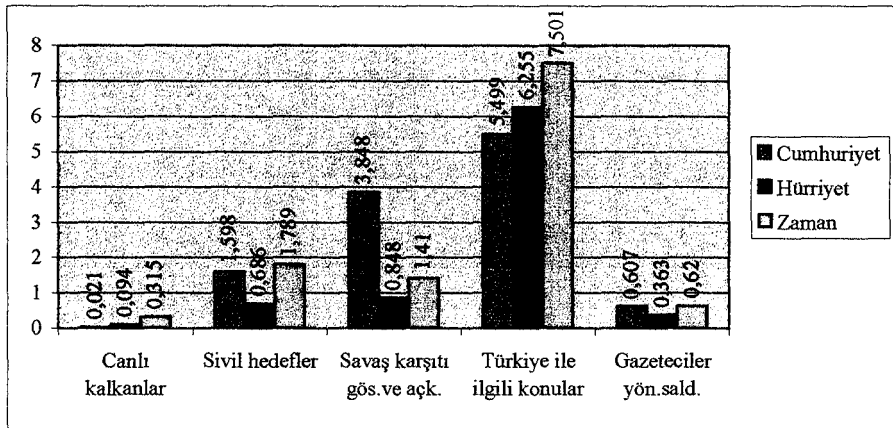
Şekil 47: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde, 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberleri ile diğer haberlerin kapladığı alan (metrekare).

Söz konusu gazeteler yayımladıkları savaş haberlerinde fotoğraf ve metin kullanımı açısından incelendiğinde ise metine en fazla yer ayıran gazetenin Cumhuriyet Gazetesi, fotoğrafa en fazla yer ayıran gazetenin ise Hürriyet Gazetesi olduğu tespit edilmiştir. (Şekil:48)

Şekil 48: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerini oluşturan fotoğraf ve metinlerin kapladığı alan (metrekare).

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan savaş haberlerinin alt kategorilerinin kapladığı alan da ise Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler her üç gazetede de ilk sırada yer almaktadır. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların duyurulduğu haberlerin kapladığı alan Cumhuriyet Gazetesi'nde diğer gazetelerde aynı türdeki haberlerin kapladığı alanın toplamının iki katından daha fazla yer bulmuştur. Irak Savaşı'na karşı çıkan insanların işgal güçlerinin saldırılarını engellemek üzere bölgeye gitmesiyle gündeme gelen canlı kalkanlara ilişkin haberlerin kapladığı alan ise araştırma kapsamındaki gazetelerin üçünde de son sırada yer almıştır. (Şekil:49)

Şekil 49: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazetesi'nde 22 günlük savaş döneminde yayımlanan savaş haberlerinin türlerine göre dağılımı (metrekare).

3.6. ARAŞTIRMA VERİLERİNE İLİŞKİN İSTATİSTİKİ TESTLER

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri örnekleminde, Türk Basını'nın Irak Savaşı dönemindeki tutumunun belirlenmesini amaçlayan araştırmada örneklem olarak alınan Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nin aktif savaş dönemi olarak adlandırdığımız 20 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde yayımlanan nüshalarından elde edilen veriler, çeşitli istatistikî testlere tabi tutulmuştur. Bulguların, belirtici istatistikleri tespit edilmiş, frekans dağılımları gösterilmiş, araştırma güvenilirlik testine tabi tutulmuş, verilere varyansların homojenlik testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda Kruskal-Wallis testi yapılmıştır.

3.6.1. İncelenen savaş haberlerine ilişkin istatistiksel testler

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde 20 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayımlanan savaş haberleri ile ilgili araştırmada toplam 66 günlük gazete örnekleme incelenmiştir. Bu süre içinde söz konusu gazetelerde yayımlanan savaş haberlerinden elde edilen verilere yukarıda sözü edilen istatistiki testler ve analizler uygulanmıştır.

3.6.1.1.Savaş haberlerine ilişkin belirtici istatistikler

Tablo 1:Savaş haberlerini ilişkin belirtici istatistik tablosu.

N	Valid	66
	Missing	1
Mean		26,7879
Std. Error of Mean		,93258
Median		26,0000
Mode		21,00(a)
Std. Deviation		7,57631
Variance		57,400
Range		34,00
Minimum		14,00
Maximum		48,00
Sum		1768,00

a Multiple modes exist. The smallest value is shown

66 günlük süre içinde 3 gazetede yayımlanan toplam savaş haberlerinin günlük ortalaması 26,7879 olarak gerçekleşmiştir. Savaş haberlerinin standart hatası (örneklem ortalamasının anakütleden çekilen diğer örneklemlerin ortalamalarının dağılımının ölçüsüdür) 0,93 olarak tespit edilmiştir. Varyans; örnekleme değerlerinin ortalama etrafındaki dağılımının değişkenlik ölçüsüdür. Bu da 57,400 olarak belirlenmiştir. Standart sapma 7,57631 olarak belirlenmiştir. Standart sapma varyansın kareköküdür.

Median; (örneklem değerlerinin ortanca değeridir) 3 gazetede 66 günlük örnekleme yer alan savaş haberlerinin ortanca değeri 26 olarak belirlenmiştir. Bu örnekleme en çok gözlenen değer yani mod 21'dir. En çok yayımlanan haber sayısı 21'dir.

Tablo 3: Güvenilirlik analizi test tablosu.

	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items(a)	N of Items
Cronbach's Alpha(a)	-,065	2

Güvenilirlik analizi savaş haberleri verilerinin istatistiksel bir analiz yapmaya uygunluğunu sorgulamaktadır. Araştırma ile ilgili alfa değerimiz -0,65 olarak belirlenmiştir. Alfa değeri -1 ile +1 arasında bir değer alır. 0,5'den büyük ve -0,5'den küçük değerler verilerin analiz yapılmasına uygun olduğunu gösterir. Bizim -0,65 olan alfa değerimiz de verilerin güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.6.1.4.Varyansların Homojenlik testi

Tablo 4: Savaş haberlerine ilişkin varyansların homojenlik testi tablosu.

Savaş haberleri			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,159	2	63	,854

Verilerimize parametrik varyans analizi uygulayabilmemiz için kriterlerimizden biri de varyansların homojen olmasıdır.

Hipotezler

Ho:Üç gazetede savaş haberlerinin varyansı homojendir.

H1:Üç gazetede savaş haberlerinin varyansı homojen değildir.

Karar: $P:0,854 > \alpha:0,05$ olduğundan Ho hipotezi red edilir. Yani %95 güvenle varyanslar homojen değildir. Bu yüzden parametrik Varyans analizi yerine parametrik olmayan tek yönlü varyans analizi olan Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır.

3.6.2. Savaş haberlerine ilişkin bulgulara Kruskal-Wallis Testi uygulanması

Tablo 5: Savaş haberlerine ilişkin Kruskal-Wallis Test verileri.

Ranks

	grup	N	Mean Rank
Savaş haber	Cumhuriyet	22	37,23
	Hürriyet	22	32,59
	Zaman	22	30,68
	Total	66	

Test Statistics(a,b)

	Savaş haber
Chi-Square	1,358
df	2
Asymp. Sig.	,507

a Kruskal Wallis Test

b Grouping Variable: grup

Hipotezler

Ho: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'ndeki savaş haberleri aynı veya benzer ana küleden alınmıştır. Aralarında anlamlı fark yoktur.

H₁ : Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'ndeki savaş haberleri aynı veya benzer ana külelerden alınmamıştır. Aralarında anlamlı bir fark vardır.

$P=0,507 > \alpha=0,05$ olduğundan Ho kabul edilir.

Karar: 3 farklı örneğimiz aynı ana küleden gelmiştir. %95 güvenle söyleyebiliriz ki üç farklı gazetede savaş haberleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

3.6.3. Gazetelerde yer alan canlı kalkanlara ilişkin haberlerden elde edilen veriler

3.6.3.1. Canlı kalkanlarla ilgili haberlere ilişkin belirtici istatistikler

Canlı Kalkanlar

Tablo 6: Canlı kalkanlara ilişkin savaş haberlerinin belirtici istatistik tablosu.

N	Valid	66
	Missing	1
Mean		,2273
Std. Error of Mean		,06028
Median		,0000
Mode		,00
Std. Deviation		,48976
Variance		,240
Range		2,00
Minimum		,00
Maximum		2,00
Sum		15,00

66 günlük süre içinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve canlı kalkanlarla ilgili gelişmelerin aktarıldığı savaş haberlerinin günlük ortalaması 0,2273 olarak gerçekleşmiştir.

Canlı kalkanlara ilişkin haberlerinin standart hatası 0,06028 olarak tespit edilmiştir. Varyans ölçüsü ise 0,240 olarak belirlenmiştir. Standart sapma ise 0,48976 olarak tespit edilmiştir. Median yani haberlerin ortanca değeri 0 olarak belirlenmiştir. Bu örneklemden en çok gözlenen değer yani mod 0'dır.

En çok yayımlanan haber sayısı 0'dır. Range değeri ise 2 olarak belirlenmiştir. Bir günde minimum 0 maksimum 2 haber sayısı gözlenmiştir.

Sum yani 66 gün boyunca bütün gazetelerdeki toplam savaş haberleri ise 15 olarak gerçekleşmiştir.

3.6.3.2.Canlı Kalkanlara ilişkin haberlerin frekans dağılımları

Tablo 7: Canlı Kalkanlara ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
,00	53	79,1	80,3	80,3
1,00	11	16,4	16,7	97,0
2,00	2	3,0	3,0	100,0
Total	66	98,5	100,0	
Missing				
System	1	1,5		
Total	67	100,0		

Canlı kalkanlara ilişkin savaş haberlerinin aktarıldığı frekans tablosunda hangi haber sayısının kaç kez tekrarlandığını, Percent kısmında bu haberin yüzdelik dilim tutarını göstermektedir. Son sütun da birikimli yüzde değerini göstermektedir.

3.6.4. Gazetelerde yer alan sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerden elde edilen veriler

3.6.4.1.Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili haberlere ilişkin Belirtici İstatistikler

Tablo 8: Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili haberlerin belirtici istatistik tablosu.

N	Valid	66
	Missing	1
Mean		1,4394
Std. Error of Mean		,14014
Median		1,0000
Mode		1,00
Std. Deviation		1,13854
Variance		1,296
Range		4,00
Minimum		,00
Maximum		4,00
Sum		95,00

66 günlük süre içinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve sivil hedeflerin vurulması ile ilgili gelişmelerin aktarıldığı savaş haberlerinin günlük ortalaması 1,4394 olarak gerçekleşmiştir.

Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerinin standart hatası 0,14014 olarak tespit edilmiştir. Varyans ölçüsü ise 1,296 olarak belirlenmiştir. Standart sapma ise 1,13854 olarak belirlenmiştir. Median yani haberlerin ortanca değeri 1 olarak belirlenmiştir. Bu örnekteki en çok gözlenen değer yani mod 1'dir. En çok yayımlanan haber sayısı 4'dür. Range değeri ise 4 olarak belirlenmiştir.

Bir günde Minimum 0 maximum 4 haber sayısı gözlenmiştir. Sum yani 66 gün boyunca bütün gazetelerdeki toplam sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haber ise 95 olarak gerçekleşmiştir.

3.6.4.2. Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin frekans dağılımları

Tablo 9: Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	15	22,4	22,7	22,7
	1,00	22	32,8	33,3	56,1
	2,00	18	26,9	27,3	83,3
	3,00	7	10,4	10,6	93,9
	4,00	4	6,0	6,1	100,0
	Total	66	98,5	100,0	
Missing	System	1	1,5		
Total		67	100,0		

Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin savaş haberlerinin aktarıldığı frekans tablosunda hangi haber sayısının kaç kez tekrarlandığını, Percent kısmında bu haberin yüzdelerlik dilim tutarını göstermektedir. Son sütun da birikimli yüzde değerini göstermektedir.

3.6.5. Gazetelerde yer alan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerden elde edilen veriler

3.6.5.1. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalarla ilgili haberlere ilişkin Belirtici İstatistikler

Tablo 10: Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin belirtici istatistik tablosu

N	Valid	66
	Missing	1
Mean		3,4394
Std. Error of Mean		,35091
Median		3,0000
Mode		,00(a)
Std. Deviation		2,85080
Variance		8,127
Range		13,00
Minimum		,00
Maximum		13,00
Sum		227,00

a Multiple modes exist. The smallest value is shown

66 günlük süre içinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve savaş karşıtı gösteri ve açıklamaların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük ortalaması 3,4394 olarak gerçekleşmiştir.

Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerinin standart hata 0,35091 olarak tespit edilmiştir. Varyans ölçüsü ise 8,127 olarak belirlenmiştir. Standart sapma 2,85080'dir. Median yani haberlerin ortanca değeri 3 olarak belirlenmiştir. Bu örnekteki en çok gözlenen değer yani mod 0'dır. En çok yayımlanan haber sayısı 0'dır. Range değeri ise 13 olarak belirlenmiştir.

Bir günde Minimum 0,0 maximum 13,0 haber sayısı gözlenmiştir. Sum yani 66 gün boyunca bütün gazetelerdeki toplam sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haber ise 227 olarak gerçekleşmiştir.

3.6.5.2 Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin frekans dağılımları

Tablo 11: Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberlerin frekans tablosu.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
,00	11	16,4	16,7	16,7
1,00	8	11,9	12,1	28,8
2,00	10	14,9	15,2	43,9
3,00	6	9,0	9,1	53,0
4,00	11	16,4	16,7	69,7
5,00	8	11,9	12,1	81,8
6,00	1	1,5	1,5	83,3
7,00	7	10,4	10,6	93,9
9,00	2	3,0	3,0	97,0
11,00	1	1,5	1,5	98,5
13,00	1	1,5	1,5	100,0
Total	66	98,5	100,0	
Missing System	1	1,5		
Total	67	100,0		

Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin savaş haberlerinin aktarıldığı frekans tablosunda hangi haber sayısının kaç kez tekrarlandığını, Percent kısmında bu haberin yüzdelik dilim tutarını göstermektedir. Son sütun da birikimli yüzde değerini göstermektedir.

3.6.6. Gazetelerde yer alan Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerden elde edilen veriler

3.6.6.1. Türkiye ile ilgili haberlerin aktarıldığı savaş haberlerine ilişkin belirtici istatistikler

Tablo 12: Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinin belirtici istatistik tablosu.

N	Valid	66
	Missing	1
Mean		9,7273
Std. Error of Mean		,58995
Median		9,0000
Mode		6,00
Std. Deviation		4,79277
Variance		22,971
Range		29,00
Minimum		1,00
Maximum		30,00
Sum		642,00

66 günlük süre içinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük ortalaması 9,7273 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerinin standart hatası 0,58995 olarak tespit edilmiştir. Varyans ölçüsü ise 22,971 olarak belirlenmiştir. Standart Sapma 4,79277'dir. Median yani haberlerin ortanca değeri 9 olarak belirlenmiştir. Bu örneklemden en çok gözlenen değer yani mod 6'dır. En çok yayımlanan haber sayısı 6'dır. Range değeri ise 29 olarak belirlenmiştir. Bir günde Minimum 1,0 maximum 30,0 haber sayısı gözlenmiştir. Sum yani 66 gün boyunca bütün gazetelerdeki toplam Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haber ise 642 olarak gerçekleşmiştir.

3.6.6.2. Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerin frekans dağılımları

Tablo 13: Türkiye ile ilgili konulara ilişkin haberlerin frekans tablosu.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	1	1,5	1,5	1,5
	2,00	2	3,0	3,0	4,5
	4,00	3	4,5	4,5	9,1
	5,00	4	6,0	6,1	15,2
	6,00	8	11,9	12,1	27,3
	7,00	5	7,5	7,6	34,8
	8,00	7	10,4	10,6	45,5
	9,00	6	9,0	9,1	54,5
	10,00	4	6,0	6,1	60,6
	11,00	6	9,0	9,1	69,7
	12,00	3	4,5	4,5	74,2
	13,00	4	6,0	6,1	80,3
	14,00	3	4,5	4,5	84,8
	15,00	5	7,5	7,6	92,4
	16,00	1	1,5	1,5	93,9
	17,00	1	1,5	1,5	95,5
	19,00	2	3,0	3,0	98,5
	30,00	1	1,5	1,5	100,0
	Total	66	98,5	100,0	
Missing	System	1	1,5		
Total		67	100,0		

Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinin aktarıldığı frekans tablosunda hangi haber sayısının kaç kez tekrarlandığını, Percent kısmında bu haberin yüzdelik dilim tutarını göstermektedir. Son sütun da birikimli yüzde değerini göstermektedir.

3.6.7. Gazetelerde yer alan gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberlerinden elde edilen veriler

3.6.7.1. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberleri ile ilgili Belirtici İstatistikler

Tablo 14: Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberlerinin belirtici istatistik tablosu.

N	Valid	66
	Missing	1
Mean		1,1970
Std. Error of Mean		,12256
Median		1,0000
Mode		1,00
Std. Deviation		,99568
Variance		,991
Range		4,00
Minimum		,00
Maximum		4,00
Sum		79,00

66 günlük süre içinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde yayımlanan ve gazetecilere yönelik saldırıların aktarıldığı savaş haberlerinin günlük ortalaması 1,1970 olarak gerçekleşmiştir.

Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberlerinin standart hatası 0,12256 olarak tespit edilmiştir.

Varyans ölçüsü ise 0,991 olarak belirlenmiştir. Standart sapma 0,99568'dir. Median yani haberlerin ortanca değeri 1 olarak belirlenmiştir. Bu örneklemedeki en çok gözlenen değer yani mod 1'dir. En çok yayımlanan haber sayısı 1'dir. Range değeri ise 4 olarak belirlenmiştir. Bir günde Minimum 0,00 maximum 4,00 haber sayısı gözlenmiştir.

Sum yani 66 gün boyunca bütün gazetelerdeki toplam gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haber ise 79,00 olarak gerçekleşmiştir.

3.6.7.2. Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberlerinin frekans dağılımları

Gazetecilere yönelik saldırılar

Tablo 15: Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin haberlerin frekans dağılım tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ,00	16	23,9	24,2	24,2
1,00	29	43,3	43,9	68,2
2,00	16	23,9	24,2	92,4
3,00	2	3,0	3,0	95,5
4,00	3	4,5	4,5	100,0
Total	66	98,5	100,0	
Missing System	1	1,5		
Total	67	100,0		

Gazetecilere yönelik saldırılara ilişkin savaş haberlerinin aktarıldığı frekans tablosunda hangi haber sayısının kaç kez tekrarlandığını, Percent kısmında bu haberin yüzdelik dilim tutarını göstermektedir. Son sütun da birikimli yüzde değerini göstermektedir.

3.6.8. Kruskal-Wallis Testleri

3.6.8.1. Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinden elde edilen verilere Kruskal-Wallis Testi uygulanması

Tablo 16: Türkiye ile ilgili konulara ilişkin savaş haberlerinin Kruskal-Wallis Test verileri.

Ranks			
	grup	N	Mean Rank
Türkiye ile ilgili konular	Cumhuriyet	22	32,86
	Hürriyet	22	31,68
	Zaman	22	35,95
	Total	66	

Test Statistics(a,b)

	Türkiye ile ilgili konular
Chi-Square	,585
df	2
Asymp. Sig.	,746

a Kruskal Wallis Test
b Grouping Variable: grup

Hipotezler

Ho: Üç gazetede Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler aynı veya benzer ana kütleden gelmiştir. Aralarında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Üç gazetede Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler farklı ana kütlelerden gelmiştir. Aralarında anlamlı bir fark vardır.

$$P = 0,746 > \alpha = 0,05$$

Karar: 3 farklı örnekleme aynı ana kütleden gelmiştir. %95 güvenle söyleyebiliriz ki üç farklı gazetede Türkiye ile ilgili konuları içeren haberler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

3.6.8.2.Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin savaş haberlerinden elde edilen verilere Kruskal-Wallis Testi uygulanması

Tablo 17: Sivil hedeflerin vurulması ile ilgili savaş haberlerinin Kruskal-Wallis Test verileri.

Ranks

	grup	N	Mean Rank
Sivil Hedefler	Cumhuriyet	22	35,57
	Hürriyet	22	32,18
	Zaman	22	32,75
	Total	66	

Test Statistics(a,b)

	Sivil Hedefler
Chi-Square	,422
Df	2
Asymp. Sig.	,810

a Kruskal Wallis Test

b Grouping Variable: grup

Hipotezler

Ho: Üç gazetede sivil hedeflerin vurulmasını içeren haberler aynı veya benzer ana kütleden gelmiştir. Aralarında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Üç gazetede sivil hedeflerin vurulmasını içeren haberler farklı ana kütlelerden gelmiştir. Aralarında anlamlı bir fark vardır.

$$P = 0,810 > \alpha = 0,05$$

Karar: 3 farklı örnekleme aynı ana kütlede gelmiştir. %95 güvenle söyleyebiliriz ki üç farklı gazetede sivil hedeflerin vurulmasını içeren haberler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

3.6.8.3.Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin savaş haberlerinden elde edilen verilere Kruskal-Wallis Testi uygulanması

Tablo 18: Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin savaş haberlerinin Kruskal-Wallis Test verileri.
Ranks

	grup	N	Mean Rank
Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar	Cumhuriyet	22	47,50
	Hürriyet	22	20,30
	Zaman	22	32,70
	Total	66	

Test Statistics(a,b)

	Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar
Chi-Square	22,556
df	2
Asymp. Sig.	,000

a Kruskal Wallis Test

b Grouping Variable: grup

Hipotezler

Ho: Üç gazetede savaş karşıtı gösteri ve açıklamaları içeren haberler aynı veya benzer ana kütlede gelmiştir. Aralarında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Üç gazetede savaş karşıtı gösteri ve açıklamaları içeren haberler farklı ana kütlelerden gelmiştir. Aralarında anlamlı bir fark vardır.

$$P= 0,000 < \alpha = 0,05$$

Karar: 3 farklı örnekleme farklı ana kütlelerden gelmiştir. %95 güvenle söyleyebiliriz ki üç farklı gazetede savaş karşıtı gösteri ve açıklamaları içeren haberler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk Basını'nın Irak Savaşı'ndaki tutumuna yönelik genel bir tespit ve değerlendirmenin hedeflendiği araştırma sonucunda, 22 günlük aktif savaş döneminde örneklem olarak alınan Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nin savaş haberlerini veriş biçimleri ve bu gazetelerin savaşı gündemlerinin nerede ve hangi konularını ön plana çıkararak konumlandıklarına dair önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bulguları kısaca özetlemek gerekirse;

Savaş döneminde her üç gazetede de en fazla sayıda haber yayımlanan kategoriyi savaş haberlerinin yayımlandığı kategori oluşturmuştur. En fazla sayıda savaş haberini yayımlayan gazete 626 savaş haberi ile Cumhuriyet Gazetesi'dir. Hürriyet ve Zaman Gazeteleri birbirlerine yakın oranda savaş haberi yayımlamışlardır. Hürriyet (575 adet), Zaman (567 adet) savaş haberi yayımlamıştır. Söz konusu gazetelerin her üçünde de savaş haberlerinin kendi içindeki dağılımında ilk sırayı Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı savaş haberleri oluşturmaktadır. Bu kategoride Zaman Gazetesi 238, Cumhuriyet Gazetesi 207, Hürriyet Gazetesi 197 haber yayımlamışlardır. Irak Savaşı'nda bir ilk olan canlı kalkanlarla ilgili haberler, aktif savaş döneminde, söz konusu gazetelerde en az yer bulan haber kategorisi olmuştur. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin haberler de, Cumhuriyet Gazetesi diğer iki gazetenin toplamından daha fazla sayıda habere yer vermiştir. Sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlerde de Cumhuriyet Gazetesi en fazla haberi yayımlayan gazetedir. Gerek savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin gelişmelerin, gerek sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin gelişmelerin aktarıldığı haberlerde Hürriyet Gazetesi'nin en az haberi yayımlayan gazete olduğu belirlenmiştir.

Aktif savaş dönemi olarak kabul edilen 20 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasındaki 22 günlük dönemde gazetelerde yer alan haberlerin sayısal verilerinin tespit edildiği inceleme kategorisinde, Cumhuriyet ve Zaman Gazeteleri'nde eğitim, sağlık ve kültür-sanat kategorilerini oluşturacak haberlerin "varlığı" dikkati çekerken, Hürriyet Gazetesi'nde bu kategorideki haberlerin yerine magazin haberlerinin 166 haberle ön plana çıktığı dikkati çekmektedir.

Haberde güvenilirlik kavramının önemli unsurlarından olan, yayımlanan savaş haberlerinde kaynak belirtilmesi konusunda ise, her üç gazetede en çok gazetelerinin bölge/şehir temsilcilerini kaynak olarak göstermişlerdir. Bu kategoride Hürriyet Gazetesi yayımladığı 575 savaş haberinden 172'sinde kaynak göstermemiş bu da toplam savaş haberlerinin %30'una yakın bir orana denk gelmektedir.

Gazetelerde yer alan savaş haberlerinin kapladıkları alan yönünden incelenmesinde ise gazeteler arası belirgin bir fark tespit edilmemiştir. Alan ölçümlerinden elde edilen veriler, haber sayılarının tespitinden elde edilen veriler ile paralellik göstermektedir. Söz konusu gazeteler içinde en fazla metine yer veren gazete Cumhuriyet olurken, en fazla fotoğraf alanını ayıran gazete ise Hürriyet olmuştur.

Savaş haberlerinin türlerine göre kendi içindeki dağılımının alan ölçümü ile belirlenmesi sonucunda da sayısal veri tespitinde olduğu gibi Türkiye ile ilgili konuları içeren savaş haberleri ilk sırada yer almıştır. Canlı kalkanlara ilişkin haberler bu kategoride de en az alanı kaplayan haber türü olurken. Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara en fazla alanı haber adetinde de olduğu gibi Cumhuriyet Gazetesi ayırmıştır.

Gazetelerden elde edilen verilerin güvenilirliği çeşitli istatistikî testlere tabi tutulmuş ve bu testlerden elde edilen sonuçlar gazetelerin birbirleriyle karşılaştırılması konusunda araştırmaya büyük katkı sağlamıştır. Bu bağlamda söz konusu 22 günlük savaş döneminde örneklem olan 3 gazeteden elde edilen toplam 66 günlük veri Kruskal Wallis testine tabi tutulduğunda, gerek haber adetleri, gerek alan ölçümlerinde Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nden elde edilen bulguların gazeteler arası dağılımındaki benzerlikleri ya da farklılıklarını açıkça ortaya koymuştur. Test sonuçlarına göre Savaş karşıtı gösteri ve açıklamalara ilişkin verilerin gazeteler arası dağılımında benzerlik olmadığı, diğer kategorilerin ise birbirine benzer özellik taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında, Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nde Irak Savaşı'nın 22 günlük aktif savaş döneminde gazetelerin gündeminin ilk sırasında yer aldığı söylenebilir. Gazeteler savaş ile ilgili haberlerde, Türkiye ile ilgili konuların aktarıldığı gelişmeleri yoğun şekilde okurlarına duyurmuşlardır. Savaş dönemlerinde savaş karşıtı bir kamuoyu oluşmasını destekleyen unsurlardan olan savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar ile sivil hedeflerin vurulmasına ilişkin haberlere yer verilmesi konusunda ise Cumhuriyet Gazetesi diğer gazetelerin oldukça önüne geçmiştir. Bu kategorideki haberleri fazla görmeyen Hürriyet Gazetesi yayımladığı savaş haberlerinde kaynak belirtilmeyen haber sayısının fazlalığı nedeniyle gazetede yayımlanan haberlere karşı güvenilirlik sorgusunun uyanmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak incelenen gazetelerde ortak olan Türkiye ile ilgili konuların aktarılması dışında Cumhuriyet Gazetesi savaş karşıtı bir kamuoyu oluşmasını destekleyici öge olarak nitelendirilebilecek savaş karşıtı gösteri ve açıklamalar ile sivil hedeflerin vurulması ile ilgili gelişmeleri okurlarına duyurmuş ve savaşın meşruiyetini de bir bakıma sorgulamıştır. Zaman Gazetesi savaş döneminde savaş karşıtı açıklamalara Cumhuriyet Gazetesi kadar fazla yer vermemiş ancak yayımladığı haberlerde kaynak belirtmiştir. Hürriyet Gazetesi ise gerek savaş karşıtı gösteri ve sivil hedeflerin vurulmasına yeteri kadar yer vermeyişi gerek yayımladığı savaş haberlerinin %30'unda kaynak belirtmemesi nedeniyle ciddi bir güvenilirlik sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu bağlamda Irak Savaşı döneminde Türk Basını'nın tutumu da göstermektedir ki, basın savaş dönemlerinde barışın korunması ve barış kültürünün geliştirilmesi konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmemektedir. Kamuoyu oluşturma ve yayma gibi önemli bir güce sahip olan basın, gündeminde savaşın Türkiye ile ilgili konularını ön planda tutarken, savaş karşıtı kamuoyunun sesine Cumhuriyet Gazetesi dışında yeteri kadar yer vermemiş böylelikle de savaş karşıtı bir toplumsal muhalefet oluşturulması yönünde olumsuz tutum sergilemiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde yer verilen, basının temel işlevleri ve kamuoyu oluşumundaki rolü ile ilgili tanımlamalar da göz önünde bulundurulduğunda, özellikle savaş dönemlerinde basının önemi ve misyonu daha da artmaktadır. Araştırma bulguları

da gösteriyor ki, basın savaş döneminde üzerine düşen sorumluluğu yerine getirme konusunda daha duyarlı olmalıdır. Savaş dönemlerinde ülke - hükümet ya da başka çıkar ve baskı gruplarının değil barışın sesi olmalıdır. Savaş ile ilgili haberlerde bir diplomasi silahı ya da köprüsü olmaktan çok, savaşın acı yüzünü ve savaş karşıtı kamuoyunun sesini duyuran bir araç olmalıdır. Bu görevini yerine getirirken de yayımladığı haberlerde mutlaka kaynak göstermeli, kaynağına güvenmediği ya da kaynağı belli olmayan haberleri yayımlamaktan kaçınmalıdır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. Ali. **Kent Devletinden İmparatorluğa**, İmge Kitapevi. Ankara 1994

Ağaoğulları, M. Ali ve Kökler, Levent. “**İmparatorluktan Tanrı Devletine Siyasal Düşünceler**”, İmge Kitapevi, Ankara 1991,

Alemdar, Korkmaz. İrfan, Erdoğan, **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara

Ana Britannica. Ana Yayıncılık, İstanbul, 1993

Arat, Ümit. “Demokrasilerde Kamuoyu’nun Oluşumu İçin Gerekli Koşullar”, **Marmara’nın Sesi**, Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, İstanbul, 1990

Atabek, Nejdet. **Kamuoyu ve İletişim**. Anadolu Üniversitesi Eğitim sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayın No:139. Eskişehir, 1998

_____. “Kamuoyu: Basında Kamuoyu Araştırmaları” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 11, Ankara, 1996

Aziz, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitleli İletişim**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1982

Büyük Larousse, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986

Demiray, Kemal. Temel Türkçe Sözlük, İkinci Basım İnkilap Kitapevi, İstanbul: 1982

Eren, Fikret. “Basında Hukuki Sorumluluk”. **Türk Basınının Sorunları Sempozyumu**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu , Ankara,1986

Gülşen, Yasemin. “Uğur Mumcu’nun Ölümü ve Ölüm Yıldönümlerinde Türk Basını’nın Gündeminde Kalmasının Haber Değer Kuramları Açısından İçerik Analizi Yöntemi İle Bir İnceleme” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın Yayın Ana Bilim Dalı. Eskişehir, 1999

Gürgen, Haluk. “Propaganda” **Kurgu Dergisi** Ana. Ü. Eskişehir 1990

Heper, Doğan. “Haber, Fotoğraf ya da Görüntünün Kamuoyu Oluşturmasındaki İşlevi” **“Genç Gazeteciler Eğitim Semineri”** Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Yayın No: 19 İstanbul, 1986

İnceoğlu, Metin. **Güdüleme Yöntemleri**, Ankara Üniversitesi Basın Yay. Y.Ö Yayınları Ankara, 1985

İnuğur, M.Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Çağlayan Basımevi. İstanbul

J.M. Convers. **Survey Research in The United States: Roots and Emergence 1890-1960**. Berkeley: University Of California Pres. 1987,

Jean-Marie Domenach, **Politika ve Propaganda**. Varlık yay. İstanbul, 1996

Kayıhan, İçel. Günümüzde Basının Kamusal Görevleri, **Genç Gazeteciler Eğitim Semineri**. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1986

Kolasa, J. Blair. **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, (çeviren: Kemal Tosun) İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisatı Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1979,

Melvin, De Fleur ve E.Denis, **Understanding Mass Communication** (second Edition.
Boston: Houghton Mifflin Company 1985

McBride, “Kamu ve Kamuoyu”, **Bir Çok Ses Tek Bir Dünya**. Editör Ertuğrul Özkök,
UNESCO Türk Milli Komisyonu Ankara, 1993

Münci, Kapani. **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi İstanbul, 1992,

Nimmo, Dan. **Political Communication And Public Opinion In America**, Good Year
Publishing Company, California, USA

Öktem, Niyazi. Basın Kendini Sorguluyor. **Paneller Dizisi**. Türkiye Gazeteciler
Cemiyeti Yayınları: Yalın No:43 İstanbul, 1996

Sezer, Duygu. **Kamu oyu ve Dış Politika**, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, yayın
No: 339, Ankara, 1972

Şentürk, Ahmet Aytuğ. “Basın ve Siyaset İlişkilerinin, Kamuoyu Oluşturma
Bağlamında Yapısal İncelemesi ve Türkiye’de “Susurluk Olayı”ndaki
Uygulamalı Konumu Karşısında Yeniden Düzenlenmesi” Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
1997

Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**. İmge Kitabevi, Ankara 2000

Truman, David. **The Governmental Process**, New York,1951,

Ündey, Nur. “Siyasi İktidarların Kazanılması ve Kaybedilmesinde Propagandanın
Rolü”. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı. İzmir,1998

Vural,A.Murat. **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Anadolu Üniversitesi Yay.No.1141
Eskişehir

Vural Keskin, İzlem. “Türk Basınında Kurum-İçi çatışmalar” Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.1996

Yüksel A. Haluk, Demiray Uğur. **“Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri”** Ana. Ü.
Eğitim Teknolojileri ve Yaygın Eğitim Vakfı Eğitim Araştırma ve Bilimsel
Yayınlar Dizisi No: 002. Eskişehir 1988

Yüce, Kanat Şamil. “Basının Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Türkiye’de Basının
Askeri Müdahaleler Öncesi ve Sonrası Tutumu“ Yayımlanmamış Yüksek Lisans
Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir

İNTERNET KAYNAKÇA

Arapkirli, Zafer. “Savaş Tamamları ve Medya”.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/168937asp>. 29.03.2003

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi”,

<http://www.tgc.org.tr/bildirge.htm> 21.07.2003

Yıldırım, Rahmi. Bozkurt, Sabahat ve Koçak Gülçin. “Savaş ve Medya”,

<http://www.inadina.com/inadeski/sayi75/alev.htm> 30.03.2003